

Věděla jsem předem, že Indie je mocná země, tak absolutní, že někoho přijme nebo nepřijme, a že přijme nebo nepřijme. Mluvila jsem s lidmi, kteří, když jsem řekla, že tam jedu, rozzářili se nejkrásnějšími vzpomínkami a radovali se; že tam jedu. To se ti bude strašně líbit říkal jeden spisovatel, který žije v Indii. Jiný světový spisovatel mi před několika lety v Itálii řekl: Indie je strašná, špinavá, nekulturní. Uctívají tam mrtvé guru jako bohy, byli bozi, nechutné neestetické, bezduché kult. Ten první říkal, že musí jet, aby načerpal sílu, ten druhý, už by tam nikdy nejel. ani za Třetí velký německý spisovatel se tam odstěhoval, ale nevydržel se dlouhodobě dívat na bídu a tak zas přijel zpátky do Německa. Všichni tři vynikající duchové, humanisté a filosofové.

Viděla jsem film jednoho mladého režiséra o Indii, lépe řečeno
 o Alhi, Varanasi a podgaj, smutný, jak řekla jedna Indka, která
 v Indii valí kolem sebe živé věci. Běží to tam, tam na s... u
 st... aby to bylo... Ten režisér vůbec
 nepochopil s čím se setkal. Všude byla, ano štáb je pořád obklopen
 a režisér před touto bídou couvá, utíká. Sice ji filmuje, ukazuje nám
 ale zároveň ji nebere tak vážně, vlevuje si od ní. V komentáři praví
 že ti lidé vlastně nejsou tak bohatí a jestli jsou chudí, tak nejsou
 tak nešťastní. Jsou vlastně docela šťastní a dokonce za rohem, když
 je nikdo nevidí, smějrou se a laškoví. Takže ~~hazují~~ houby zle.
 Měl nám ukazovat bídu, proč ne, ale měl nám také ukázat jiné třeba
 krásné věci. V Indii totiž krása okamžitě následuje po něčem strašném,
 anebo je to boží zároveň. Jak to harmonizovat? Nejde to Dualismus lze
 sjednotit jen tak, že krása a hrůza jsou projevy téhož. Veškeré
 hodnocení, pokud se nechci ochudit o celek, pokud toužím ve své bázi
 vzdát se celku, protože je to na mě moc, je zbytečné. Když si skutečnost
 rozdělím na části, fragmentuji ji, nikdy už ji nepochopím. Vzdá

Čtvrté číslo revue Rukopis Plus otiskuje jako obvykle texty o obtížnosti a slasti psaní veršů a vět, postav a metafor, které napsali sami autoři. Eseje o tom, jaká četba spisovatele a básníky a překladatele umělecké literatury formovala, o tom, co pro ně vůbec čtení knih a kniha sama znamená. Přináší povídku o poezii i drobné reflexe, v nichž se jeden básník pokouší přijít na kloub básni některého ze svých kolegů. A také malou ukázkou toho, jakým způsobem lze psaní vyučovat. Ale když to číslo tak přehlížím, zdá se mi, že se v něm čtenář dočte také ledacos o lese, lesní zvěři, všedních i exotických druzích ptáků, říčním břehu a říčních škeblích. A o parnících v zářivém odpoledni. Což mě těší. Vůbec, připravit nějaké příští číslo Rukopisu tak, aby bylo jen třeba o hustém lese a zmínky o psaní by se v něm musely dlouho a pozorně hledat (ale nakonec by jich byl plný bramborový košík), by se celé redakci – jak jsem si zjistil – velice líbilo. Čili nejspíš brzy!

První minuty v hotelovém pokoji

Aleš Šteger

Jak často jsem si nekonečný hotelový život představoval! Obzvlášť palčivé to bývalo na cestách, v prvních minutách po vstupu do hotelového pokoje, kdy jsem jako vždycky na kliku provlékl červenou stopku pokojské (na klíce zůstala po celou dobu mého pobytu), potom se svlékl, neosprchovaný vlezl do postele, krátce usnul a ihned po probuzení si u otevřeného okna zapálil první cigaretu, popel odklepával do sklenky na šampaňské a díval se. Už nikdy neodejít! V hotelovém okně jako vždycky něco stálo a něco se chvělo, ale výhled nebyl důležitý. Kouřil jsem u hotelového okna strnulý a zhroucený v sobě strašným steskem, který přichází vždycky, když se veškeré možnosti života otevrou dokořán. Vždycky, když ta nejdobrodružnější varianta se rovná té nejlínější, ta nejzkaženější té nejpočestnější. A přesně v těch okamžicích mě napadaly nejlepší věty.

Je revue *Rukopis* něco jiného než popisováním prvních minut v hotelovém pokoji?

高質
量

本突破
式英文盲點

學英語大全
英漢對照學習指南

大數據的
關鍵思考

分析
普萊

學英語大全
英漢對照學習指南

學英語大全
英漢對照學習指南

學英語大全
英漢對照學習指南

學英語大全
英漢對照學習指南

Obsah

Strana 1

- 1 První minuty v hotelovém pokoji
Aleš Šteger

Fejeton

- 7 Petr Borkovec
Pozorování vodopádu

Pozorování vodopádu Psaní o psaní

- 15 Eda Kriscová
Čekání na postavy
- 23 Veronika Šikulová
O psaní
- 29 Yveta Shanfeldová
O psaní a prvním setkání se slovy
Adrieny Šimotové
- 33 Jan Frolík
K taxonomii ptáků vylétajících z knih
- 53 Martin Pšenička
O básni Elizabeth Bishopové
- 59 Radovan Jursa
O básni Emila Juliše

65 Petr Borkovec
V docích Saint-Nazaire

Rukopisy mají uši O knihách, knihovnách,
redakcích, archivech a veřejných čteních

71 Ondřej Buddeus
Moje čtení

79 Anežka Charvátová
Rovnou do ledvin

87 Petr Kotyk
Z pozůstalosti Angela Maria Ripellina

V zrcadle s pěkným rámem Povídky o psaní

99 Dora Kaprálová
Ostrov ohraňčené poezie

Dílňa Studenti, absolventi, učitelé

107 Martina Blažeková
Fragmenty z novely Kirstin

123 -wetz
Jeden předjarní kurs poezie

129 Jan Zradička
36 pokusů o škebli říční

140 Summary Přeložil Justin Quinn

Pozvání na konzultaci, které jsem po dlouhém čekání a jedné opatrné urgenci přece jenom obdržel, znělo mírně řečeno nezvykle. Měl jsem se v devět hodin večer dostavit do chatové kolonie na západním okraji města. V pozvání (rozhodně, zdálo se mi, nijak nadšeném) mi konzultantka napsala, že z chaty se až do začátku zimního semestru „ani nehne“, protože „samotka“ v zanedbané zahradě, „plné ptáků, jimž vůbec nerozumí“, je to jediné, co doopravdy potřebuje k životu. Večerní, spíš noční konzultační hodinu vysvětlila tak, že už padesát let ve dne spí a pracuje pouze po setmění. Kolem deváté večerní tedy bude mít neodkladné povinnosti odbyté, a před sebou práci, která nespěchá a na níž se těší.

„...a mezitím probereme tu vaši věc,“ uzavřela konzultantka pozvání.

Jako by v dopise stálo „a mezitím co nejrychleji probereme tu vaši věc“, říkal jsem si.

Spojení „tu vaši věc“ zní protivně, pomyslel jsem si ještě.

Ta „moje věc“ byla důležitá, ale mohla působit opačně. Potřeboval jsem se dozvědět, co přesně dělají tři muži v pravém rohu jednoho japonského dřevořezu z první poloviny devatenáctého století. Na objednávku bohatého módního časopisu jsem totiž před měsícem rozepsal historickou detektivní povídku, v níž starý kolorovaný obrázek sehrával klíčovou roli. Ale měl jsem určité pochybnosti.

Starý mistr zachytil vodopád, který se valí ze skály. Padající modrá voda, šedivé skály a nějaký divný keř s bílými květy pod vodopádem zabíraly skoro celý obraz – ale o to nešlo.

V pravém rohu dřevořezu, na skalním výstupku, se na vodopád dívají tři miniaturní muži v modrých halenách, s podivně vyholenými vlasy. Možná samurajové, napadlo

mě? Nebo jen obyčejní plešatí staříci? Jeden z nich stojí opodál, přidržuje se pokrouceného stromu, nejspíš borovice, a dívá se na řítící se vodu. Druzí dva klečí a nakukují dolů přes převis. Kolem nich na skále se povalují slaměné klobouky, které odložili, a také nějaká zavazadla. Japonští turisté na výletě k vodopádu! Když jsem se ale na dřevořez podíval pozorněji, všiml jsem si, že scénu je možné vidět i jinak. Muž u borovice se ošklivě šklebí (zaznamenal jsem jeho grimasu hned, ale nepřikládal jí žádný význam) a nedívá se na vodu v propasti, ale nervózně pozoruje ty dva u kraje skály. A najednou se mi zdálo téměř jisté, že ani oni nezkoumají proudy stékající po skalách. Přesněji řečeno, první muž ano, ale druhý jako by klečel za ním a opíral se o jeho záda. Nebo se jich držel. Co to tam dělá? Když jsem pak vyhledal lepší reprodukci obrazu a vzal na pomoc lupu, scéna se mi jevila jednoznačná – na obraze se odehrává zákeřná vražda. Dva muži vylákali třetího nad propast. Jeden z nich ho právě shazuje (viděl jsem nyní, že vrah má dokonce za opaskem dýku) a jeho kumpán činu vzrušeně přihlíží. Přesně tohle jsem, pokud se týká rozepsané detektivní povídky, potřeboval. Ale jak jsem říkal – měl jsem stále určité pochybnosti. Je vůbec možné, aby se na japonském obraze z devatenáctého století vraždilo? Nejedná se tu o asistovanou sebevraždu? Co je to za výjev?

Šeřilo se, když jsem do chatové oblasti vyrazil. Cestoval jsem složitě – ačkoli se kolonie nacházela deset kilometrů od města, bylo nutné přestoupit z vlaku na autobus a dál pokračovat asi kilometr pěšky. Na konečné nikdo jiný nevystoupil, řidič mi neporadil a mezitím se úplně setmělo. Od zastávky jsem se vydal první uličkou, ve které rostly vysoké stromy, protože konzultantka psala, že v její zahrádce roste „mohutný dub, který nikdo nepřehlédne“. Rada to nebyla platná. Ve stromech se nevyznám, rostly všude a navíc ta tma. V žádné z chatek se nesvítilo; sezóna letos ještě nezačala, ačkoli pomalu končil duben. Připadalo mi, že jsem v celé kolonii naprosto sám. Klopýtal jsem úzkými uličkami mezi ploty, procházel chodbičkami mezi chatkami, kde nebylo vidět na krok, od jednoho černého stromu ke druhému, ztrácel se, ocítil se na stejných místech a připadal si jako v labyrintu. Několikrát jsem oběma nohama vstoupil do kaluže a dvakrát bolestivě zakopl o kořeny vy-

sokého stromu, pod jehož korunu jsem dorazil. Ani v jednom případě to nejspíš ani nebyl dub! A tohle všechno – říkal jsem si – jenom kvůli tomu, že bláznivá konzultantka potřebuje k životu „ptáky, jimž nerozumí“ a zabarikádovala se v kolonii, kde není žádný signál. Roztřásla mě zima a hodinky ukazovaly skoro deset.

Konečně jsem zahlédl světlo. Žádný vysoký strom poblíž jsem sice neviděl, ale řekl jsem si, že nemám na vybranou. Chvilí jsem ještě kličkoval v zahrádkách, ale zanedlouho jsem stiskl kliku nízké branky a rychlými kroky se blížil k chatičce s rozsvíceným oknem. Vtom se otevřely dveře a žlutý půlkruh vykrojil dřevěnou terasu ze tmy přesně v okamžiku, kdy jsem stál u prvního schůdku. Jako bych byl očekáván. Konzultantka stála v té žluti jako vysoký nahrbený stín a v obou rukou držela velký černý list papíru. Do tváře jsem jí neviděl. V malé zahradě nerostl jediný strom, jenom pár keřů a živý plot.

„Co kdybyste se, mladý muži, na ten obraz konečně doopravdy podíval,“ řekla namísto pozdravu, ušklíbla se a prudkým pohybem mi přistrčila dřevořez až k nosu.

V tu chvíli mi do uší vtrhl tak silný šum a hukot padající vody, že jsem okamžitě ohluchl. Před mýma očima – až děsivě blízko – se do propasti řítíl bílý vodní sloup, který nikde nekončil a nikde nezačínal. Zpočátku jsem opravdu neviděl nic jiného než ohromující sněhobílý pahýl. Pozvolna jsem začal rozeznávat víc. Hřmot vody nepatrně zeslábl. Scénérie přede mnou jako by poodstoupila, zahlédl jsem holé skály a skály porostlé mechem a pokroucenými borovicemi a všiml si, že vodní sloup postupně, v nepatrných proměnách, promodrává a v hloubce, kde mizí, má tmavomodrou barvu. Tak temný odstín modři jsem nikdy předtím neviděl, pomyslel jsem si. Voda burácela z nepředstavitelné výšky a viděl jsem, že vodopád na jedné straně není, nesestává z ničeho a s každou novou vteřinou může zmizet, propadnout se do země nebo do nebe, ale zároveň působí stálým a spolehlivým dojmem. Tak pevným, že skála, přes kterou se řítíl a jež ho v hloubi země polykala, vedle něho dočista změkla a zmatněla a jevila se mi jako přelud. Vodopád a jeho okolí byly takových proměn plné: nepřetržitý gejzír vodních kapek, vystřikující vzhůru z propasti, i duha, která ho přeškrťávala, zdály se trvalejší, než cokoliv jiného.

Mohl bych vším, co vidím kolem sebe, lehce projít skrz – pouze modrým vodopádem, vodním prachem a duhou ne! A hladká skála – na níž se v slunečních paprscích míchaly a tetelily žíly postranní vody, žíly v kameni a dlouhý stín vodopádu – připadala mi tak křehká, že vsunout do ní ruku až po rameno nepředstavovalo nejmenší obtíž...

Naráz hukot ustal a stín vodopádu se prolнул s jiným stínem. Třeštil jsem oči na siluetu konzultantky, která se přede mnou znovu objevila ve výseči žlutého světla. Tentokrát jsem na okamžik zahlédl její obličej. I ona měla, postřehl jsem, oči lesklé a vytřeštěné. Ale vzápětí – jako by se opanovala – se její tvář opět ponořila do tmy. Konzultantka se rychle obrátila, vstoupila do chatky a bez jediného slova rozloučení za sebou zavřela a zamkla dveře. A zhasla.

Propadl jsem se do naprosté tmy.

Noční vítr šramotil v holých dubových větvích.

Nehýbal jsem se z místa, dokud mi zimou nezačaly drkotat zuby.

Psaní o psaní

Pozorování vodopádu

Spisovatel nečeká jen na problém nebo na otázku, musí mít trpělivost počkat, až k němu přijdou jeho postavy. Je to dávno, počátkem sedmdesátých let, kdy autorka, tedy já v přestrojení za spisovatelku, ztratila práci, jméno a málem i muže. Psát reportáže a články do šuplíku a čekat na lepší časy? Velbloud se tenkrát protahoval uchem jehly, nemožné se stávalo možným. Stačilo souhlasit, že co bylo bílé, je teď černé. Napřed jsem se uchýlila do blázince pomáhat duševně nemocným, zdáli se proti těm venku docela normální. Za mřížemi, za dveřmi s trojúhelníkovými zámky a klíčky stejného tvaru, ve starém, temném klášteře jsem se cítila svobodně. Až teprve mnohem později jsem pochopila, že jsem měla strach, že zešlím, a tak jsem šla rovnou do blázince. Když jsem trávila dny se schizofreniky a s depresivními maniaký, poznala jsem, že se mi vlastně nic moc nestalo a že se nezblázním. Lidé tu chronicky snili třicet nebo čtyřicet let své krásné a příšerné sny, navštěvovali je mrtví a pletli se s živými, zjevovali se jim muži s těly žabáků, plazi a nazí lidé v bublinách. Z hlav jim rostly stromy, na něž usedali krkavci, a na houpačkách se houpaly potracené děti. Byli prezidenti, štelovali slunce, aby nezhaslo, ale byli tu i uštvaní ubožáci, jejichž pronásledovatelé je chtěli zabít. Utíkali před nimi, kličkovali v šíleném strachu, ačkoliv smrt by byla pro ně vysvobozením. Vždyť umírali strachem ve dne i v noci. Když jsem s nimi strávila třeba tři dny, nerozoznávala jsem už chvílemi skutečnost od představy a snu. Jak lehce se rozum odpojí, kam se vlastně ztratil ten organizátor života, velký měkký vlašský ořech, který spojuje myšlenky s činy? Přestal vyrábět a řetězit myšlenky, zasekl se na jedné, která se promění v nutkání: malého, zlého živočicha, který se přísaje a mučí. Duše se rozdělí, ulétne od té své a začne bloudit od mraku k mraku, ztratí se v noci duše, ve snění, z něhož se už nikdy neprobudí. Marně se pacienti

přeli s fantomy a chimérami, které se jim usadily v hlavách, s hořícím i ledově studeným vlnobitím, které je vrhalo od jednoho břehu oceánu k druhému a tlouklo jimi o skály, až nutkavou duši vytrásl a oni se na chvíli upokojili. Usnuli, než jim tělem začal lomcovat další hrůzný sen. Já jsem také snila svůj sen. Bez nich, mých oveček, jsem bdělá snila každodenní skutečnost, beznadějnou budoucnost svou a svých dětí v normalizovaném státu, v němž i děti platí za viny svých rodičů a o jejich osudu budou rozhodovat šílenci, kteří se dali na politiku. Vybíhala jsem z kláštera, slunce svítilo na průčelí kostela od Santiniho, jiříčky krmily mladé, hluboce jsem vdechovala vůni země, klášterního rybníka a stromů. Běhala jsem po lukách a lesích, hledala svou duši, která před tou druhou, posedlou, utíkala, až jsem ji někde mezi stromy anebo na polní cestě chytila a přinutila ji vytěsnit tamtu, náchylnou k šílenství anebo už nakaženou.

Často jsem se ptávala sama sebe a psychiatrů, proč duševně nemocní tolik trpí a proč se za života nedočkají vysvobození. Nemohla jsem uvěřit, že podle hinduismu v minulých životech spáchali nějaký hrozný čin a jsou za to trestáni. Ti, kdo se zabývají regresemi do minulých životů, najdou lehce vysvětlení. A vlastně možná je tu lidem, dávno opuštěným od svých rodin líp, než těm tam venku. Kdo to ví? Kdybychom si mohli předem svůj život představit a opravdu ho vidět, jaký bychom spatřili prapodivný nesmysl? Co se to s pomocí boží chystáme vytvořit? Šílenství je přítomné všude kolem nás, plíží se ve dne i v noci, šourá se kolem a rozum je na něj krátký. Duše pacientů bloudily v tmách, ale v jasných chvílích chtěly s někým mluvit. Vyprávěli mi pohádky svého života, které byly jen o málo méně pravděpodobné než pohádky těch, kteří žili tam venku. Začala jsem psát povídky, snad abych se nezbláznila. Žila jsem životy pacientů a pozorovala jsem, jak se nad psacím strojem Consul proměňuji ve spisovatelku a jak se odcizuji vlastnímu trápení. Pomalu jsem se rozdvojovala, bylo to krásné i příšerné, ale především úlevné. Holá přítomnost bez vlastních bludných vizí a strachu z budoucnosti, bez vin a výčitek z minulosti. Stávala jsem se postavou románu svého života, pozorovala jsem bytost, o které nic nevím. Skutečnost přestávala být osobní. Rozšiřovala se do dálek, kam jsem jako žena nedohlédla. Šťastně jsem

se zbavovala sama sebe a žila cizí příběhy. O této zkušenosti musím psát ve třetí osobě, ich-forma přestává stačit, je příliš omezující. Je snad psaní přebírání bolesti jiných lidí, což tlumí bolest vlastní? Z lásky, ze soucitu jako to dělají tibetští lámové a učí to své žáky. Cizí bolest vyměňují za vlastní radost pečlivě pěstovanou. Ale co když svým psaním přidávám do řeky zármutku, místo abych svou radost vlévala do řeky radosti?

Svět venku se za normalizace zvolna proměňoval v bláznec. Co je normální? tázala se ta druhá v povídkách shromážděných v souborech *Křížová cesta kočárového kočího*, *Sluneční hodiny* a později *Co se stalo...*, a můžeme to vůbec posoudit? Tehdy také začala s mužem a s malým dítětem jezdit na hrad Rožmberk. Kastelán, hubený muž s úzkou tváří a pronikavýma očima, vypadal, jako kdyby ho tu zapomněli dávno mrtví šlechtici. Žil v temnotách, oblečený vždycky v černém, snad občas sloužil nějakou, možná i ďábelskou mši. Slunci se vyhýbal, jen ráno za rozbřesku sedával na věži a po probdělé noci pozoroval, jak se v údolích u řek a potoků rozpouštějí fialové mlhy, jak se z nich krajina, vždy znovu stvořená, vynořuje. Nejraději měl zimní bouřlivé noci, kdy hrad plul na vlnách větru a stromy venku praštěly, rád pozoroval, jak černé noční mraky rychle přelétávaly měsíc v úplňku. V takové noci spisovatelce ukázal Bílou paní, romantický portrét v životní velikosti s vysokým účesem. Psala něco hůlkou na podlahu pod svýma nohama, tajemný nápis, který možná přináší nějaké sdělení, ale nikdy ho nikdo nepřečetl ani nepřečte. Bledý kastelán jí navrhl, aby napsala brožurku o Perchtě z Rožmberka neboli Bílé paní. Návštěvníci se na ni ptají. Tvrdil, že se bílý duch na zámku zjevuje a že ho vídá.

V hluboké zimě, všude ležel sníh a mrzlo, se vypravila do treboňského zámku. Tam v patnáctém století žila Anežka z Rožmberka, neprovdaná, šťastnější Perchtina sestra. Ve slabě vytopeném rožmberském archivu si budoucí autorka románu vypůjčila dvě veliké papundeklové krabice. Otevřela je. Dopisy voněly starým prachem, zalykaly se vzduchem, který dávno nepoznaly. Byl to jiný vzduch, než jim doprávala krabice. Jak dlouho byla jejich obydlím, umístěná mezi jinými na regále, v místnosti, kde se nikdy nevětralo, aby sem nějakou škvirou neproklouzla vlhkost a její

sestra plíseň. Kdo měl naposled v rukou dopisy Perchty z Rožmberka, kdy se dotýkaly ruky živého člověka? Pomalu, s nábožnou úctou jeden z dopisů rozložila. V místech, kde se skládal, byl chatrný, musela být velmi opatrná. Držela ho v rukou zčervenalých mrazem a dopis se chvěl. Možná radostí, že byl znovu objeven. Ruční papír a na něm písmena, slova, věty napsané volskou krví na ručním papíře. Luštila zoufalý nárek urozené paní, která žila v patnáctém století. Nešťastná duše se na ni valila staletími jako mocný hukot, razila si cestu proti proudu lidského času. Po čtyři staletí čekala, až ji někdo zachrání, pochová a polituje. Až jí dá tělo, které by bylo s to unést velikou, staletí trvající bolest. Konečně našla ženu, k níž se mohla přisát. Sama nehmotná, průzračná a pronikavá, objevila živou hmotu.

Autorka budoucího románu Perchta z Rožmberka aneb Bílá paní se trochu zpěchovala. Dopisů je devadesát dva, jak dlouho je bude číst? V málokterém listě bylo písmo srozumitelné, protože je psali různí písaři a někteří ani neuměli česky. Neslušelo se, aby dáma Perchtina stavu psala sama dopisy, a ještě k tomu tak intimní. Posílala je po poslech vázaných tajemstvím z Mikulova, kam se z donucení provdala za Jana z Lichtenštejna. Prosila svého otce Oldřicha z Rožmberka, aby ji vzal zpátky na rodný Krumlov, zapřísahala po otcově smrti své bratry, kteří se postupně stávali vládci rodu. Až teprve poslední, nejmladší Jan ji z moci sadistického manžela a zlé tchyně vysvobodil. Papež dokonce nešťastné manželství rozvedl.

Spisovatelka napsala brožuru a hle, v tiráži se nečekaně objevilo její jméno. V Českých Budějovicích asi ještě nevěděli, že má zakázáno publikovat. Perchty se však nezbavila, možná ji tenkrát v měsíčné noci na Rožmberku uhranula. Vyhledávala i dopisy, které psali její blízcí. A nejen to. Četla historické knihy o tom, co se tenkrát v Čechách a v Evropě dělo, zajímala se o dvorské intriky, dávné bitvy, ale i o to, co předkové jedli, jak se oblékali, četla a nahlas opakovala jejich modlitby, prožívala jejich děs z pekla, které se katolíkům tak trefně dařilo vyličít.

Vracela se proti proudu času až do doby předtím, než Kolumbus objevil Ameriku, zemi vítězů. Ti, kteří byli statečnější a silnější než většina lidí a jimž se nelíbilo anebo nedařilo v Evropě, se odvážili všechno tu nechat. Opus-

tili hroby svých blízkých i dosud žijící, nebyli sentimentální, přepluli oceán a založili Nový svět. Hledala v sobě pozdní středověk, odkrývala vrstvy až do doby, kdy byla Evropa plná stále propukajících a nikdy neukončených válek, do kruté doby násilných a zbytečných umírání, pogromů a morových ran. Občas se sama sebe tázala, zda je vůbec dovoleno zmocnit se osudu nějaké ženy, vymyslet si její příběh a vytvořit z ní literární postavu. Vždyť přece žila a její kosti pravděpodobně ještě leží v kostele Panny Marie u Skotů ve Vídni, odděleně od hrobu jejího manžela v jiném kostele.

Později se autorka smířila s tím, že si ji Perchta možná našla, protože přes staletí vydávaly podobný tón. Tehdy už se celý orchestr autorčina života ladil podle prvních houslí a ten, kdo na ně teď hrál, byla ona, šlechtična. Žádala ji nejdřív, aby dala její duši tělo. Oděla ji do bílé a růžové, z hlavy jí spustila dlouhé černé a lesklé vlasy a pod nimi tiše zářily, pokud neplakaly, jasně modré oči. Darované tělo dozrálo z hubeného tělíčka malé holky s čepcem do těla znásilňované jeptišky v tuhém renesančním oděvu, aby se pak až do smrti v padesáti šesti letech zahalilo do bílého šatu milosrdné sestry. Ale možná, a to autorku také napadlo až později, jí Perchta chtěla pomoci. Odebrat část jejího vlastního smutku a vycpat jím literární postavu. Dva zoufalé tóny se přes staletí slily v jeden a kletba vyprchala.

Podle legendy muži neodpustila, a proto její duše nemá po smrti pokoj a musí se zjevovat na rožmberských hradech. Bloudit bezčasím jako pramáti rodu, podobná jiným urozeným paním v evropských legendách. Jsou celé v bílém a u pasu jim visí klíče, kolébají novorozenata, ohlašují smrt. Jsou laskavé a moudré. Anebo, jak to vymyslel jezuita Balbín, který potřeboval věřící strašit, se mohou stát vzteklým, zlým duchem, který za života hřešil, a proto nemá po smrti pokoj.

Autorka byla svou postavou posedlá. V noci, když děti spaly a ona psala, tenkrát ještě na psacím stroji, který klapal a rušil spánek jejího muže, bála se otočit, protože ona za ní stala. Neměla odvahu podívat se jí do očí. Možná jí svým vyvoláváním ubližuje. Avšak ať to bylo jakkoliv, psala dál. V roce 1977 román dokončila a dala ho do Edice Petlice. Vyšel tam, napsaný na psacím stroji, papíry složené pod kopíráky s linorytovými frontispisy od Anny Pousto-

vé. Perchta se tam nahá vznáší na křídlech, na nichž jsou pověšena závaží. Člověk, který tenkrát román přepisoval, prohlásil, že nikdy nečetl nic smutnějšího, snad jen Nětočku Nězvanovovou od Dostojevského.

Léta mýjela, nesvoboda se proměnila v zajímavý patvar svobody a autorka už směla publikovat. Perchtu nedala a až v roce 1996 si ji znovu na jednom německém zámku přečetla. Zjistila, že román má energii jejích třiceti let, že je v něm spousta historického materiálu, ale že není hotový. Postavy byly transparentní, dialogy spíš vysvětlovaly, než zatemňovaly. Čtenáři neposkytovaly dost místa pro snění ani pro vlastní myšlenky. Chybělo ticho mezi slovy a větami, a tak začala knihu přepisovat. Znovu trpělivě snášela výčitky své postavy, strach, že se možná dopouští něčeho, co mělo zůstat tajemstvím. Je zlodějkou něčího života a možná svou vlastní mírou umenšuje velikost té druhé.

Kniha vyšla v roce 2001 v nakladatelství Paseka a autorku pozvali na čtení na Mikulov, odkud kdysi dopisy poslové odnášeli. Když se s manželem a kamarádkou Hanou, která jí později přinese další postavu, blížili k hradu, spatřila, jak nad ním na temně modrém jižním nebi vychází veliký zkrvavělý měsíc v úplňku. Stoupal po obloze a nadíval se stříbrem. Připomněla si příšernou scénu z noci, kdy Perchtu na hradbách znásilnil přízrak. Dnes večer to přijde, říkala si, a já poznám, jestli se na mne zlobí.

Sál byl veliký a plný židlí. Prosila kastelánku, jestli by nemohla část židlí nechat odnést. Bude ji znervózňovat, když budou prázdné. Nejlépe pár posledních řad, protože Češi, stejně jako jiní Evropané, obsazují zadní řady, američtí vítězové si sedají od první dál.

Měsíc svítil do sálu a jeho světlo vytvářelo světle modrý pruh v barvě mrtvoly. Už to přijde, říkala si, a předtucha se proměňovala v úzkost, když se sál začal zaplňovat lidmi. Kastelánka židle odnést nenechala, lidé dokonce stáli. Spanilá kytaristka, Rakušanka z Klagenfurtu, hrála na kytaru starou hudbu. Autorka četla a nikdy snad neměla pozornější publikum.

Čtyři století trvalo, než se zlo vyrovnalo s dobrem. Perchta tu byla a byla spokojená.

A slečna Hlaváčková? Na tu jsem musela počkat ještě třicet let. Pak ale autorce vnutila svůj příběh se svou pří-

slovečnou razancí. Copak je možné, že by se stalo tolik náhod za sebou? Posuďte sami. Před šesti lety, takhle na podzim, přišla kamarádka Hana, která teď pracuje ve slumu v Nairobi. Založila tam denní stacionář se školou pro chudé děti, sirotky a duševně a tělesně postižené. Tenkrát před lety ještě nevěděla, že bude žít v Africe, a přinesla National Geographic, kde byl článek od velvyslance v Zimbabwe Jaroslava Olši. Hledal první stopy Čechů v subsaharské Africe. Našel je a napsal o nich. K článku patřila fotografie slečny Hlavaczek nebo Hlavacquerq, která podle legendy odešla někdy v roce 1890 z Kapského Města. Byla prý guvernantkou v české rodině a z neznámých důvodů se rozhodla dojít pěšky domů do Vídně. Fotografie pochází ze září 1893 a náš velvyslanec ji našel v archivu presbyteriánské misie v Blantyre v Malawi. Slečnu vyfotografoval nějaký lovec nebo misionář a je to první fotografie Čecha v černé Africe. O její smrti, krátce na to, svědčí dopis mladého Angličana, který psal své matce do Anglie. Brzo na to sám zemřel na malárii.

Rozhodný postoj, na hlavě tropickou helmu a v ruce poutnickou hůl. Dlouhé rukávy, jupku na malé knoflíky a sukně až ke kotníkům. Na nohou bagančata s psími dečkami, to je ona. Urputný jednobodový pohled očí posazených blízko u sebe ve tváři rozdělené dlouhým nosem ve tvaru skoby. Úzké rty v přísné přímce, ani náznak úsměvu nebo stopy ženské koketerie. Fotografie autorku fascinovala. Zasunula ji za sklo knihovny a často na ni hleděla, jako by chtěla vyčíst, kde se u ní ta slečna vzala a kdo byla ta tajemná poutnice.

Když byla autorka malá holka, toužila po černé Africe. Ve státě, obehnaném ostnatým drátem a minovými poli, to byl nejfantastičtější sen. V sobotu odpoledne před třetí hodinou otočila knoflíkem rádia a ozvala se znělka Tatraplánu Hanzelky a Zikmunda, dvou čarodějů, vypravěčů exotických příběhů, jejích budoucích přátel. A pak jí kamarádka půjčila román od Eduarda Valenty o Emilu Holubovi, *Druhé housle*. Jak ráda by byla v osmnácti letech, tak jako Růžena, potkala staršího muže, který by ji vzal do Afriky, ani neví, po kom zdědila touhu cestovat co nejdál. Potom nebylo dlouhá léta nic, až fotografie, počátek příběhu. Za dva roky poslalo Hanu ministerstvo zahraničí

do Lusaky v Zambii. Pozvala tam autorku. Tu už si slečna Hlaváčková obsadila, letěla s ní do Lusaky a potom všechny tři i s Hanou společně navštívily Kapské Město, odkud slečna někdy v roce 1890 nebo 1891 vyšla. Proč, to nikdo neví, autorka si to bude muset vymyslet. Už tenkrát si prohlížela domy v anglickém a holandském stylu, v nichž bydlela a kolem nichž musela chodit její slečna. Myslela na ni tam na skále, odkud pozorovala, jak bouřlivě na sebe narážejí vlny tří oceánů a různě zbarvené se spojují v jednu obrovskou energii v barvě šedostříbrného kovu. Byl to nekonečný zápas titánů, ani po vzájemném zalehnutí se neuklidnili. Nikdy žádný z nich nevitězil.

Tady, v katedrále v novogotickém stylu klekávala slečna na dlaždicích zbarvených podle barvy skel, jimiž africké slunce v tu chvíli procházelo, nejraději měla modrou barvu. Až teprve později v Lusace, když Hana chtěla jet na Zanzibar, dostala autorka nápad vydat se po stopách slečny a najít její hrob. Hana nechtěla: Air Malawi zbankrotoval, nic tam nelítalo, nevedla tam železnice. Autorka nedala pokoj, po sto dvaceti letech chtěla dát slečna o sobě v Čechách vědět.

Zaslouží si to. Dokázala přece ujít na své cestě z Kapského Města do Vídně asi čtyři tisíce kilometrů, šla sama, pěšky, východní Afrikou. Někde tam, v tehdejší Niasaland, britském protektorátu, musí být její hrob. Autorka se neodvažuje filosofovat o posmrtném životě, to není její téma. Slečna Hlaváčková je hrdinka. Jak veliká energie musela po ní na světě zůstat a kudy bloudila, než si našla svou autorku. Kolik železných škorní roztrhala, kolik železných misek vyplakala, jak je to v pohádce. Tam našla statečnou dívku svého spanilého prince a vzala si ho za muže. Slečna H. našla na konci své cesty jen osamocenou smrt, která ale možná byla princem vysvoboditelem.

Jsou příběhy, které musí být napsány, protože si to postavy samy vyžádají. *Necestou slečny H.* se jmenuje knížka, která vyšla v roce 2010.

Môže nejakého Čecha, Maďara, alebo dobre, tak Francúza, zaujímať svet za drevenou bránou pri spadnutom dome, v hlinenej pivnici? Ako si tam ľudia stoja vo dverách a všeličo hovoria, ako v ketrecoch trtkajú zajace a po nociach na sene z nášho domu Hamrštílu sa milujú mačky na voňavej ďatelinke a lucernách, čo voňajú tak, až svietia, o svätotajských muškách, ich lampičkách a modrých maľovaných vajkách vo vtáčích hniezdach, môže toto všetko zaujímať napríklad dievča vezúce sa v grenobelskej električke? V Avignone, v Rimini v kaviarni? To, že bol raz jeden aj Jano, alebo Mišo, Mišo Barčík, ktorého rozfukuje izraelská púšť, a ako sa tešil, že zarobí na dôchodok a vráti sa sem k nám, kde je zem z váz, pod nohami maľovaná dlážka, pod domami víno, že budeme stáť na dvore u Jana a mudrovať o domine, riňáku a vlašáku, zotierať čiarky zo steny, merať užovky, ovoniavať gacky z lesa, kde budú vernisáže výstav starých vinohradníckych kľčov a samorastov, kde na humne chytiš bažanta na polievku a pečieš kysnuté trnkové koláče, kde teta Marína deväťdesiatročná fúka na harmonike, kde sme všetci zakreslení na džbánkoch ako na mape, z hliny sme, z kruhu von aj dnu, lebo je len jedno, dnu... Ako docieľiť, aby sa výpoveď trlinská, vinosadská alebo kučišdorfská stala výpoveďou americkou, napísať, že idúc raz po NY, uprdla sa veľká černoška, čo tam spala na vetračke pred obchodným domom? Alebo že som vo výklade videla tigri kožuch kedysi dávno, a ten sa leskol, akoby bol tepaný z nejakého kovu, a na paténach v židovských newyorských zlatníctvach boli prstene, že som sa rozrevala, v Amerike však bola aj jedna Ludvika, nejedna Ludvička v Amerike bola, a potom, jeden Alexin, drevorubač, a tí mali dvanásť detí, a bol Jano, ktorému zomrel tato veľmi dávno, odľahal do zeme skôr ako Vincent, lebo robil v bani a bol veľmi unavený, a každý niečo povedal, zo slov tu po-

stavili babyloónsku vežu, šikmú, keď sa napiješ vína, ako tá v Pise, zabudli si tu slová a vety, ktoré zbieram po uliciach ako pierka...

Ako pierka.

Ale inak, cez týždeň sedávam v knižnici. Rada sedím vždy za tým istým stolom, väčšinou mi to vyjde, no niekedy treba požičiavať knižky pri inom, a vtedy nie. Inak som tu hlavne kvôli besedám. Teta spisovateľka sa pýta svojich kolegov. Už dávno sa nepýta, čo by sa v skutočnosti pýtať chcela. Pýta sa, čo chce svet. A zavše škaredo v duchu kľaje. Prežrala sa kaše, máva záchvaty. Vlastnú doma varí, cudzie koštuje, zavše jej ich lejú v robote rovno na pupok ako v inej rozprávke. Vstávam o štvrtrej, čítam si, nepíšem, smíruje na sociálnej sieti, všetci všetko komentujú, vyjadrujú sa, samá chmuľovina to tam je, ľudová demokracia prispôbená ľudu, všade, a potom čítam všetky noviny. Akoby som cestovala vlakom.

Keď píšeš, alebo komponuješ, ale môžeš robiť hocičo, musíš rytmus niečím narušiť! Rytmus, ale aj riťmus, nie je len opakovanie, ale aj zmena, metrum, vrastanie do poriadku, aby nás potom mohlo niečo prekvapiť, zavše aj dva či tri prekryvajúce sa rytmy, rytmicky sa strieda ľudské a prírodné... Koľko tých poriadkov je! Hodiny, dni, týždne, jar, leto, jeseň, zima. Ale ľudský život potrebuje iné metrum, rok je chvíľa alebo nekonečno, nič... detstvo je dlhé a každý ho stratí, poriadok, ktorý neskôr pozorujeme na vlastných deťoch so slabou, hoci účasťou, niektorí, ba všetci, zväčša dodrbeme. Samý rmut!

Život je statický, akokoľvek sa človek myká. Okrem tradične „stabilizujúcej funkcie“, usmievam sa, plánu prostredia – dom a jeho najbližšie okolie – človek má tendenciu ho zvelaďovať, zvláčať rárohy, meniť ich za nové, ťahať nábytok sem a tam a jednému prikladať väčšiu dôležitosť ako inému, rulovať koberce, rozprestierať, česať na nich strapce – sa na takejto podobe života podieľajú trsy a mačiny – motívy dynamické, až hybné, hlad, smäd, ojoj, o smäde tu v Modre by sa dalo hovoriť aj povedať všeličo, o otcovom tiež, aj o autorkinom čosi viem, potreba spánku, šatstva, kultúrneho vyžitia a s nimi spojené nevyhnutné úkony. Ich energia sa však opotrebuje a neutralizuje pravidelným opakovaním. Všetko to mrvenie a chvenie zaplňa plochy

aj plôšky mojich textov ako ornamenty tie koberece. Odrazu rozprávač povie slovo Raz. Opakujúce sa deje a činnosti sa dejú a opakujú dovtedy iba na pozadí. Odrazu príde Raz, neopakuje sa a je len Raz a to Raz je dôležité... lebo je len Raz. Vtedy sa rám obrazu presúva do centra diania, to, čo sa opakuje, získava akúsi novú dôležitosť práve tým jediným razom, prestáva existovať, získava prvoradú dôležitosť.

Text sa väčšinou rodí z mojej prirodzenej sympatie k melodickým tendenciám ako takým, k vokálnemu štýlu a konvenčnému jazyku, ktorý obdivujem. Sympatia ma vedie cestou tradície, ktorá je považovaná za celkom strategickú, pozornosť je nateraz obrátená k prehovorom ľudí okolo mňa, zväčša neživých tiel, ktoré z historického hľadiska nepredstavujú žiadnu tradíciu, ale zodpovedajú nejakej nevšobecnej potrebe, to tá vo mne volá po tradícii, avšak na Slovensku má tradícia vo všeobecne uznávanom prevedení pornografické črty! V Maďarsku je vraj kopcom všetko čo nie je jama. Na Slovensku plagiátom, čo nie je tradícia.

Tá chudera však nie je žiadne svedectvo o minulosti, ani nemusí chodiť v ručníku, naopak, pristane jej latex aj goratex.

Veronkina nekonečná hra s čitateľom, o chvíľu sme doma, bolia vás nohy? Hijó, ideme navštíviť príbuzných! Už vidíme v diaľke stopy po živote. Možno nájsť aj vlastné. Jemné mrvenie písmen ako mravcov, dátumy, výkričníky, čiarky, čiarky, bodky, akoby sa chvíľami ani nechcelo písať, čo mu diktuje neľútostné odhodlanie. Jazyka sa teda nebojí, je s ním v dôvernom vzťahu, tuším až rodina, príde si to na ňu, kedy chce, teší sa, alebo sa aj neteší, v oboch prípadoch koná vo vlastnom záujme.

Aha, noví príbuzní, díva sa tento svet na votrelcov a návštevu s darmi vypšiká pred dvere, že na vás, miláčikovia, tu nie je nik zvedavý, žiadne kvóty, šibenice máme pre nás a naše dietky. Takto by sa mohlo začať v pravom slova zmysle plienenie sveta, vášho aj nášho, inak, ľudia sú celkom fasa, chytajú sa na všelijaké nihilistické fóriky. Som apolitická autorka. A politici sa očividne kníh neboja! Taký je sokáš, žijeme v Európe, ani von, ani dnu, aj von je dnu a dnu je von.

Knihe velí autor! Prečo by z času na čas nevelil aj nejakému čitateľovi. Čitateľov pozná, pracuje predsa v knižnici. Podľa istého názoru sa nepatrí vraviť žargónom ani argotom ako takými, jedine, že by si to vyslovene vyžiadala situácia. Nájdu sa aj také a onaké. Situácie. Pani osobne to spochybňuje.

Koľko dlhých a bezútešných dní musíme stráviť s našimi hrdinami... Lepší opis nedám. Žiadne vedľajšie úmysly, iba drobnosti a láska, žiadna majestátnosť civilizovaného človeka. Dno. Jazyk som si privlastnila. Som kráľovná, ale z času na čas sa stávam jednou z postáv, nosím Františkov roľnícky kabát a nad hlavou krdle vtáčikov. Také sa mi stáva často vo všetkých knihách. Hovorím aj horím otvorene, nemám čo stratiť, teda, naša generácia stratila dosť, vlastne takmer všetko, a nájde iba ten, kto nehľadá.

V dlhodobej perspektíve sme všetci odsúdení na prehru, Boh sa nehrá, ale ani nemazná, v krátkodobej sme prišli o dosť, ostala iba láska, zvedavosť a akýsi strach. Mať guráž znamená žiť. Žijem a pozerám sa, podávam o svete správu, ťahám tých svojich chudákov za nos, detaily zhromažďujem, všetko, čo vidím, navláčim celé zberné suroviny, stiahnem aj Frančiša za nohu z Fugelky, a ako tu tak stojím nad tou hrbou navláčených svietičkov, ktoré spočívajú v jednej dosť zvláštnej mase, spolu, neoddeliteľne, pripravené často o zmysel, funkčnosť, nadobúdajúce novú jedinečnosť, napríklad staré dubovské obydlia vytrhnuté zo svojho priestoru, štruktúry vyvrhnuté na papier ako nejaké hnusné zvratky, táto kopa by mohla pôsobiť dosť nechutne, ohavné zvratky sveta, kus sveta vytrhnutý zo štruktúry.

Veronka vstúpi so svojím hrdinom do krčmy, okamžite zapadne, asimiluje, je jasné, že je domáca, naša, nie cudzia. Používa dokonalé mimikry. Sevrkne sa, rozpadne, znova sa pozliepa, nalieva sa vínom, ktoré tu tiež nie je, čo akože bývalo a je, tyká si s čudákmi, troskami, milo sa usmieva a hlasno grgá na pozdrav. Toto by mohol byť zemský ráj to na pohľad, na prvý pohľad... Slovák, alebo aj ty, alebo aj ja, plný dobrých úmyslov, po svojom, pravdaže, pijavica prisatá na telo, ale koho a čoho, nikoho, lebo veď čo ak tam nik

nie je, Slovák, kresťan, západoslovenský prízvuk, zúfalé návyky, celej k ničemu, budižkničemu...

Svet je hore nohami, nezostáva iné, ako strieľať si z neho aj zo seba. Teraz, teraz, práve teraz, politika sa stáva literatúrou momentu. Jej nositeľmi sú chudáci. Všetci sme tu chudáci. Čo bolo kedysi hore, je teraz dolu. Všetko hore nohami, nehovorím? A ľudu je to egal! Všetci tu dúfajú v dakajký zázrak. Dejiny píšu vífazi. V našom prípade ľud. Istá je len smrť! Srať na to!

Dokázala som zachytiť podstatu? Sadli vety? Naživo podstata nesedí. Verklík hrá ďalej, teraz ste obecenstvo vy, útechou je, že aj vaše miesto, vaša vlasť je hocikedy ničota, ale odrazu stojí pred vami autorka, ktorá sa narodila v rovnakých časoch ako vy alebo vy, rovesníčka, a ktorá nie je nikde, nedospela nikam, nie je, alebo je, ale nevie načo. Nato, aby sa vedelo! Už neviem, čo som chcela povedať!

Opakovanie melodického alebo rytmického motívu alebo frázy. Opakujúca sa figúra môže byť v skladbe rozvíjaná zmenou harmónie alebo tóniny. Špeciálnym druhom ostinata je riff. Opakujúca sa postupnosť akordov, často hranou nejakou hudobnou sekciou, alebo aj samostatným sólovým nástrojom, ktorá základ alebo sprievod celej skladby. Veľmi jednoduchá, trebárs chytľavá rytmická figúra, ale aj zložitá, na viacerých riffoch založené variácie, ktoré sú samy riffom. Zapamätateľná hudobná fráza. Niektorí spisovatelia stotožňujú riff s hudobným nápadom celej skladby.

Cyklicky meniť amplitúdu hraného tónu, začleniť glissando, pozor, šmýka sa.

Dá sa to čítať? Ak obnažovanie neberieme ako výpočet slov a faktov, ale ako čosi, čo musí byť vyslovené, aby zostalo v hre niečo iné. A ak to všetko dnes cítime ako to, čo je za nami, a pred nami by malo byť všetko nedotknuté, toto je povedzme popis rozvírenej vody za loďou, no ide nám o tú nedotknutú vodu pred loďou, že?

Môj text sa skrátka väčšinou narodí sa zo slov, pri práci na poli, v záhrade v zeline, vo vinohrade, aj v kukurici, v šume kukuričného šúpolia, žltých klasov klaňajúcich sa zemi, vo vetre obchádza polia, približuje sa k domom, k ľudským obydliam a dvorom, čupne si pod schody v paneláku, býva za spoločnými dverami do pivnice, je neviditeľné, no počuť ho celkom zreteľne niekde medzi slovami,

v kuloároch hrdla, hlasiviek, za jazykom, na konci vety spolu s prízvukom ako zizínike zizínike, jemné zaodfrhanie...

Predstavujem si, že čitateľ si predstaví, kde mám v tejto chvíli granáty, ostré granáty, výstroj by mal byť súčasťou napätia textu. Aké je to napísané všetko inakšie, normálne. Počas písania sa mi zdá, že sa niečomu venujem málo a niečomu príliš veľa. Pristihla som sa, že teraz často niektoré drobnosti hovorím, ale nie tak, ako sa stali, používam svoju, zredigovanú napísanú formu. Ale čo sa vlastne stalo a kde? Cítim kontinuitu medzi tým, čo sa povie napíše, chcem sem vniesť iný hlas...

– Kto to za mňa trpí?

– Ten, za koho trpím!

O psaní a prvním setkání se slovy

Adrieny Šimotové Yveta Shanfeldová

Psát nebo jít na jahody lze nejlépe v pondělí ráno. Jak jsem se těšila, že budu konečně v domě sama! Příležitost jak na talíři. Nikde nikdo. Jen já. Můžu sedět, případně polehávat na pohovce – a psát. Mezi hodinami klavíru. Štve mě – a tajně těší – že se na ty distanční hodiny klavíru musím obléct, což mi bere čas, i ten na psaní. Netřeba přiznávat, že mám tušení, o čem dnes psát, ale vlastně to nevím. Proto se uchýlím k vytáčce, že budu psát o psaní. Že to zajímá i labutě.

Sedím u poličky na knihy a přemýšlím.

Tak třeba knihu *Uvnitř-vně* už mám doma několik neotevřených měsíců. Přišla mi v zimě v balíčku z Kosmasu. Balík jsem vybalila, nedotčené knihy uložila na poličku k jiným novým, nečteným, nedotčeným knihám. K těm, které mi chodí z Kosmasu a Martinusu a na něco čekají. K těm, na které čekám já. Pořád čekám na něco, co tu už je. Třeba na to, dát se do psaní. Čekání jedinému věřím. A píšu ztěžka.

Věřu, těžko se mi píše, i o tom, jak píšu. Dnes i kdysi. Tak raději o tom, jak jsem kdysi nepsala? Taky bývaly pondělky. Před čtyřiceti čtyřmi lety. Ve Filadelfii v roce 1977. Netušila jsem tehdy, že pár kroků ode mě tráví jeden den Adriana Šimotová. Ani jsem ji tehdy neznala.

Tehdy jsem vysedávala ve dne v noci ve svém pokoji v podnájmu, ve světě, ve kterém se nedalo komunikovat. Nevěděla jsem, o čem psát, o čem nepsat, jak začít s nepsáním. Nikdo kolem mne nemluvil. Alespoň ne česky. Chtělo to mluvit sama k sobě, k věšáku, k blikajícímu akváriu. Kromě nespavosti to byla jediná příležitost, jak se sama sebe dovolat, jak samu sebe dostihnout. Nedalo se komunikovat ani čtením (neměla jsem knížky v češtině), ani hovorem – nebylo jak ani s kým. O to hlasitěji v přestávkách. V přestávkách čeho? Seděla jsem, vstávala, ulehla, přecházela po pokoji sem a tam, četla knihy v ja-

zyce, kterému jsem nerozuměla (a takových jazyků je většina!), listovala ve slovníku a hledala slova. Nevěděla jsem, co jiného hledat, jak jinak se ztrácet.

Slova v konverzační příručce se mi líbila velice. A taky výraz konverzační příručka. Kdo si proboha stojí za svou pravdou? A proč?

Frazeologický slovník taky není špatný. Ovšem ne tak inspirativní jako výkladový slovník. Ach, vy krásná, svůdná, zavádějící slova, vaše krása mě tak mate, že přehluší samotný výklad. O výklad významu však není třeba se strachovat, nenápadně se uloží do duše, i se strachem, který zatím trojí nad jeho krásou.

Z bytu na devátém patře vysokého činžáku vedle Filadelfského muzea bylo možné pozorovat hemžící samotu. Pod oknem v mém pokoji blikalo akvárium paní domácí, v němž žilo pár rybiček a krab. Kraba jsem se bála, byl menší než já. Jeho krunýř se neustále vyjadřoval cizím jazykem. Nevím jak, ale vylezl jednou ráno z akvária a strašil na podlaze za mou postelí. Přišel čas ho chytit. Nebo začít psát. Nebo se utápět a blikat jako to akvárium.

Teď je ale zdánlivě dnes. Rok 2021. Balík knih v obýváku. Koukám na ně. Záhadně promluví? Dnes se na ně konečně dívám zblízka, na svůj výběr starý několik týdnů, kterému se teď dívím. Co takhle poprvé otevřít některou z nových knih, Šimotovou. Prolistovat, promnout její řádky, její život. Můj život. Ten můj kdysi filadelfský. Před čtyřiceti čtyřmi lety. Poselství toho, že někdo mluvil. Mluví. Čeká. Smrt, život, smrt. Malý vrstevnatý vesmír.

Jsem vybavená nutkáním, prázdnotou, přeplněností, hravostí i žalem. Vlastně to není lov, jsem na naučné stezce, která se mění tu na posezení, tu na posed, tam na posedlost. Ještě je třeba to oddálit. Alespoň vylovit z krabího prachu knížku:

Adriena Šimotová: *UVNITŘ – VNĚ (malá sdělení)* začínají *Fragmenty z USA (1976)*, několik stran. Pak už jenom *Fragmenty (1977–1978)*. Adriena Šimotová v nich říká, že se vlastně nedá doopravdy odejít. Lze se jen vracet. To mě okouzluje, mate. A zmiňuje se o filadelfském muzeu, mně kdysi tak dobře nechvalně známém – bydlela jsem, jak řečeno, v tom čase hned vedle. Bydlela jsem v čase. Jen s ma-

lým, muzeálním opožděním. Propastným. Neděle nekončily, bíle trvaly.

Dočítám se, že Adriena Šimotová zemřela 19. května 2014. Dnes, když tohle píšu, je 18. května 2021. Když ji čtu, když se poprvé krabím krokem vydávám její knihou. Filadelfie je za řekou. Já jsem za řekou. Jsem slámka na zoufalství. Dnes je mým bydlištěm Cherry Hill. Třešňový kopec. Už ne v čase. Krab zmizel, jen pořád škrábe na zeď. Otevřu knížku. Šimotová píše: *...už nemám sílu vzpomínat...* Ovšem já nespím, protože já už nemám sílu nevzpomínat. Jako zalázaná vodou.

Tak jsem zas dnes nenapsala nic. Jdu na jahody.

K taxonomii ptáků vylétajících z knih

Jan Frolík

*Který pták sebere odvahu,
aby zpíval v keři
plném otázek?*

Franz Wurm

Netroufal bych si odhadovat, jaká podvědomá pnutí pudí lichenology věnovat pozornost organismům pro většinu lidí tak málo atraktivních, jako jsou lišejníky, proč pocítují bryologové nutkavou potřebu rozlišit všech 860 druhů u nás rostoucích mechorostů, co vede zapálené mykology i k zájmu o titěrné, v kuchyni nevyužitelné houbičky rostoucí na exkrementech zvířat či na spáleništích. Jistější bych si snad byl u klasických botaniků anebo lepidopterologů, u nichž lze prvoplánově usuzovat na okouzlení krásou rostlin či motýlů, byť některé semenné byliny připomínají svým vzhledem spíše ty výše uvedené mechorosty. A usadí-li se vám na pultu s pivem drobníček jabloňový, aby se v parném dni osvěžil vysráženou rosou, musíte hodně zbystřit zrak, abyste tohohle nepatrného motýlka vůbec odlišili od mouchy.

I ti, kteří v přírodě nejvíce obdivují ptáky, přisuzují svůj zájem o ně estetickým důvodům, ale taky jejich pestrým hlasovým projevům, dovednosti při stavbě hnízd, smyslovému vybavení a paměti, která jim umožňuje spolehlivě se orientovat v krajině i při těch nejdelších vzdušných putováních, a vůbec, inteligenci překvapivě u tvorů, kteří nedisponují velkými mozky s šedou nervovou tkání na povrchu. Ti nejskaldnější ornitologové jsou však většinou exaktně založení, pragmatičtí a sami k sobě tvrdí, houževnatí chlapi, kteří se dokážou týdný prodírat tropickými pralesy anebo močálovitou tundrou a v tuzemských podmínkách strávit třeba celé noci při sledování sov v horských lesích či se hodiny a hodiny prodírat příbřežními porosty rozlehlých ryb-

níků při evidenci rákosinových pěvců. Zavádět s nimi sentimentální řeči o kráse a jiných esteticky uchopitelných přednostech ptáků bych se neodvážil. A každopádně ani o tom, co je podle mě hlavním důvodem jejich uhranutí tvory kdysi dávno povstalými z dinosaurů, totiž o letu. A to nikoliv jako o jednom z nápadných ptačích projevů, který se ostatně hodí i pro identifikaci řady druhů, ale jako o výrazu osobní touhy – ano, nebojím se použít tohoto silného, emotivního slova – po té nejosvobodivější volnosti. Nemělo by však smysl pouštět se do nějakého hlubšího psychologizování. S jistotou aspoň trochu opodstatnitelnou můžu mluvit pouze o sobě.

Z ptačí říše – tak se jmenoval ten atlásek kdysi známého autora knih o přírodě Jaroslava Spirhanzla Duriše a výtvarníka Jana Solovjeva, poprvé vydaný v roce 1961, kdy mi bylo třináct let. Objevil jsem ho u svých vesnických bratranců, a sotva jsem jím zalistoval, bylo mi jasné, že si ho taky musím obstarat. A pak následovaly tři roky, kdy jsem s ním v kapse a s divadelním kukátkem na krku snad obden vyražel do krajiny v okolí rodné Kardašovy Řečice a radoval se z každého nového ptáka, kterého se mi podařilo určit a zatrhnout si jeho jméno v rejstříku na konci atlásku. Bělorhý šedý, koliha velká, konipas luční, křepelka polní, tetřev obecný – to uvádím jen ty méně hojné opeřence, dnes již většinou náležející mezi velmi vzácné. Ale skutečná jihočeská ptačí říše byla mnohem bohatší. Durišova knížka, určená zájemcům z řad začátečníků, zdaleka nezahrnovala všechny u nás se vyskytující druhy a obsaženější ptačí atlasy tenkrát v českých knihkupectvích chyběly. Seznámit se s kulíky, jespáky bojovnými, břehouši černoocasými či lžičáky mi umožnily jen ilustrace v knihách zaměřených na přírodu všeobecně.

Čím hlouběji jsem se však zanořoval do puberty, tím intenzivněji mě začal při mých potulkách krajinou pronásledovat neodbytný vnitřní hlas: Co tady děláš? Proč se zajímáš vo nějaký pitomý fógly? Vo co ti de? Druhý to přece taky nedělaj. A je pravda, že v Řečici a celém širším okolí bys o žádného jiného ptáčkaře – natož v mém věku – nezavádil. Když jsem se pak v jednom melancholickém srpnovém nedělním odpoledni vydal k rybníku Kardaši a cestou potkal dvě mladší holky, které figura ověšená bizarním da-

lekohledíčkem výrazně pobavila, mindráky na mě dolehly takovou měrou, že les, do něhož jsem později vešel, nabral v tom pozdním létě prapodivného fialového odstínu, stromy kolem mě trčely jako nelidsky neúčastné mrtvé dřevo, a nikde ani hlásek, který by aspoň trochu rozptýlil mé kulminující sebepochybnosti. Les jsem nechal lesem, Kardaš Kardašem, otočil se a pádil domů. Kukátko jsem praštil do šuplete, sedl na kolo a vyrazil do sousední vesnice na taneční zábavu a na té se, ač notně nezletilý, strašlivě opil a překouřil. Mí blízcí se sice zaradovali, že mě trojčení s ptáky konečně přešlo, ale to, že jsem přírodu zaměnil za hospodu, a navíc se spolčoval s kluky, kteří to v malém jihočeském městečku netoužili nikam dotáhnout, je však těšilo podstatně méně. Ale přestože jsem pak do přírody deset let ani nepáchl a k ornitologii se vrátil až po třicítce, kdy už jsem na ni ovšem nenacházel dostatek času, stále jsem obracel oči do výše a sledoval přeletování ptáků pod oblohou a zároveň si kupoval spousty knížek o přírodě, nad nimiž jsem časem usoudil, že mi nabízejí mnohem bohatší zážitky než pravidelné potulování okolím Řečice, které jsem až příliš dobře znal, včetně jeho běžného ptačího osazenstva.

Ty knížky by na současného milovníka přírody působily jako archiválie, ale já jimi dodnes rád listuju, dokonce jsem si některé z těch, na něž mi kdysi už nevybyly peníze, ke stáru po antikvariátech za pakatel dokoupil či je získal po jejich vyřazení z knihoven. Tak třeba svazky od autora v mém mládí hojně publikujícího a dnes už neznámého – Aloise Mikuly. Jakého současného mladého ornitologa, vybaveného bravurně vyhotovenými praktickými příručkami s bohatým ilustračním doprovodem, by asi zaujal *Ptačí svět*, atlas z roku 1975, v němž je sice uvedeno 271 ptáků oproti pouhým 109 v tom Durišově, ale obrázky, které do něj nakreslil Bohumil Starý, jsou pouze černobílé? A co další Mikulovy knížky, v nichž se vedle savců představuje i spousta ptačích druhů? Jedna z nich – *Jak žijí* – má sice v názvu sloveso v prezentu, ale líčení životních způsobů zvířat v ní vyvolává zvláštní elegický dojem, neboť se odehrává výhradně v čase minulém. Jako by autor předjímal to, co dnes souží všechny environmentalisty – kritické ubývání mnoha živočichů v současné přírodě. Do rukou však často беру i starší fotografické publikace, doplněné někdy

podrobnějším, jindy jen strohým textem, jaké v mých mladších letech, a to především v černobílém provedení, vycházely. Kdo si na jejich autory – Jana Ryse, Jaroslava Holečka, staršího i mladšího, Slávu Štochla a další v éře digitální fotografie a fotošopu ještě vzpomene? Ale právě ta vizuální nedotaženost mě na nich nejvíc přitahuje. Proč bych měl proboha všechno do detailu poznat a vědět? říkám si s přibývajícími léty. Proč neponechat prostor i pro to nepoznané, nabízející sporné výklady. Má skepse vůči té obžerné zvědavosti, kterou jako by byl současný svět posedlý a které jsem sám dlouho podléhal, mě dokonce přivedla k tomu, že si do přírody někdy беру místo starého osvědčeného zeisse laciný kapesní fumei, který se dá jen těžko pořádně zaostřit, takže mi leckterý drobný, plachý pták ulétne, aniž by vyrazil své jméno a já jsem panglosovsky přesvědčený, že je to tak v pořádku.

Předpokládám, že tyhle atypické sklony souvisí s další mou dávnou zálibou, a protože i ta je v očích malého města považována za přinejmenším podezřelou, nenazvu ji vznešeně *poezii*, či dokonce *poesii*, ale přízemněji *čtením a psaním básní*. Co bych to ale byl za ornitologa, byť nejamatérštějšího z nejamatérštějších, kdybych v knihách veršů nevěnoval zvýšenou pozornost zmínkám o ptácích, kteří našli svůj domov právě v nich? Ti v realitě existující druhy opeřenců, jejichž počet dosahuje v současnosti na Zemi zhruba 9000, však mají díky Linnému a jeho pokračovatelům své místo v systému tříd, podtříd, nadřádů, řádů, čeledí a rodů, i když dnes vzhledem k analýzám genetiků poněkud nestabilní. Co však ptáci vzletající z inspirace básníků? Lze i je roztrdit podle dominantních znaků alespoň do řádů? Určitě není důvod k tomu, abych se o to nepokusil.

Začít bych mohl těmi autory, kteří mají k přírodě bezprostřední vztah, patří k jejím erudovaným znalcům a pro něž jsou ptáci nezbytnými průvodci při potulkách rozličnými krajinami naší planety. *Stručí píseň* či *Kaňon střízlíků*, to jsou názvy dvou z mnoha a mnoha básní Garyho Snydera, ale nejrozmanitějších ptačích poletavců se v jeho verších vyskytují desítky a možná i stovky. A takový *Corsonův záliv*? Jiný velký americký básník A. R. Ammons v něm pozoruje racky, volavku, jespáka, tisíce vlaštovek... Sledování ptáků je

však možné i z jednadvacátého patra velkoměstského věžáku, jak dokládá vnímavý pozorovatel Angličan Stephen Watts v delší básni, téměř poemě, *Ptáci východního Londýna*. Šedá holubice, poštolka, kanadské husy, rorýsi, kormoráni a nejenom oni prolétají kolem něj, a především nad ním i na nad všemi komplikovanými lidskými osudy v přelidněné metropoli. Lze tu hovořit o řádu *situačních*? Lepší název mě nenapadl.

Mnoho básní od autorů z celého světa se upírá jen k jedinému ptačímu druhu, a to především k takovému, který je obecně známý pro svoje nejnápadnější, i v tradiční kultuře reflektované vlastnosti. Často se jedná o dravce, o ztělesnění jejich síly, bdělé pozornosti a bravurních letových schopností. Tak třeba *Jestřáb v dešti* Teda Hughe-se, který drží svými křídly „všechno tvorstvo v beztlížném klidu“, zatímco v jedné z básní Robinsona Jefferse se tento dravec sedící na skále snoubí „s mystickou bytelností kamene.“ Jiný pták patřící k největším z letců, albatros, inspiroval zase Harryho Martinsona k veršům o překonávání vichru a jiných strážní v období volání pradávného instinktu, pohlavního pudu. A nelze nepřipomenout ani ptáky obdivované pro vznešenou důstojnost či grácii při lovu potrav, mezi něž náleží především volavky a labutě, viz kupř. verše Galwaye Kinnella anebo imagisty F. S. Flinta. Básníkovu oku však neuniknou ani opeřenci méně nápadní, jako až haikuisticky odpozorovaný kos v slavných třinácti miniaturách Wallace Stevense, slávici Artura Lundkvista a Tomase Tranströmera, ledňáček Adama Zagajewského, či dokonce nepatrní kolibříci pozorovaní Jimem Harrisonem a více než století před ním zachycení očima Emily Dickinsonové jako „ozvěna smaragdu / a útok šarlatu,“ po jejichž tetelení v porostu „kvítka na keři / si upravují účes...“ Takové ptáky bych si dovilil zařadit do řádu *individualizovaných*. Ale co s básníky hýřícími při svých popisech takovou obrazností, že předmět jejich pozornosti doslova překypuje expresivní imaginací? „Gastrovaskulární červ / s křídly, ambiciózní korýš; // altruistický odklízeč / věci...“ – tak píše Kerry Shawn Keys o supovi, a já tudíž zařazuji tohoto ptáka do podřádu *vysoce metaforizovaných*, od něhož je pak blízko k podřádu *symbolizovaných* využívajícího jediného silného obrazu, a tudíž třeba k českým Paula Muldoona, které

jsou ztělesněním deště, k lelkovi Philippa Jaccotteta představujícího „kolovrat černých sudiček“, ale také k jeřábovi, jenž se Robertu Gravesovi jeví jako „kurýr s poselstvím od Měsíce“. Po četbě básně Mary Oliverové *V borinách, vrátny a výr*, líčících vyhrocené vztahy mezi temnými krákvci a nejobávanějším nočním létajícím predátorem je ovšem možné uvažovat ještě o jednom podřádu individualizovaných, a to o *antagonistickém*. Určitě by do něj patřili i kohouti ze stejnojmenné básně Elizabeth Bishopové, která je však zaměřena na agresi vnitrodruhovou, na krvavé boje o dominanci samců, v celé své „vulgární kráse duchovosti“ nad hejnkem slepic.

V blízké návaznosti na předešlé ptačí obyvatele veršů lze definovat i další básnický řád: *analogičtí*. Mohl by k němu přináležet polní pěvec skřivan, k němuž připodobňuje Desmond Egan v dojemné básni svého zemřelého přítele, oblíbeného pištee Kierana Collinse, anebo tři rudí holubi, kteří v Jorgosi Seferisovi „rýsují náš osud ve světle / barvami a gesty lidí / které jsme milovali“. Avšak nejenom odchody přátel ze života mohou vzněcovat ptačí inspiraci, vždyť i tvorové obdaření pernatými křídly sami umírají. „Ten bílý pták / mi ležel mrtvý u prahu. / Byla to holubice? Nejspíš ne. / Ležel tam / jako všechny smutky světa“ – píše v jedné básni Skot Norman MacCaig. A mezi haiku Jacka Kerouaca patří i výzva a expresivní konstatování: „Poslouchej ptačí zpěv! / Všichni ti ptáčci / umřou!“ Ptáci z takových básní by mohli být zahrnuti do řádu *letální*... anebo radši umírněněji *pomíjiví*...?

A bez ohledu na jistou tautologii v pojmenování by poté mohli následovat příslušníci řádu *aviatických*, toho, který zohledňuje fenomén pro život ptáků nejvýraznější, a jak už bylo řečeno, z lidského hlediska nejobdivuhodnější – schopnost překonávat zemskou tíži letem. „Každý vo mne je vták. / Trepem všctkými křidly.“ – napsala ataky deprese strádající Anne Sextonová, neboť touha po svobodném pohybu pod nebesy, troufám si říct, u mnohých (a právě že možná i u leckterého aktivního ornitologa, byt by si to nikdy nepřiznal) odráží tíseň z omezenosti vlastního bytí, ať už v důsledku hlubokých existenciálních krizí, anebo ze zcela konkrétních příčin. Platí to i o jiné autorce, známé komplikovanými psychickým stav, Ingaborg

Bachmannové. Také v ní vyvolávají ptáci osvobodivé pocity: „Cokoli se stane: ty svůj čas poznáš, / můj ptáku, závojem se zastřeš / a mlhou až ke mně dolétneš“. Básník si však může dovolit ambivalenci v přístupu k témuž, jako James Wright, pro nějž měli ptáci obzvláštní význam: „Každý okamžik v čase je hora. / Orel jásá v nebeských dubech / a řve: Tohle jsem chtěl!“ napsal v jedné své básni, zatímco v jiné, snad své neznámější, je však po veškeré emfázi veta: „Nado mnou sa vznáša jastrabie mláďa, hľadá domov. / Premárnil som svoj život.“ Básnický řád aviatických je v knihách poezie velmi hojně zastoupený, a proto se zmíním i o básni *Poštoly* Sidneyho Keyese, který zahynul v pouhých 21 letech jako voják za druhé světové války v tuniské poušti, a o štihlých dravčících rozjímavě sděluje: „Láska i bolest v odloučení trvají, vždyť právě v něm / nás překvapuje jejich nejistější hlas i let.“ V závěru tohoto odstavce však nemohu opomenout jedny z nejnádhernějších veršů o ptácích, které znám, v nichž je jejich tah v pozici, ale i v opozici k smutku z přehajícího života, a které pocházejí z pera autora přátelícího se sice s Mallarméem či Schwobem, ale obdařeného na svou dobu neobyčejně vnímavou vizuální senzualitou, Francise Jammese. Báseň nazvaná prostě *Je podzim...* by určitě potěšila i každého vůči poezii apriori nezaujatého ornitologa.

Ptáci v básnických dílech mohou však být i nositeli hlubších, obecnějších, v dobrém slova smyslu ideových významů. Protože lze velké množství ptačích motivů objevit v lidové poezii, nelze se ani divit básníkům, které okouzila. Z nich bych zmínil především Kita Lorence, představitele literatury Lužických Srbů, jehož velice osobité básnictví je obohaceno o nezáviděníhodnou, leč silně inspirativní přidanou hodnotu, jakou představuje úsilí o zachování kulturní identity jazykově nám blízkého národa v německém civilizačním moři. Majka, Lucie, Mariánka, to jsou ve vesnicích při řece Struze lidová pojmenování kachny, žluvy a hrdličky. A Kito Lorenc využil této skutečnosti do té míry, že ji transponoval až do milostné lyriky: „Slova spanilého letu, / laskáme je rty jak jména, / jména známých dívek...“ Ale i básničtí představitelé národa vůči Lužickým Srbům dominantního mohou uplatnit ve verších o ptácích etnografické motivy, jako je tomu v básni *Vólání křepelky*, v níž Johannes Bob-

rowski zohlednil lidový přepis křepelčího volání do svého rodného jazyka – do češtiny ovšem nepřevedeného jako „pět peněz“, nýbrž jako „pozdrav bůh“ či „brázdím vzduch“. Jaký název vybrat pro řád, v němž se ptáci spjatí s auditivně verbální představivostí dávných venkovanů snoubí s inspirací velkých básníků. *Folklórní*? Raději bych zvolil termín *národopisní*, byť etymologicky vzato zní možná až příliš akademicky.

Je samozřejmé, že ptáci coby nositelé nápadných i skrytých významů nechybí ani v poezii duchovní a já nemohu v tomto případě opominout především Jana Twardovského, který o vlastní tvorbě mj. prohlásil: „Nie som zastánca – dnes tak rozšíreného – operovania znakmi: vták, ryba, list, kvet. Veď vidím datľa, drozda, bociana...” a tato slova lze chápat jako výraz pokory, kterou je prodchnuta i báseň *O vrabcovi*, v níž se tento významný polský autor přiznává k nezpůsobilosti psát o velkých křesťanských symbolech, ale inspirativně postihnout úděl drobného opeřence, vrabce, který „láskou prekvapený / padol na rozbitú hlavu / do svätenej vody“, dokáže s dojímavou citovostí. V rovině jen trochu posunuté pohlíží Estonec Jaan Kaplinski na táhnoucí jeřáby v částečně vizuální básni zakončené do klínu seřazeným zvoláním SANCTUSSANCTUSSANCTUS-SANCTUS. A že by ptačí motivy chyběly u básníků hlásících se k buddhismu, a především k tomu zenovému, o tom nemůže být ani řeč. Ocituji alespoň jednu z početných miniatur Korejce Ko Una: „Stopy ptáků ve sněhu / blízko nich / zkouším nalézt duši své sestry / Son-hwo! / Son-hwo! / Son-hwo!“ Adjektivum pro pojmenování tohoto řádu se přímo nabízí: *spirituální*.

Vedle ptáků volně létajících však existují i ti ujařmení. Potkany stríech, jak hovoří o holubích obyvatelích měst pro jejich lidské sousedy stejně nežádoucích jako obtížní myšovití hlodavci, ruský básník Vladimír Burič, anebo vrabci, o nichž píše Kanaďan John Pass, po těchto ptácích i nazvané, kteří sice zmateně bloudí v letištním terminálu, jeden jejich pár však už přiměla vůle k životu k tomu, že si i v takových od přírodních podmínkách začal budovat hnízdo. Žádné nadějně řešení však není přítomné v básni Haydena Carrutha z cyklu, jehož název *Básnické abstrakcie* příliš nelaide s konkrétním obsahem jednotlivých oddílů, pro sle-

pici, kterou právě sekyra připravila o hlavu – ach, bože můj, kolikrát jsem sám byl původcem tohohle makabrézního aktu! – a „sliepka... takto beží / tesne pri / naklonej zemi“ a „sil ubúda, zlomené / krídla padajú / a zatiaľ tu je jej hlava“. Někdy však není krutost vůči ptákům podnícena potřebami lidské obživy, tím víc však zneklidní svojí samoučelností. O tom podává svědectví Stanley Kunitz v básni *Červenka*, kterou napsal poté, co zjistil, že ušmudlaného ptáčka, jehož se snažil oživit, nepřivedly na práh smrti agresivní sojky, ale výstřel nějakého pomateného lovce a já si při četbě tohoto Kunitzova díla s výčitkami svědomí připomněl, jak jsem jako kluk – dle slovníku amerického básníka, který se pro zajímavost dožil jen o rok kratšího věku než Ferlinghetti, a mohl se tedy ve svých pozdních verších, mezi něž *Červenka* patří, opírat o moudrost starce, vlastně taky *pomatený* – prostřelil jednomu z vrabců somrujících u slepic na našem dvorku hlavu přesně v místě očí, a on sebou ani nezačal zmítat, ani nepadl na zem, jenom strnule stál, zcela zbavený sebezáchovného instinktu. Od té doby jsem už nikdy na ptáka vzduchovkou nevystřelil. Jak ale nazvat tento mnoha básněmi tematizovaný řád? Volím: *ponížení*.

„Tam kde se sojčí břicho / míhá a ztrácí za stromy, / jsem náhle tajemství blízko, / jež nepronikne k vědomí.“ A o čtyři verše dál: „Netuším, kde ho najít, / zda je to věc či vanutí. / Snad smysl světa tají / šum ptačích perutí.“ píše téměř frostovsky Günter Eich a básni *Sojčí pírkó* míří k hlubším, až filozofickým rozměrům ptačí existence. Poznatků z fylogeneze nejenom ve vztahu k ptactvu, ale i k člověku využil v básni *Pták?* Robert Lowell. Miroslav Holub, který na mezinárodních konferencích, jichž se jako imunolog, potažmo mikrobiolog, zúčastnil, profylakticky skrýval totožnost básníka, nahlíží *raison d'être* ptáka z pohledu krtka, jehož vnímání světa je ovšem omezeno pouze na podzemní labyrinty a vše proměnlivé nad nimi se mu jeví jako pouhý optický klam. Nejdále a nejhluběji však zašel v obecnějším definování smyslu ptačí, ale i lidské existence Czesław Miłosz v básni *Strakost*. Do stračího srdce, do celého života tohoto, mimochodem básníky často zpodobňovaného ptáka, člověk nemůže cele vniknout, a z toho důvodu ani do své vlastní podstaty. Báseň končí verši: „Kdo by si pomyslnil, že takhle po staletích, / objevím spor o uni-

versalia.“ a já se teď snažím vyštrachat něco relevantního ze svých chabých zásob filozofických poznatků, abych pojmenoval i tento řád: snad *esenciální*? Ale moc si tím jistý nejsem, hlavně v případě M. Holuba.

Když se teď zmíním o řádu ptáků *tušených*, či dokonce *neexistujících*, bude to znít jako kontradikce. Já ale v některých básních pociťuji přítomnost ptáků, i když v nich zdánlivě úplně chybí. V ústředním textu knihy veršů, která u nás vyšla pod názvem *Báseň je kočka*, přirovnává Tchajwanec Lo Ch'ing tuto šelmu k básníkovi, protože oba slídí po kořisti. A že se kočky často plíží za ptáky či na ně číhají, je nasnadě, a básníci ostatně jak vidět také, i když většinou bez záměrů predátora. Ale i ve verších Gennadije Ajgiho, jednoho z nejosobitějších tvůrců poezie 2. poloviny 20. století, mohou být podle mne přítomni též ptáci flagrantně nezjevení, a to v odmlkách, tedy v přeryvech mezi slovy, v jakém si překotném zadrhávání řeči, v umění, které tento básník dovedl nejdále. Ale pro přesnost budiž řečeno, že i v jeho skladbách nechybí ani skutečné lastovičky, kukučka anebo dážďovník. A ptáci, kteří neexistují? Víím sice jen o jednom, jemuž byla věnována báseň, ale ta vešla rychle ve známost v mnoha zemích celého světa. Publikoval ji roku 1950 Claude Aveline, nazval *Podobizna ptáka, který není* a nebytí opeřence v ní i vysvětlil a omluvil ho za ně: „Není to vůbec jeho chyba jestliže dobrotivý Bůh který stvořil všechno / na něj zapomenul“. Dlužno připomenout, že tento text inspiroval 108 výtvarníků, kteří na autorovu výzvu neexistujícího ptáka portrétovali.

A teď se chť nechtě ocitnu na tenkém ledu, když zmíním cyklus třinácti básní v próze, které se proluly s výtvarným uměním v obráceném gardu, jejichž seriózní rozbor by si však vyžádal minimálně desítky stránek a mnohem fundovanějšího literárního analytika, než jsem sám. A tak raději poukážu jen na to nejzásadnější. Jedná se o poslední básnickou skladbu Saint-Johna Persa *Vtáky*, k jejímuž napsání poskytl autorovi podnět bohatá série obrazů s ptačími motivy vytvořená Georgem Braquem. Perse svým typickým širokodechým, vzletným – jak případné adjektivum! – tvůrčím jazykem dokázal postihnout nejenom pruník do malířovy kreativity, ale básnivými slovy oslavil mj. i ptačí anatomii ve vztahu k tak úchvatnému pohybu, jaký představuje

let: „Braquov zhutnený vták nie je len prostým motívom. Vôbec nie je vodotlačou na liste dna, ba ani odtlačkou sviežej dlane v íle múrov. Neobýva, skamenený, kváder jantáru či uhlia. Žije, lieta, stravuje sám seba – sústredený na bytie a stály v ňom.“ Nazvu-li tenhle jistě jen velice málo početný řád termínem *zprostředkování* spíše než původně zamýšleným *inspirování*, pak myslím neudělám chybu, která by se při troše dobré vůle nedala omluvit.

Neměli bychom však zapomínat ani na ptáky, jejichž existence probíhá na pomezí skutečnosti a mýtu. A bylo by nošením dříví do lesa, kdybych tu vytahoval informace kupř. z Fraserovy *Zlaté ratolesti*. Napůl skuteční a napůl fiktivní ptáci našli svá teritoria i v představivosti básníků, a to i u mnoha moderních. V *Pamětech mrtvého kosa* líčí Ir Paul Durcan příběh mladíka, který pohřbil kosa sraženého na dálnici tirákem, ale tím do něho přešla ptáková duše, a ten projevuje o chlapce postmortální strach. Mezi básníky, které inspirovaly k tvorbě veršů labutě, patří i Robert Creeley. „Psy odtud lidé vždycky zahnali. / Lepší labuť než psi, to vždycky říkali, / zlomocné síly drží v povzdálí.“ Ke katolické legendě se vztahuje báseň Seamuse Heaneyho *Svatý Kevin a kos*, ve které má irský světec ve své cele tak málo místa, že mu nezbyvá než během vroucených modliteb prostrčit jednu ruku dlaní vzhůru z okenního otvoru, „...ale vtom / přiletí kos a začne si tam hnízdit.“ A zbožný mnich, sebeodříkavý a trpělivý jako stylita, uvědomiv si „sít věčného života“, ustrne v zaujaté pozici, „dokud se mláďata nevykloubou a nevyletí z hnízda.“ I když by tu nemělo smysl zabývat se hlouběji snad nejznámější „ptačí básní“, Poeovým *Krkavcem*, potažmo *Havranem*, o níž byly napsány už stohy odborných studií i volněji pojatých esejů, neuškodí připomenout, že krkavcovití pěvci ztělesňovali v lidové představivosti velmi často temnotu a zlo. Nejhlouběji však pronikl k tématu rozporuplného lidského životního údělu Ted Hughes jeho přenesením do současné, leč zároveň veškerým časem vymezeným pro živá stvoření drásané bytosti v obsáhlé skladbě *Vrán* (v překladu do slovenštiny byl užit termín *Krá*): *z Vránova života a písní*. Že ústřední postavou v ní není pouhý krkavcovitý pták lze vytušit již po přečtení prvních veršů. Navrhoval-li bych pro taxonomickou lokaci opeřenců povstálých z představivosti A. E. Poa, P. Durcana,

R. Creeleyho, S. Heaneyho řád *bájeslovní*, Hughesův *Vrán* by si zasloužil existenciálně ukotvenější termín *neomytíči*.

Existuje ovšem i pták, kterého jsem mohl klidně zařadit do řádu *neexistujících*, bylo by to však vůči němu ode mne neuctivé, jeho původ i skutky jsou totiž spjaty s prastarou magií, jak je zaznamenána v tzv. *knihách mrtvých* a pak samozřejmě i v řadě jiných archaických dokumentů. „Jsem pán vládnoucí milionům let. Hnízdo, které jsem postavil, vymezuje obloha.“ praví o něm staroegyptský Aniho papyrus. Dávni Řekové tomuto všemocnému okřídlenci přiřkli jméno Fénix a znám je především tím, že po každých 500 letech shoří, ale z popelu pak znovu vzlétne. Není divu, že takový nesmrtelný tvor zaujal i mnohé básníky. Z řady starších literárních děl by si zasloužil uvést alespoň sborník básní *Fénixovo hnízdo*, který vyšel r. 1593, tedy v shakespearevské éře, v Anglii. Pozornosti ovšem neunikl bájný pták ani autorům 20. století, jako třeba Ernstu Meisterovi. Fénix, o němž píše, by však mohl být klidně přiřazen do řádu ponížených, protože doba, v níž žije má k vznešené nadčasovosti daleko: „Pre úsmev / jednej bytosti / som zarmútený až do špiku kostí, / keď vidím fénixa, ako sa / krčí v hustých vetvách / (v akom počasí?), od zlata celý nemotorný / a meravý od hanby.“ Jako zjevení na mě působily koncem 60. let verše francouzských básníků Andreho de Boucheta, Michela Deguyho, Philippa Jaccotteta a Yvese Bonnefoye, tehdy zhruba čtyřicátníků, které vyšly koncem 60. let ve dvouměsíčníku *Světová literatura*, bohužel už čtvrt století neexistujícím. Každý z nich si vypracoval vlastní osobitou poetiku, ale jeden rys byl pro všechny společný: snaha dobrat se prostřednictvím slov až k jejich archetypální podstatě, k jejich zrodu z primární nicoty tváří v tvář vyjevovanému pomíjivému světu. Zvlášť poslední jmenovaný mě mimořádně oslovil pojetím času ve svých dílech, viz kupř.: „Pták ruin oddělí se od smrti / V šedém kameni uhnízdí se, / Překročil všechnu bolest, všechnu paměť, / Už neví, co je zítřek ve věčnosti.“ A jak by mohl v jiných svých dílech Yves Bonnefoy pominout ptáka, pro nějž smrt i nesmrtelnost splývají v jediné, a to nejenom v básni, která se *Fénix* přímo jmenuje? „Předlouho bude zpívat, / mizet ve větvích, / stín zruší meze, zpěvu ku pomoci. / A odmítaje smrt vepsanou ve větvích, / vzlétne a překročí hřebeny noci.“ Řád, který je za-

stoupen v literatuře jen jediným druhem, musí mít nést zákonitě pojmenování po něm: *Fénixové*.

Od básníků, s nimiž jsou ptáci spjati především svojí existencí v objektivním světě, jsem postoupil až k těm opeřeným létavcům nesoucím v sobě hlubinnou naddějinou symboliku. Ta se vztahuje i k řádu *jinotajných*. Na základě nejnapadnějších znaků rozličných ptačích druhů, ale spoň v duchu toho, jak se jeví nejkreativnější a k sebereflexi nejzpůsobilejší bytosti na Zemi, slouží tak ptáci k alegorickému zachycení lidských povah. Už dávno, pradávno s tím začali v satirickém smyslu bajkař Ezop či dramatik Aristofanés. Současný český básník a výtvarník Miroslav Huptych však ve svém *Názorném přírodopisu tajnosnubných* často posouvá alegorickou vazbu pták v. člověk do vážnějších existenciálních poloh. Každá báseň je v knize uvedena citací, převzatou především z Brehmova *Života zvířat*, a od ní se odvíjí zbásněný lidský příběh, ovlivněný i autorovou zkušeností z prací na psychiatrické klinice a do značné míry také kritickým vztahem k stísněným společenským poměrům za normalizačního režimu, kdy jednotlivé texty sbírky vznikaly, což dokládá kupř. báseň zachycující rozhovor kanárka s klecí, zakončená verši: „Nezřídka vrací se nám mnohá představa / jiného života / po kterém jsme marně lapali / Vznáší se nám nad hlavou / krouží kolem dokola / a pohlíží neohroženě / a zároveň s jakousi důvěrou / do našich očí.“

Raději se vyhnu surrealistické avifauně, jakkoliv jsem ve svých mladých letech napsal řadu básniček, které mi nadiktovaly asociativně imaginativní proudy v mém podvědomí, a skoro úplně též ptactvu konceptuálnímu, zcela zbavenému reálné tělesnosti a etologických projevů (viz ukázka z monotónního, velice zábavně nudícího textu Davida Antina: „kačice netancují / důstojníci neodmítají tancovat / důstojníci nesou hydina“), kdy však přece jenom udělám jednu napadnější výjimku, zdůvodnitelnou tím, že báseň, o které se tu zmíním, pochází vlastně z postprvotiny, mohli takhle bizarně nazvat první knížku, která však řízením osudu vyšla až po vydání autorovy druhé. Jedná se o sbírku Ondřeje Buddeuse *rorysy*, která se neztotožňuje s principy konceptualismu ještě tak výrazně jako jeho vznikem následující básnická kniha *55 000 znaků včetně mezer*. Báseň v próze *Ze života rorysů* nese spíše znaky charakteris-

tické – promiňte mi tohle *contradictio in adjekti* – pro klasickou postmodernu. Text narativního charakteru vychází z poznatků naprosto reálných, ty jsou však až snivým způsobem dotvářeny. Rorýsi létají tak vysoko nad zemí, protože se bojí svých stínů, až poté, co za letu zemřou, zvolna klesnou k zemi a s vlastním stínem splynou. Mě ale velmi zaujal i název sbírky – *rorýsy* – onen ypsilon v něm. Nerad bych o pádu tohoto substantiva uvažoval jako o akuzativu. V souladu s tematikou básně odvažuji se soudit, že ono y v koncevce souvisí s jakýmsi zvěčněním ptáků, zmechanizováním, vágní stereotypizací, dokonce bych připustil, že i byrokratizací jejich životů v době, kdy všemu v reálu existujícímu hrozí polapení do sítí upletených z nehmotných představ, fantazií, iluzí... A jen jako povinný dodatek: Takové ptáky bych přiřadil velice neobjevně, s polopatickou paušalizací k řádu *experimentálních*. Ale k rorýsům a jejich stínům se ještě vrátím.

Když jsem ke sklonku své profesní učitelské dráhy navštívil jednu z reprezentativních výstav současného (současného ovšem kolem roku 2010, tedy v květnu 2021, kdy tento text píšu, vlastně už zastaralého (vzhledem k narůstající kompresi aktuálně žitého času ve vztahu k jeho recepci uměním), začal jsem při procházení sály pražského Rudolfiny pociťovat zase tu zvláštní psychosomatickou nauzeu, která se u mě přihlašuje tehdy, když v duchu řeším nějaké elementární otázky axiologického charakteru, a která se dokonce projeví zvýšením tepové frekvence a teploty. Ne, nepohoršovaly mě konceptuálně pojaté objekty, jakkoliv ona ekonomicky vzato do očí bijící disproporce mezi vterinovým nápadem a často nikoliv krátkou dobou potřebnou pro jeho realizaci bila do očí, nezatočil jsem po velkých Rembrandtových plátnech či Rodinových sochách. Příčina mojí akutní krize tkvěla v něčem jiném. Všechny artefakty jako by mě vtíravě vyzývaly k dialogu, potažmo ke vstupu do polylogického diskursu a já pociťoval zoufalou nepotřebu na něčem podobném se podílet, což ovšem neznamenalo, že bych se za svůj odpor k takové komunikaci v duchu nepranířoval.

Možná že právě s tímhle rozporuplným prožitkem souvisel jakýsi polosen, který se mi pár měsíců poté zdál

při poledním dozoru na školním hřišti v Řečici. Bylo to ve velice teplém dni z poloviny června, seděl jsem na lavičce ve stínu, a zatímco problémovější žáci kouřili nejspíš někde za kostelem, kousek ode mne si pár těch hodných pinkalo s míčem. Ve výšce nade mnou s kaskadérskou bravurou přeletovali hlasitě, leč jednotvárně, cvrčící rorýsi (dážďovníci), jedná se ostatně o svišťouny, a ne o pěvce, a vrhali na plochu sportoviště nevýrazné letmé stíny, a mně se klížily oči, až jsem upadl do jakéhosi polospánku a v něm se mi zdál podivný sen... či se mi spíše vyjevilo cosi jako vize. Hřiště určené k provozování házené, volejbalu, malé kopané a dalších míčových her, se najednou rozrostlo až k obzorům, protínaly ho spousty barevných čar, všude byly rozmístěny branky nejružnějšího typu a basketbalové koše a tisíce fotbalistů, házenkářů, košíkářů, pozemních hokejistů, florbalistů, lakrosistů ... se tu bezhlavě hnaly za svými míči a míčky. A středem toho divokého bábelu se proplétali dva velice staří ornitologové, kteří však nepohlíželi k nebesům, ale ptáky určovali podle stínů, jež vrhali na zem. Když jsem po chvílce procitl, napadlo mě dvojverší „Antuka plná čar... Nehledím do oblaků / a jenom ze stínů určuji druhy ptáků.“ a uvědomil jsem si, že by se takový textík dal označit jako *dystopický*. Bylo by ale možné použít tohoto adjektiva i k pojmenování celého básnického ptačího řádu? Až když jsem si připomněl poému Neila Gaimana *Chladné barvy*, v níž figurují i holubi, nikoliv ovšem svobodně létající, ale určení k prodeji na IT technologiemi ovládaném hrůzně labyrintickém, nekonečném tržišti, řekl jsem si, že ano, a dodatečně ho tedy přiřazuji k těm předešlým.

V místnůstce – ostýchám se použít důležitě znějícího výrazu *pracovna* – kde sedávám u počítače, mi na záda dýchá cca 1.200 básnických knih a já občas pocítuju, jak se z nich na mě řítí ty statisíce veršů a spolu s nimi i všechny anomálie těch, kteří byli či jsou puzeni spojovat svůj život s tímhle krutým uměním – veškerá jejich sebestřednost, oscilace mezi mindráky a velikášstvím, politická a ekonomická simplicita, sklony k destruktivním závislostem, szíravá osamělost... a mně nezbyvá, než se jim iluzorně bránit anomáliemi vlastními.

Informace potřebné pro roztrídění v básních přeletujících ptáků do fiktivních řádů jsem čerpal celkem ze 106

svazků poesie. Jestřábi, volavky, labutě atd., atd. jsou však svou tělesností a životními projevy přítomni i v mnoha dalších knihách. Ostatně i z těch vybraných jsem musel mnohé demiurgy v básnický obraz transponovaných operenců opominout, a je mi to líto – R. Frosta, J. L. Borgese, O. Paze, P. Huchela, R. Caddella... ale i P. Borkovce, R. Štěpánka a dlouhou řadu jiných českých básníků... nemluvě o s přírodou úzce spjatých dávných Číňanech či Japoncích. Avšak i moje analýza vybraných textů určitě trpí celou řadou děr, vlastně jsem se ani nesnažil o důsledný rozbor. Byť tenhle taxonomický pokus má svým stylem daleko ke konceptualismu, výchozí nápad fakticky vzato z kodexu konceptuální literatury, jejímu tíhnutí k vytváření fiktivních enumerací a klasifikací dotažených ad absurdum odpovídá, a já podléhám obavám, jestli jím taky bezděčně nevyzývám k jakémusi diskursu, který by ovšem vyšuměl do propastného prázdna jako tolik jiných – politických, ekonomických, kulturních... v těchto pro naši euroatlantickou civilizaci pozdních časech. Abych se sám ubránil pocitům totálního zmarnění v pustošivých vírech potenciálně, leč s ohledem na stav současného světa zcela logicky zneužívaných slov, přidal jsem k hromádkám vybraných básnických knih, které jsem rozložil po stole v obýváku, tři objemné ornitologické publikace o celkové váze 6.856 kg: *Ptáky jižních Čech*, editované B. Kloubcem, J. Horou a K. Šťastným, *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*, zpracovaný K. Šťastným, V. Bejčkem a K. Hudcem – na získání dat pro něj jsem spolu se stovkami jiných amatérských ornitologů spolupracoval – a *Motáka lužního* K. Poppera, I. Kunstmüllera a J. Veselého, obdivuhodné dílo, dokazující nejenom textem a fotografiemi, ale i spoustou grafů a tabulek, co všechno lze při bedlivém, časově velmi náročném pozorování zjistit o jediném, u nás navíc velice řídké rozšířeném ptačím druhu. Ty tři knihy mi posloužily jako těžítko, abych zůstal, ač rozjímaje o ptactvu, nohama pevně na Zemi a nerozplynul se v mlhách doširoka rozkřídlené imaginace.

Dneska už mi věkem poznamenaný pohybový aparát nedovolí podnikat delší pěší pochůzky s ornitology, ale vzpomínám si, jaké zvláštní uspokojení jsem v mladších letech pociťoval při hovorech o ptácích, které jsme pozoro-

vali u rybníků, v polích a lukách či v lesích, a jak jsem měl najednou blízko k druhým lidem, aniž bych přitom musel do sebe lejt pivo za pivem. Odkazovaly k světu nezašifrovanému bezbřehou lidskou kreativitou do řetězců metamorfóz, o tolik efemérnějších, oč více jich zvyšujícím se tempem nepřetržitě vzniká a v jejichž duchu jsem učinil i svůj pokus o klasifikaci básnických ptačích druhů do taxonu na úrovni řádu, a střelil se tak dobrovolně do vlastní nohy. Zatímco před ptáky vylétajícími z básní se musí mít člověk na pozoru, aby nevzbudili úzkost svým potenciálním zhoufováním do noirových hejn, jako je tomu v povídce Daphne du Maurierové a v Hitchcockově filmu natočeném podle ní, ti v realitě přeletující, po potravě se pídící, nejrozličnější zvuky vyluzující, tokající a pářící se, hnízdící, vyvádějící mladé, táhnoucí... uklidňují mysl a navracejí jí vědomí řádu pevnějšího než je ten, který by mohl povstávat z absolutně dominující fikce.

V úplném závěru tohoto textu jsem původně zamýšlel pořádně to imaginativně rozpálit. Neprozřetelně jsem si ale přečetl *Sebrat klacek*, nedávno vydanou poslední prozaickou knihu Petra Borkovce, který se taky často nechává inspirovat přírodou, a dolehla na mne „úzkost z ovlivnění“, jak ji precizně popisuje Harold Bloom. Při líčení událostí, které probíhaly na zahradě u našeho domu v Řečici o jednom květnovém víkendu, a které nechť jsou názornou ukázkou té nejvšednější skutečnosti, budu tedy raději přízemně věcný.

V sobotu ráno se na dvorku čepýřila konopka, všemožně kroutila tělem, hlavičku vytáčela dozadu, neprováděla však ranní rozvečku, ale hygienu – zbavovala se parazitů. A vzadu u kompostu jako obvykle poskakoval sameček kosa a hledal něco, co by odnesl do hnízda někde na sousedově zahradě. Trávník jako den co den neopomnělo navštívit ani hejňko vrabců, v němž početně převládala parta teenagerů. Nechyběl ani náš nejoddanější ptačí host, vlastně spíše nájemník, rehek domácí, konkrétně sameček shánějící určitě taky něco výživného pro samičku na hnízdě, které se mi však nepodařilo objevit, a já toho ani nelituju. No, a připočítejte další denní návštěvníky zahrady – sýkory koňadry a modřínky, zvonky, stehlíky, budníčky menší, zvo-

nohlíky i hřivnáče hnízdící pravděpodobně na nedalekém modřínu, a proč se nezmínit i o těch ptácích, co nad ní byt' hodně vysoko přelétají: o orlech mořských, kachnách, volavkách... Během víkendu se tu však odehrála i drama. Když jsem při výsadbě celeru vyplašil samičku slíďáka s kokonem plných vajíček, dával jsem pozor, abych jí neublížil. Ne tak už zmíněný rehek. Sotva jsem kousek poodstoupil, abych si odpočinul na lavičce, přibyla na něm vedle bílých skvrn na čele a obou křídlech ještě čtvrtá. Tu si ale odnášel v zobáčku. Chvilku poté kolem mne prosvištěla vylupovačka ptacích hnízd straka a v závěsu za ní rozčilená hrdlička. Aby však vzrušení nebylo málo, uslyšel jsem v neděli v podvečer buchnutí do okenního skla, a když jsem vyšel před verandu, prováděl tu uprostřed celé své rodinky podivné kejkle z hnízda čerstvě vylétlý rehek zahradní. Chtěl jsem ho pohýčkat v dlaních, z nárazu se však rychle zmátořil a se všemi svými blízkými fr. A to vše neprobíhalo jenom mezi stromy, keři a pěstovanými květinami či zeleninou, neboť k zahradě patří i nepatrný mech (mešík? míšek?) zkrutek vláhojevný na okruží studně, bublinatky a další lišejníky, špičky trávni a jiné houby, množství bylin v trávníku, který seču méně často než sousedé, protože nemohu zapomenout na celá hejna sarančí a spousty všemožných motýlů, které ho za mého dětství obývali, ale kde je jim dneska konec...

Když sedím u počítače a občas pohlédnu z okna, objeví se mi před očima výsek zahrady s jejími živými tvory a pěstovanou i divokou zelení, prokvetlou teď uprostřed jara odstíny všemožných barev. Za mými zády se prohýbají police pod tíhou básnických knih plných té zvláštní, rozumem těžko definovatelné krásy a elementárních existenciálních otázek. To přede mnou i za mnou – smysly potvrditelný svět i jeho odraz v imaginaci spolu v mé myslí rozmlouvají, a jedno tak ozřejmuje smysl druhého. Ale i přesto, ohlížeje se přitom do uplynulých let, pociťuji potřebu alespoň trochu se tomu všemu, co mi kdysi připadalo příliš všední... a příliš skutečné... a čím jsem do jisté míry i pohrdal, omluvit.

Na deset tisíc druhů... Nezvládnou to,
potrást všem křídlem, představit se jim,
sebemrškačsky bičovaný knutou,
která mě spíše hnala do houštin
z papíru než k těm trojrozměrným hnízdům,
pečlivě skrytým, a to vepsané
navěky do knih vzdalovalo mne
i pomíjivým přeletům a hvízdům.
Díky vám, kosi, že jste strpěli
mou ignoranci. V bice, pryskyřníku
dál pobíháte. Zhlouplý...? zmoudřelý...?
slábnoucím zrakem slídím po trávníku
a z vašich vteřin setkávám si dny,
ve kterých jsem tak slastně zmarněný.

květen 2021

O básni Elizabeth Bishopové

Martin Pšenička

Elizabeth Bishopová Benzinová pumpa

Ta je ale špinavá!
Ta malá benzinová pumpa,
olejem prosáklá a prosycená
až je všechno znepokojivě
černě průzračné.
Pozor s tou sirkou!

Otec má na sobě špinavou,
olejem nasáklou kombinézu,
která se mu zařezává do podpaží,
a několik hbitých, drzých
a mastných synků mu pomáhá
(je to rodinná benzinová pumpa),
všichni jsou úplně skrz naskrz špinaví.

Bydlí na téhle pumpě?
Má betonovou verandu
za čerpadly a na ní
soupravu rozbitého proutěného
nábytku napuštěného mastnotou;
na proutěné pohovce
špinavý pes, pěkně v pohodlíčku.

Pár knížek komiksů dává
jediný pocit barvy –
jakési barvy. Leží
na vybledlé děčce
splývající dolů z taburetu

(součást soupravy) vedle
velké chlupaté begonie.

Proč ta nepatříčná rostlina?
Proč ten taburet?
A proč, proč ta dečka?
(Má na sobě kopretiny, myslím,
vyšívané ozdobným stehem,
a je těžká šedým háčkováním.)

Někdo vyšil tu dečku.
Někdo zalévá tu rostlinu,
nebo ji možná olejuje. Někdo
rovná řady kanystrů,
aby poklidně šeptaly:
esso – so – so – so
nervózním automobilům.
Někdo nás všechny miluje.

Poezie americké autorky Elizabeth Bishopové se vyznačuje odstupem od zobrazovaného světa a klidným, uměřeným tónem; důležitou roli v ní hrají vzpomínky na všední, ale z osobního hlediska důsažné události, a také cestování. Bishopová řadu let žila za hranicemi Spojených států, a když jí to její finanční situace dovoľovala, ráda trávila čas cestováním: mnohým z jejích básní dominují citlivé, básnicky přesné popisy krajin inspirované navštívenými místy.

Báseň *Benzinová pumpa* je v tvorbě této básnířky v několika ohledech neobvyklá. Přivádí nás na místo, jehož přesnou polohu neznáme, z indicií je ovšem patrné, že leží takříkajíc na kraji světa – a možná ještě o kus dál. Pro tu, jež k nám z básně promlouvá, znamená nejspíš jen krátkou, praktickými důvody vynucenou zastávku na cestě ke vzdálenému cíli. A přestože ji k tomuto místu nepoutá žádný osobní vztah, pojednává o něm s neobyčejným záplem.

*Ta je ale špinavá!
Ta malá benzinová pumpa,
olejem prosáklá a prosyčená
(...)
Pozor s tou sirkou!*

*Otec má na sobě špinavou,
olejem nasáklou kombinézu,
(...)
a několik hbitých, drzých
a mastných synků mu pomáhá
(...)*

Mluvčí básní Elizabeth Bishopové k sobě obvykle poutá jen málo pozornosti. Popisované prostředí pozoruje zpozvdálí a svůj postoj k němu vyjadřuje nenápadně: jemnými náznaky, ironií či už jen pouhou mírou pozornosti, již mu věnuje. Nic z toho zde ale neplatí. Hlas předpokládané cestovatelky se na scénu vrhá se zvoláním, místo opatrných náznaků volí nadsázku, vrší na sebe slova spojená s neporádkem – to vše, aby nás připravil o poslední pochybnosti o tom, jak je vyličené místo nevábné. Odsuzujícímu pohle-

du pochopitelně neujdou ani ti, kteří na benzinové pumpě pobývají. Přinejmenším v tuto chvíli se ale nezdá, že by báseň jevila velký zájem o něco jiného než jejich umazaný zevnějšek, a nechává postavy otce a jeho synů splynout se stejně znečištěným zařízením stanice.

*Bydlí na téhle pumpě?
Má betonovou verandu
za čerpadly a na ní
soupravu rozbitého proutěného
nábytku napuštěného mastnotou;
na proutěné pohovce
špinavý pes, pěkně v pohodlíčku.*

*Pár knížek komiksů dává
jediný pocit barvy –
jakési barvy. Leží
na vybledlé dečce
splývající dolů z taburetu
(součást soupravy) vedle
velké chlupaté begonie.*

Někde tady se hlas mění, pozorovatelka si najednou všímá předmětů, jejichž jediným účelem je zpříjemnění životního prostoru. Zároveň s tím se pozvolna vytrácí razantní odmítavý tón, pozorovatelčin zájem jako by nyní vedla zvědavost, možná i starost. A v neposlední řadě mizí také zobecňující jazyk úvodních veršů, čímž se v básni otevírá prostor i pro takový detail, jakým je ozdobný steh na vyšívané dečce nebo pečlivě srovnaná řada kanystrů.

(...)

*A proč, proč ta dečka?
(Má na sobě kopretiny, myslím,
vyšívané ozdobným stehem,
a je těžká šedým háčkováním.)*

*Někdo vyšil tu dečku.
Někdo zaléval tu rostlinu,
nebo ji možná olejuje. Někdo
rovná řady kanystrů,*

aby poklidně šeptaly:
esso – so – so – so
nervózním automobilům.
Někdo nás všechny miluje.

Známý americký literární kritik Harold Bloom o Bishopové napsal, že *„bývá často velebena za své přesné ‚oko‘, jako by byla mistrem básnické optiky. Její skutečné mistrovství,“* pokračuje Bloom, *„spočívá ovšem ve schopnosti nahlédnout to, co nemůže být tak docela spatřeno, a říct, co nelze zcela vyslovit.“* Snad proto báseň ze všech obyvatel čerpací stanice vykresluje nejplastičtěji tu, kterou ani nejmenuje. Obraz matky vyvstává z její neviditelné každodenní práce, z těch drobných projevů lásky, které sice nepoutají pohledy náhodných cestujících tolik jako všudypřítomné olejové skvrny, ale o to větší mají význam: srovnané, konejšící kanystry vystavují proti váhu provoznímu zmatku maskulinního prostředí, zdobená dečka či udržovaná květina ruší jeho chladnou účelnost. Tím se také završuje proměna, kterou zde postupně prochází básnický hlas: pozorovatelka zpočátku čerpací stanici odmítá jako odlidštěný prostor; později připouští, že i takovéto místo může být někomu domovem, až nakonec v posledním verši i u ní převáží pocit sounáležitosti s obyvateli pumpy. Stává se takřka jednou z nich...

Elizabeth Bishopová, 1911–1979.
Americká básnířka, prozaička, esejistka.

Martin Pšenička, 1983. Redaktor časopisu Plav,
překladatel, básník. Absolvent Literární akademie.

Emil Juliš
Dávná krajina

Jako by tu ještě táhli cikáni
podél doutnajících ohňů mládí.
A nedaleký hřbitov, zeď, túje...
Nic se za ta léta nezměnilo,
jen několik hrobů přibýlo,
jiné srovnal čas.

Sem tam přejede auto po staré
rozpraskané betonce,
nad ní na vysokém sloupu trčí
bezhlavý svatý v mírném záklonu,
po vypjatých prsou se mu řine zelená
krev.

Všechny vrstvy krajiny jsou nehybné,
jen v mých žilách roste sladce krutá
touha trvat,
zůstat tváří v tvář.
Už dávno však je vyslovena cena,
kterou splatím všechny tváře světa.

Přes rudnoucí čelo slunce táhnou
nezmarní havrani,
a mlčky.

Můj dědeček miloval svou maminku, miloval ji jako nikoho z živých. Navštěvoval ji často a byl jsem to já, kdo ho doprovázel. Byly mi čtyři a víc. *Nedaleký hřbitov, nic se za ta léta nezměnilo.* Oprýskaná omítka, zvětralé vápno a drolicí se cihly. Za zdí hromada uschlých věnců s nečitelnými stuhami. Túje za náhrobkem rezne, na větvi blízko kmene visí klíček od hřbitovní lucerny. Přinést klíček, zapálit svíčku a vrátit klíček do úkrytu. Tuhle část jsem měl rád. A také ruměnice pospolné.

Je večer. Stojím uprostřed obrazu, který je zarámovaný tahem cikánů a havranů.

Jsou na cestě, protože nemají kam jít. Přibývající a chátrající hroby jsou setrvačnické mé paměti. Jak vím, že je večer? *Čelo slunce* není rudé, ale *rudnoucí*.

Nade mnou jako kytarové sólo ční socha. Básník je světec, který ztratil hlavu. Postava není v záklonu, ale v závrati. Nevidomý svědek viděl nejen cikány, dobu, kdy hořely ohně – on také viděl, jak poletí havrani. Vyznamenání na vypjatých prsou je zrněnka obecná, zelený povlak narušující povrch pískovce. Z pahýlu vytéká zelená krev, zelená barva znamená čerstvou krev. Krev se *řine*, to je masivní krvácení. Vid nedokonavý znamená, že krvácí čas. A řeknu vám, že tuto ránu bych nechtěl revidovat. Nemá dno, není čeho se chytit, není kam naložit svorku. Jde o stále se obnovující výpověď, svědectví podmíněné obětí.

Juliš je moje krevní skupina, jeho básně jsou básně-obrazy. Nebo spíš filmy, ale sotva by se našel kameraman, který by do jediného záběru dostal to, co táhne čtenářovou myslí po přečtení *Dávné krajiny*. V básni je všechno v pohybu, vznešeně táhnou havrani a cikáni. Jako parodie na jejich vznešenost přejíždí auto sem a tam. Je tu časosběrný film mizejících a přibývajících hrobů, vertikální pohyb krve, která se řine z vrcholu kompozice jako milost.

A pak, uprostřed filmu, udělá režisér pauzu. Zmrazí děj (*všechny vrstvy krajiny jsou nehybné*), aby si vytvořil prostor pro filozofickou poznámku. Protože růst není pohyb v prostoru, je to pohyb, který prostor teprve vytváří. *Zůstat tváří v tvář* není alternativa, je to nejzazší meta lidského bytí. Copak se Rilke neptá: „Ach, koho že umíme užít? Žádného z andělů, žádného z lidí...“

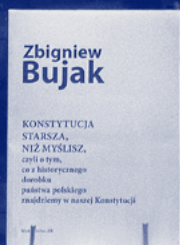
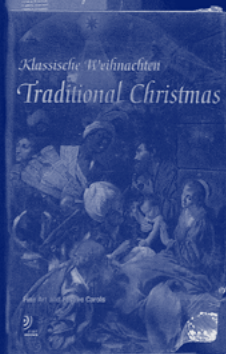
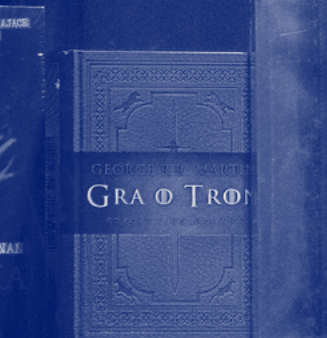
Touha zůstat tváří v tvář znamená chtít zůstat ve vzta-

hu. Vyslovit jméno, přijmout smrtelnost a nechat se proměnit. To je ta stanovená cena. Cena, která padla už dávno, dříve než hlava sochy.

Rilkeho „Es bleibt uns“, které se opakuje na začátku *První elegie*, je z rodu *touhy trvat*. Zůstat v blízkosti. Zápasit o kontinuitu.

A vlastně už ani nemám potřebu připomínat zdevastování nebo zneuctění sochy světce uprostřed budovatelské diktatury. Přesto, že příbuznost materiálů a vertikála sochy, čnicí nad přízemní horizontálou rozbité betonky, k tomu vybízí.

Už ani nemusím připomínat soběstačnou uzavřenost básně, která mě ve své velikosti nechává volně vcházet i odejít. Ale mám touhu zůstat, *a mlčky*.

Psaní o překládání

Pochopit a umět

Věnováno Věře Koubové

Překládat sloku, složenou ze čtyř rytmicky uspořádaných a rýmovaných veršů, je jako vzpomínat.

Z městské pláže se zdálo, že světlo dne zrovna teď vrcholí, ale v oslepujícím oceánu se zjevil nadýchaný zaoceánský parník a... a celá scéna se ještě víc a dál rozsvítila. Jak tohle bylo vůbec možné? Poledne v přístavu! Ve městě u moře se občas kterákoliv věc jakoby nic proměnila ve stříbrný praporek. Vítr stříhal všudypřítomné stříbrné praporky tak dlouho, až je rozšmikal v jediný stříbrný podnos, který se mi blyštil nad hlavou. Táč, v němž se zrcadlily bílé trupy lodí. A snídaně čekala tam nahoře prostřená k obědu. Nákladní lodě se vydávaly z Loiry na Atlantik pod mýma očima, protože jsem bydlel vysoko; v posledním patře starého paneláku společnosti Alstom Marine. V docích, kam jsem dobře dohlédl, se stavěl parník Queen Mary 2. Jména menších lodí se střídala ve zdymadle pod mým balkonem, voda se připouštěla a odpouštěla. Z proskleného domku na betonovém útesu dohlížel hlídač propusti na to, aby rozsudky byly uvážlivé.

Ten hlídačův domek!

Za ulepenými skly jsem ze svého balkonu nejdřív rozeznával jenom roh stolu a lampičku, pod kterou ležel zavřený sešit. Ale za nějaký čas jsem uviděl devět věcí. Celý stůl a u něho židli. Otevřený sešit, tužku. Mrtvé mouchy, záclonu, hrnek s kávou, lampu. A kabát na stěně. Viděl jsem světlo, přitímí a prach a to, co s nimi dělalo těch devět věcí, i to, co světlo, přitímí a prach dělaly s těmi devíti. Střídaly se pořád dokola, měnily pozice, půjčovaly si objemy a skupenství. Stránky sešitu se drobily, vířily a snášely se na hrnek s kávou. Obnošený pruh světla visel na zdi a kabát se někde v prostoru rozsvěcel a pohasínal. Stůl se měnil ve velký stín a tužka a lampa zazářily v potměnlém vzduchoprázdnu. Na stěnách visely podivné předměty

z paprsků. A kdyby něčí ruka chtěla odhrnout záclonu, ne-
setkala by se s ničím. Ale v domku jsem nikdy nikoho neza-
hlédl, nikdo tam nikdy nebyl, žádná ruka.

Později za mnou přicestovala jedna žena a já jí řekl,
že bydlím v té strážní budce – ne tady v bytě v nejvyšším
patře. Stáli jsme spolu na balkoně nad přístavem, kam do-
léhaly povely a energické zvuky z doků, ačkoli se už téměř
setmělo. Na opačné straně se převaloval těžký oceán, osvět-
lený lampami a červenými signály – hladina, kterou zabíra-
ly, byla samá rýha, zrněla a připomínala roztavené sklo. Ona
se usmívala celý den, a když jsem to řekl, usmála se znovu.
Vzápětí se opřela o zábradlí a zaklonila právě tak, jak jsem
si před jejím příjezdem představoval, a prohodila:

„Já myslela, že jsem přijela rušit jednoho muže.

A otravuju tady dva.“

Byla to tehdy doopravdy zamotaná situace. Na celé
léto jsem přijel na francouzské pobřeží, abych tu překládal
jednoho ruského básníka z dvacátých let, jenž ve Francii
žil a moře a jeho břeh nesnášel i miloval. Ocitl jsem se v sa-
mém středu přístavu, který mě oslnil a jemuž jsem nerozu-
měl. Objevil jsem ten domek nad lodní propustí a váhal,
jestli jsem hlídač zdymadla nebo dávno mrtvý ruský bás-
ník anebo překladatel ze vzdáleného vnitrozemí. A do toho
se objevila žena, s níž jsme vstávali tak pozdě. Žena, se kte-
rou jsem padal do slasti a neznámé hluboké odpočatosti,
které mě zároveň dráždily.

Ale myslím, že díky tehdejšímu nepřehlednému stavu,
oslněné přístavní scéně, úkolům, které musely být splněny,
a všemožným obavám teď vím, jak se překládá čtyřveršová
sloka s rýmy. Můj ruský básník byl mistrem takových strof;
geniální metrik, opravdový choreograf. Vystavěl z nich
vzrušující svět.

„Vím“ není přesné slovo!

Zírám do sevřených čtyřverší – cizích, v cizí řeči –
přesně tak jako jsem zíral do toho neznámého bílého měs-
ta u moře. Pozoruju sloku jako neznámé přitažlivé místo,
v němž některé věci na první pohled poznávám, ale ne-
vím nebo si nejsem jistý, jak je pojmenovat. A naopak, při
tom zírání se mi z mysli vynořují slova, ke kterým rozpačité
a často chybně přiřazuju věci. Často bez úspěchu: bezrad-
ně chodím se slovy po přístavu i po strofě a hledám k nim

vhodné objekty. Slunce ve sloce strašně pálí a já si všímám, jak se některé předměty a situace v přístavu párují a vzájemně odrážejí. Třeba všudypřítomné škeble svatého Jakuba. Nacházejí se na domech, v kostelích, v písku na pláži, ve znacích lodních společností. Jsou to schrány, popelníky, chrámové kroupky, slunečníky, náhrobky. Opakují se jako ozvěna, jako rytmus, jako rým. Sama strofa se podobá plně, do sebe zaklesnuté svatojakubské škebli.

Nehybně a velmi dlouho se dívám na sloku básně, kterou překládám, dívám se na ni jako na město na pobřeží, které taky překládám – a představuju si, že jsem hlídač propusti ze zaprášené pracovny nad lodním zdymadlem. Můj pohled je nyní rutinní, jsem tu doma, znám svou práci a všude mám přátele. Ale musím být ostražitý. Jsem také ruský básník a je rok 1922, jdu po francouzské pláži mezi slunečníky, po písku plném malých mušlí a moře mi připomíná odporne obrovské umyvadlo.

Slunce pálí a stříbrné podnosy v obloze nad oceánem nesnesitelně pableskují a odrážejí odrazy. Jsem strašně unavený ze zírání. Z těch odrazů a střídajících se masek. Chce se mi spát. Sloka i přístavní město, které leží přede mnou, se vzdalují, pozbývají obrysy a proměňují se ve skvrny, šmouhy, plochy, v nichž se všechno prostupuje a slévá. Sladký spánek je tak přitažlivý a někde hluboko v něm se mě dotýká sladká ruka.

Ale koneckonců neusínám, něco mě vyruší; podrážděnost spánek překazí. A počíná se něco jiného: probouzení, rozvzpomínání, pozvolné svítání, v němž předměty a slova opět nabývají tvary a barvy. Přístav i sloka se noří ze skvrn a šmouh – znovu pevně stojí pod jasným, horkým sluncem. Jsou stejné i jiné. Najednou jakoby částečně známé, jako bych je vyvolal z důvěrných vzpomínek. Poznávám je, rozumím jim, ačkoli mě stále také udivují a vzrušují. Překládaná strofa i město u moře mi před očima vystupují z vody a pěny v novém uspořádání a v jiné choreografii. Ve slunci prudce osychají.

Překládání rýmovaných slok je zapomínání a vzpomínání, usínání a probouzení. Je to zírání a zavírání očí ve spolehlivém rytmu vln a nečekaných dotyků milované ruky, po které toužíš, která tě ruší.

BANNED

ALL

67

Wireless World

Wireless

O knihách, knihovnách, redakcích,
archivech a veřejných čteních

BOOKS

HOWL

BOOKS IN WINDOW HAVE BEEN
CENSORED & COMBUSTED
SOME TIME IN THE PAST

Rukopisy mají uši

Věda o literatuře říká, že čtení znamená aktualizaci psaného slova čtenářkou či čtenářem, tedy jakési probuzení textu, zvnitřnění spojené s imaginací, duševní činnost, která je osobní i objektivní – osobní v tom smyslu, že moje nebo vaše čtení se vždycky něčím liší, a objektivní tím, že se přece jen odehrává v pravidlech toho, jak je třeba román, báseň nebo reportáž napsaná. Kniha je partitura. V pojmu čtenářská aktualizace se mimochodem skrývá myšlenka, že každá knížka má vlastně tisíce možných podob. Přestože je to představa vcelku závratná, zachycuje fenomén čtení možná v omezeném smyslu. To hloubkové, zvnitřněné a imaginací probuzené čtení může být schopností, která vzniká i jinde než při dekódování tištěné stránky. Představme si čtení jako určitý typ citlivosti a pozornosti, které psanému slovu předchází. Zkusím na to jít ještě jinak, osobněji: mám dojem, že mému čtení knih předcházelo to, co jsem se naučil v lese.

Jako předškolní škrvrně, tedy v letech předčtenářské nevinности Mauglího na konci normalizace, o jejíž existenci jsem neměl ani ponětí, protože dětská vnímavost je spíš apolitická a nezabývá se blbostmi, které za to stojí jen dospělým, jsem žil dva různé světy: ten pražský s mámou a ten královský ve vesnici Svata s dědou. Svata, odkud pochází část rodiny, se až kýčovitě krásně rozkládá vysoko v kopcích. Před sebou vidíte Pravou horu, která zavírá výhled do údolí Litavky, kde leží Beroun nebo Zdice, za zády se vám rozprostírají královské hvozdy na jakési rozlehlé stolové hoře obkroužené Berounkou.

Děda byl myslivec, ne ten typ masového vraha, spíš pečovatel a pozorovatel, a když šel do lesa, bral mě s sebou. Učil mě být potichu, vidět a číst stopy, poznávat ptáky a zvířata, přivolávat vábničkou kánata a ješťáby, chápat les, vědět, kde najít jahody, kde konvalinky, kde se rohnili

kanci, kde si ustlalo srnčí. Úplně nejradši jsem s ním vyrážel v podvečer na čekanou. Nejčastěji jsme chodili na mez k louce u potoka pod Horou.

Pamatuju si, jak tiše sedím, doslova jako pěnička, dýchám tak, aby to nebylo slyšet, nehýbu se, až mi nohy dřevění, ale hlavně – splývám s tou mezí, s tou loukou a s tím kopcem. A když splynu dokonale – i na mně to záleží –, najednou se začnou dít věci. Kousek vpravo od nás se vyproducíruje z křoví bažant, naproti, tam kde se louka svažuje k potoku, se opatrně přicházejí napít dvě srny. Ne, je to srna a srnec. Děda mi pomalounku podává dalekohled a ukazuje: v kopci na mýtině je jelen – leží, odpočívá, přežvykuje. Pojmenoval jsem ho Bedřich. Kolem poletují netopýři. Zdánlivě se neděje nic zvláštního a děje se toho tolik. Jeden neopatrný pohyb, a celá rovnováha, celá ta krajina plná ostrážité pozornosti zvířat i té napjaté naší, by se změnila a život by se skryl. Hltám to očima, odhaduju, kde se které zvíře ještě objeví, ještě chybí panáčkující zajáci, tak tři čtyři, na jezevce je asi moc brzo, támhle je možná něco v křoví, liška? – a postupně se stmívá. Když padne tma, děda zavelí a jde se do chalupy.

A právě tohle celé, naprostá pozornost, oči a uši otevřené, pulzující imaginace, stopy, známé cestičky a vřdycy i nějaké nové, stará známá i nově se objevivší zvířata, změny vůní, světla, barevnosti, rytmu, terénu, počasí... takhle komplexita – jakási hemživost světa a vnímavost k ní – byla možná tím, co tvarovalo moje skromné pozorovatelské schopnosti. Jako by to „čtení“ onoho malého lesního světa podmiňovalo pozdější čtenářské schopnosti gramotného a řádně zgramatizovaného člověka. Učíte-li se číst nejprve v lese, našlapujete potichu, skrýváte se – s aktualizací lesa se učíte sebe sama zároveň deaktivovat. To je to splývání s krajinou, které z člověka činí aktivního čtenáře. Nemohl by se tady vlastně skrývat drobný paradox čtení? To, co je pozorné, se ztiší a skrývá, a to nezjevné se tím pozorností otevírá. Je to strategie sdílená: zaujímá ji totiž lovec i zvíře. Čtenář i smysl napsaného. Tak se opisuje hermeneutický kruh lesa.

Čtenář a čtenářolog Jiří Trávniček ve své knížce s názvem *Kulturní vetřelec* používá pojmy „intenzivní“ a „extenzivní“ čtení. Tím prvním myslí opakované čtení několika

málo titulů a je spojené se čtenářskou kulturou před jejím zmasověním v devatenáctém století. Čtení extenzivní zase označuje jednorázové čtení mnoha titulů a je nejběžnějším rysem čtenářství spojeného se současnou knižní kulturou a soudobým knižním trhem. Extenzivní a intenzivní čtení není jen dichotomie, která se váže k velkým nadosobním dějinám čtenářství, ale myslím, že nemálo platí i v tom intimnějším okruhu vlastního čtení. Jako dítě jsem měl několik knížek, k nimž jsem se opakovaně vracel nebo nutil své dospěláky, aby mi je četli. Jako dospělý mám mezi knihami v našich domácích knihovnách a digitálním archivu několik dobrých přátel, s nimiž se pravidelně setkávám, pár nepřátel, slušný počet více či méně dobrých známých, a také, ale o tom později, spoustu skvělých neznámých.

V mém klučicím univerzu opakovaně figurovaly tři knížky. A shodou okolností měly všechny co do činění s mým královským světem, i když každá jinak. Do mého mateřského světa v Praze patřily pohádky Boženy Němcové. Mámu jsem dokázal před spaním přimět přečíst Divotvorný meč nebo Neohroženého Mikše i několikrát. S rozšířenými zorníčkami jsem si představoval, jak bílý kuň pobíhá v poli makovic, které leželo v zatáčce pod Svatoú cestou na Trubín a jak Vojtěch z pohádky pod koňským žlabem v Marešově statku, kam jsme si směli chodit hrát, nachází divotvorný meč. Nebo jak nebojácný silák Mikeš čapne za bradku pidimužíka, který před tím úspěšně spáchal úkladnou vraždu obou jeho pohádkových přátel.

Byla to pro malého kluka velká epika, která zapadala do kraje kolem Svaté a kterou pronášel mámin melodický hlas. A hravé a precizní secesní ilustrace v knížce od Artura Scheinera se sem hodily, do toho kraje mi intuitivně zapadaly. Letos, když jsme se sestrou Anežkou připravovali její školní ilustrátorskou knížku, jsem zjistil, že to nebylo náhodou. Bratr Artuše Scheinera Josef, významná osobnost přechodu od monarchie k republice, pozdější starosta Sokola, tu v roce 1897 koupil z pietních důvodů vilu a Artuš sem nejspíš jezdíval. Tím pietním důvodem mimochodem bylo to, že v myslivně na kraji vesnice v roce 1860 vznikla myšlenka Sokola, z níž nám dodnes zbylo například překrásné tělocvičné názvosloví a část prvorepublikového mýtu. Obrozené devatenácté století tu prostě žilo a vrývalo se mi

do paměti i jako specifická melodie češtiny, jakou už dneska neznáme: „V tom okamžení proměnil se mužik v oškli-vou babu a Mikšovi zahroziv ze sluje zmizel.“ Nebo: „Pro mne se můžeš proměnit třeba v Antichrista, já se tě přece nebojím,“ řekl Mikeš a strčil vousy do kapsy.“

Další intenzivně čtenou knížkou byly *Písničky bez mu-
ziky* Emanuela Frynty. Maminčini přátelé měli kousek od
zámku Leontýn směrem na Křivoklát v lese srub. Byli jsme
u nich na pár dní, bylo jaro 1989, a knížku, která zrovna vy-
šla, jsem tam dostal darem. Z toho výletu si pamatuju hlav-
ně vyřezávané indiánské nože, které zdobily stěnu srubu.
V paměti jsem už nepodržel to, že tam s nějakou cizí ma-
minkou byla ještě jakási holka. Ta tu knížku dostala taky
a shodou okolností jsem se s ní později oženil. Fryntovy
básničky jsem znal záhy nazpaměť a dneska, když máme
doma pětiletého Josefa, se to hodí. Nikde v české literatu-
ře pro děti jsem se s tak nápaditou, přesnou i lehkou hrou
s jazykem nepotkal.

Na Svaté jsem, už o trochu větší, býval indiánem své-
ho vlastního kmene. A zásadními průvodci v tom indiánství
mi byly dvě knížky od Thomase Ernsta Setona, *Rolf zálesák*
a *Dva divoši*. V centru vyprávění tu stojí vždycky kluci, kte-
ří se v přírodě stávají indiány. Setonovy knížky nejsou ta
nablblá heroická romantika Karla Maye, ale vyprávějí o čte-
ní lesa a o životě ve hře, v níž příroda má hlavní roli a doo-
pravdy poznat ji může jen ten, kdo se k ní a v ní chová s re-
spektem. Přitažlivost setonovek pro křivoklátského indiána
ale nespočívala jen v dobrodružstvích v lese, měly i praktic-
ký, návodný rozměr. Díky jeho knížkám jsem se postupně
naučil vyrábět třeba luky a šípy, které měly skutečnou prů-
raznost a fascinující dolet. A o to intenzivnější, totiž reál-
nější, byl pak zpětně jejich čtenářský prožitek. Fikce se pře-
lila do skutečnosti. Luk v povídání o knížkách nezmiňuji
tak úplně náhodou – učí totiž další strážce interpretativní
pozornosti, zaměřenému soustředění. Smysl psaného slova,
zvlášť v literatuře, může být podivuhodně plaché zvíře, na
něž už zacílit není snadné. A strefit se do něj, interpretačně
ho skolit a pojmenovat, není možné ani žádoucí. Přinejlep-
ším ho můžete minout těsně. A bude-li stát nehybně, mno-
ha střeleckými pokusy nanejvýš vyznačíte jeho obrys.

V tom patosu dětských vzpomínek z lesa si najednou

případám až moc sentimentální, můj osobní Mefisto se mě ptá, jestli tady neroztírám jen environmentální zavařeninu z osmdesátých a devadesátých let. Ta poslední alegorie ostře lounaného, přesto nezasáhnutelného zvířete, se ale vcelku hodí, když poskočím o pár kapitol dál (přes všechny dětské encyklopedie o světě, vesmíru, zvířatech a Indiánskou encyklopedii Mnislava Zeleného). Zachovám tím totiž aspoň tematickou návaznost. Díky šťastné náhodě, která mě přivedla na gymnázium k Věře Koubové, výjimečné překladatelce z němčiny a znalkyni díla Franze Kafky, jsem se záhy ocitnul v podivuhodném světě Kafkových povídek (v překladu Vladimíra Kafky). A tak, jak se Kafka v tuším v jednom z dopisů Felici označuje za unikavého milence, právě tak bývá unikavý jakýkoli jednoznačný výklad jeho textů, to zvíře smyslu. Jeho povídky jsou jedna z dospělých knížek, k nimž se pravidelně vracím, je tedy předmětem intenzivního čtení. Myslím, že není náhodou, že Kafkovi, člověku s intenzivním vztahem k tělesnosti, dokonce i sportu a přírodě (pravidelně cvičil, chtěl se stát zahradníkem), neunikl ideál indiánské svobody (byť mu mylně přisuzuje rakouskouherské armádní ostruhy a kontinentální postroj).

„Kdyby tak byl člověk indián,“ stojí v první větě Kafkovy mikropovídky s názvem Touha stát se indiánem, „vždy pohotový a předkloněn ve vzduchu na pádícím koni, stále znovu by se zachvíval krátkými otřesy země, až by pak nechal ostruhy ostruhami, neboť žádné ostruhy nejsou, až by pak odhodil uzdu, neboť žádná uzda není, a zemi jak hladce vysečenou step by před sebou už skoro neviděl, již bez koňské šíje a hlavy.“ Tahle kafkovská sentence je plná mizení, uplývání a pohybu. Ostatně dynamika, neustálý pohyb někam, byť cíl a spočinutí není na obzoru, je charakteristikou i jeho kanonických próz. Menší útvary mi jsou ale bližší.

Možná i proto se častěji vracím k povídkovým knížkám nebo novelkám. Během studia norštiny i po něm jsem sahal ke svým severankám a severanům – třeba k sondám do podprahové psychologie v povídkách Karen Blixenové nebo Petera Høega. Novelka *Cesty hada po skále* Torgnyho Lindgrena je zase z těch ponorů, který tak přesně rozkrešluje kreativitu zla a hloubku ponížení, že knížku musí-

te odkládat, abyste ji dočetli. Do téhle linie ostatně patří i Ouředníková *Europeana*, *Dějiny bestiality* Jense Bjørneboa, Fischlovi *Dvorní šaši* nebo *Parfém* Patrika Süskinda. Říkám si, jak moc se umělecký výzkum tohoto tématu hodí k minulému století s dvěma horkými a jednou studenou světovou válkou.

Literatura v malých dávkách neškodí v jakémkoli množství – to zní jako dobrá omluvenka pro to, že člověk nemá metál čtenáře kanonických špalků. Leccos si z objemnosti a hmotnosti zásadních děl světové literatury lze vynahradiť útvary ještě kratšími než povídky, ale i z jiného druhu – a sice v kolibřím formátu poezie. Když si člověk to slovo zopakuje, zjistí, že výraz neoznačuje jen jednotné číslo s tím velkým P, ale je také tvarem pro 1. pád množného čísla. Poezie – to je plurál možností, který se vyznačuje touž diverzitou jako říše hmyzu v deštném pralese. Mně osobně úplně není vlastní patos lyrického výrazu (no... můžu se plést... někdy ano, ale to musí zpívat Zuzana Navarová, nebo Anna Hokešová z formace Metastavy), bližší je mi poezie sice subtilní, ale analytická, nebo narativní, hravá či experimentální. Tyhle všechny jmenovatele jsem našel u Jana Erika Volda nebo Auduna Mortensena, dvou Norů, z nichž jeden je ve věku mého dědečka a druhý o rok starší než já. V roce 2012, kdy byla na světě má první knížka *55007 znaků včetně mezer*, jsem v krabici pod knihovnou ve Voldově osloském bytě, který nám laskavě na půl roku zapůjčil, objevil nikdy nepublikovanou experimentální sbírku *Tall, čísla* z roku 1967. A výše zmíněný Audun o rok později vydal *27 519 tegn med mellomrom*, česky tedy *27519 znaků včetně mezer*. Náhoda? Nemyslím si.

V případě těchto dvou jsem se mohl zanořit do četby i jako překladatel. V takové situaci čtete nejen opakovaně, ale každé slovo vážíte mnohokrát, a ještě ve dvou jazycích – až extrémní podoba intenzivního čtení. Překladatelské čtení je zároveň trénované a řemeslně poučené a patří do doby, která jinému intenzivnímu čtení tolik nepřeje. Jste dospělák v koloběhu všednodennosti a v konkurenci digitálních médií je čtenářský ponor vzácností a vnitřně i zvenku vybojovaným prostorem. S očekáváním, že člověk bude mít přehled, takzvaně načteno (a tedy podá kvalitní výkon v oblasti extenzivního čtení, o němž byla řeč na začátku),

nejčastěji radostně selhávám. Proč mluvím o selhání radostném?

Závěr svého povídání bych totiž rád věnoval nikoli čtení, ale nečtení knih. Chtěl bych se rozloučit ve znamení jakési tenounké chvály těkavosti. Doma máme čtyři knihovny, dvě jsme si postavili z osb desek, jednu jsme koupili z pražské kavárny fra, která před pár lety měnila interiér, a náhodou jsem byl první, kdo se na nabídku ozval. Dřevo sladce smrdělo nikotinem, ale bohužel rychle vyčichlo. Čtvrtou knihovnu tvoří asi 100 GB dat knížek tajně ofocených v univerzitní knihovně v Oslu a Berlíně pro studijní účely. Kolik svazků to dohromady činí, se neodvažuju odhadovat, jsme tu ale obklopeni knihami a velkou část z nich jsme nepřečetli.

Máme tu knížky, které jsou krásné knižním designem, knížky, které jsme dostali od přátel, knížky po dědovi a babičce, prababičce a pradědovi, několik knih na vůni, například životopis Josefa Jungmanna z roku 1873 částečně ohlodaný myši z rodové chalupy, podivuhodný tlustospis v Braillově písmu, katalog z Yokohamského muzea skla v japonštině. Všechny knihovny obsahují většinu titulů nepřečtených, rozečtených a nedočtených – váží se k nim vzpomínky, které s jejich obsahem nesouvisí nebo jsou to budoucí čtenářské výpravy, které se možná nikdy neuskuteční. Představují mapu: Londýn, Oslo, Stockholm, Ostrava, Berlín, pasáž Alfa v Brně, nádraží v Břeclavi nebo Řevnicích, Helsinky, Tábor...

Hřbety všech, přečtených i nepřečtených, tvoří cloud slov, experimentální prostorovou báseň o zhruba 15 m² s podivuhodnými sousedstvími: valerie a týden divů citlivý člověk murphyho zákony kundera český život a doba do temnoty teorie avantgardy třetí kultura úvahy o slově řeč a dětská komunikace digital humanities plovárna na Léthé rybářský řád a soupis mimopstruhových revírů pro držitele celosvazových povolenek obecné dějiny hanebnosti diephilosophie des radfahrens slova pojmy situace grónské mýty a pověsti vyhořelá společnost nespavost zuza v zahradách antikódy funktionen des fiktiven psychosomatická prvouka střední evropa jako pták s očima vzadu byt ve venkovském domě kontexty vzdělávání v postmoderní situaci černé libido wittgensteinova kniha faktů humanitori alector in fabu-

la normal people lady fuckingham taboo book bedekr loď bláz-
nů tady bydlí láska biblebooksvs.cigarettes.

Velká část jsou knihy, které stojí mimo rámec inten-
zivního i extenzivního čtení, knihy-objekty. Podílejí se na
zvukové krajině domova, na jejím vizuálním dojmu a ba-
revnosti, na vůni, jsou to i – řečeno slovy prozaičky Lucie
Faulerové – lapači prachu. Každá z nich čeká na svou čte-
nářskou aktualizaci, můj vnitřní systém čeká jejich upda-
te. Nebo je to celé velký rozcestník a spousty malých dve-
ří. Sedím v křesle, je noc, mrzne, je leden a třetí zbytečná
vlna pandemie značky best in covid, na zadní straně oba-
lu „designed in czech republic, made in china“. Dívám se
na knihovnu, s baterkou, abych neprobudil dítě. Pěstuju si
knihovničku, nebo ona mě? Sem tam vezmu do ruky kníž-
ku, zase ji vrátím. Je zákaz vycházení. Nemůžu ven, ale
můžu dovnitř.

Mým prvním setkáním s literaturou bylo čtení rodičů: tento určující zážitek společně sdílené literatury ve mně zůstal i do pozdějších dob a v současnosti se možná přetavil v to, že ráda čtu ukázky z románů, které jsem přeložila, případně jakékoli jiné ukázky své oblíbené literatury. Při čtení nahlas ve společnosti lidí naladěných na stejnou či podobnou strunu se dají mnohem lépe vyhmátnout podstatné věty a více vynikne humor, protože ten je záležitost výsostně společenská a málokdo se dokáže o samotě nahlas chechtat textu tak, jak se mu směje s ostatními. Jednou z mých nejlepších vysokoškolských vzpomínek je noční společné čtení ve stanu na Albeři, kam se nás naskládalo po pěti lidech na každou pryčnu, a já předčítala Queneauova *Stylistická cvičení* v překladu Patrika Ouředníka. Na časopis Světová literatura, kde tehdy vyšly ukázky, kapal vosk ze svíček a všichni jsme řvali smíchy, dokud nás nepřišel zkrotit dohlížející pedagog se slovy „rozpusťte to mejdlo, já si počkám“, načež jsme pod vlivem té Queneauovy slovně-situační komiky postavili před stan ešus s vodou a hodili do něj mýdlo, že si tedy počkáme.

To se však stalo mnohem později. Rodiče, tatínek klasický filolog a maminka odbornice na středověkou latinskou literaturu v českých zemích, nám – mé o rok a půl starší sestře a mně – četli všechno možné, zejména českou klasiku: například *Otce Kondelíka a ženicha Vějvaru* od Ignáta Herrmanna. Nezdálo se mi to tehdy nijak zastaralé jazykově ani tematicky, byť první vydání je z roku 1898 – ty humorné situace námluv a trapasů nastávajícího ženicha působily nadčasově. Z literatury pro děti a mládež nám nejprve vybrali *Káju Maříka*, protože tatínek vyrůstal v Rožmitálu pod Třemšínem; podobně jako slavná Proustova madlenka na mě dodnes působí lívance s jahodami, které mi okamžitě připomenou dětství, Rožmitál, kam jsme jezdíva-

ly se sestrou na tábor, Zdeňku nadlesních a Kájův výrok „Ty nejlepší věci spadnou do ledvin a ty obyčejné do žaludku“. U nás doma se říkávalo, když nám něco opravdu chutnalo, že „to jde rovnou do ledvin“, zejména právě lívance s čerstvými jahodami z naší zahrádky, kde jsem musela otročit a sbírat a zavařovat, když rodiče nebyli doma, a později už jsem tak báječné jahody nikdy nikde neochutnala. Nad anatomo-biologickou nesmyslností Kájova výroku jsem se samozřejmě nijak nepozastavovala.

Z humorné literatury jsme měli ve velké oblibě Žakovy *Študáky a kantory* v salátovém vydání. Nezapomenutelná je vzpomínka, jak se má jindy velmi seriózní maminka zalýká smíchy a nemůže dál číst, z hrdla jí vychází jen pisklavý hlásek přerušovaný slzením; takové knihy fungovaly i tehdy, když jsem byla nemocná a musela jsem se potit, to mě rodiče zakryli dvěma peřinami, na ně si lehli, abych se nemohla odkopat, a četli mi.

Společné čtení fungovalo i potom, co jsem se naučila číst, což bylo díky starší sestře brzy – seděla jsem proti ní u stolu, závistivě jí koukala do slabikáře z druhé strany a naučila se spojovat písmenka, která jsem viděla vzhůru nohama, zároveň s ní, když mi bylo necelých pět let. V dětství jsme obě strašně toužily po májovkách a milovaly jsme všemožnou dobrodružnou literaturu; v češtině tehdy nebyl *Vínetou* k sehnání, netuším proč, a když jela jednou maminka kamsi do lázní, přivezla všechny tři tlusté díly ve slovenštině. A ačkoli jsme si tehdy dávno uměly číst samy, *Vínetou* nám každý večer četli rodiče, ale česky, překládali rovnou z listu. Jenže já neměla trpělivost čekat celý den na večerní čtení, když jsem nutně potřebovala zjistit, jak to bude dál, takže jsem si vzala slovenskou verzi a nakonec to celé přelouskala sama. Díky tomu dodnes miluji slovenštinu, zejména některá slova, která mi v té době připadala naprosto tajemná a nesrozumitelná – ale nerada jsem se ptala, nechávala jsem na sebe ta slova působit a podle kontextu asi časem nějak vypožorovala, co znamenají. Výrazy jako *pritisol sa k múri*, *parochňa Sama Hawkinse*, *medvedie laby* se mi dodnes zdají mnohem malebnější než jejich obyčejné české ekvivalenty, byly totiž pro mne na stejné úrovni jako třeba *sqaw* či *howgh* (samozřejmě čteno foneticky). A možná někde tady, ve slovenském *Vínetouvi*, se zrodila moje

vášeň pro literaturu, zejména literaturu psanou v cizím jazyce, která umožňuje dvojnásobné dobrodružství a skýtá dvojnásobnou radost z objevování, neboť kromě potěšení z příběhu či uměleckého krásna v ní nacházím i cosi jako radost luštitelů křížovek, přesmyček a hlavolamů, že jsem odhalila, co to zvláštní, tak tajemně znějící slovo vlastně znamená.

Když se podívám na knihy svého dětství, tak kromě těch, co mi dávali rodiče, převažují samé dobrodružné věci. Klasické „kodovky“ z Albatrosu, to znamená příběhy z edice „Knihy odvahy a dobrodružství“, které jsem si chodila půjčovat do pojízdné knihovny, co jezdila k nám do Lyso-laj – a jako mám lívance s jahodami spojené s Kájou Maříkem, s mnoha dobrodružnými knihami mám spojenou vůni téhle pojízdné knihovny neboli bibliobusu, jak se dnes říká, trochu smrad nafty, trochu nevětrané prostory, a do toho papír a tiskařská čern. Smyslovou, proustovskou vzpomínku, tentokrát sluchovou, mám spojenou i s Foglarem, konkrétně s románem *Stínadla se bouří*, který jsem si četla večer před spaním, když sousedka pod námi cvičila na klavír Lizstovu *Uherskou rapsódii*; mám ji paradoxně nerozlučně spojenou s atmosférou krivolakých temných uliček a s Rychlými šípy. Sotva někde slyším ústřední melodii, kterou jsem se pak také sama pokoušela bez valného úspěchu nacvičit na klavír, okamžitě se mi vybaví rychlošipácké období.

Do knihovny jsem chodila hlavně proto, že doma byla samá klasika, kterou jsem zprvu sice také hltala, ale někde hluboko ve mně byla vždycky ta touha po exotice, indiá-nech, kovbojích a dalekých krajích. Někdy si říkám, že má dnešní vášeň pro latinskoamerickou literaturu je vlastně jen přetavený tenhle můj dětský sklon.

Doma jsem si našla knížky po mamince, které četla ona, když byla malá, a stejně jako Herrmannův *Otec Konde-lik a ženich Vějvara* se mi zdály zcela současné a nijak jsem nevnímala zastaralost jazyka ani situací: měla jsem moc ráda knížky klasičky dívčí literatury Jaromíry Hüttlové (jejíž dcera byla kolegyně rodičů v Ústavu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, jak už jsem zapomněla, ale sestra mi teď znovu připomněla), třeba její *Lídu a Pavla (Kamarády z páte obecně)* nebo *Honzu a Manku (Dvojčata ze sekundy)*. A ještě předtím jsem milovala knížku, kterou napsal

otec Jaromíry Hüttlové T. E. Tisovský: *Král Myška a princ Junák*. Jako dítě jsem se nezajímala, kdo ji napsal, to jsem si po pravdě řečeno dohledala až teď a patřičně mě překvapilo, o jak starou věc se jedná; příběh o děsivém drakovi, který úderem svého klepeta mění muže v trpaslíky a posléze v králíky a dívky v labutě a posléze v lilie, ale je uvězněn v jeskyni, kde se jeho klepeto kývá jako obrovské kyvadlo nástěnných hodin, měl v sobě veliké romantické kouzlo umocněné secesními ilustracemi na křídovém papíře. Kouzelné vyprávění s milostným podtextem, zasazené do podzemní sluje a se zvláštním čarovným oparem, možná nebylo primárně určeno pro dětské čtenáře (Tisovský také napsal, zřejmě nikoli pro děti, *Barona Prášila*), ale otevřelo mi kouzelné světy fantazie mnohem víc než klasické pohádky. Z nichž jsem, asi nikoli překvapivě, protože díky dědečkovi zaměstnanému za první světové války v loděnicích v Monfalcone u Terstu se u nás milovala Itálie, měla nejraději *Italské pohádky* převyprávěné Janem Vladislavem, ze kterých si dodnes některé pasáže pamatuji nazpaměť – a četla jsem je pak vlastním dětem.

O různorodost mé četby se kromě rodičů a pojízdné knihovny starala i jedna prateta původním povoláním knihovnice – já už ji znala jen jako starou paní a po pravdě řečeno si moc nevybavuji, jak to s ní bylo, myslím, že jí knihkupectví zabavili komunisti, ale nechali ji tam aspoň pracovat, takže měla přísun i hůře dostupných novinek. A po její smrti jsme zdědili její obsáhlou knihovnu, tvořenou především díly z devatenáctého století, na které jsem velmi brzy zanevřela, když jsem se vymanila z očarování světem dobrodružství a přičichla k moderní literatuře.

V rodičovské knihovně se také odehrálo jedno z důležitých setkání, když jsem náhodou padla na román Warena Millera *Prezident Krokodýlů* v Zábranově překladu (či Škvořeckého, nebo snad obou, do toho se tu teď nechci pouštět). Nedokážu rekonstruovat, kolik mi bylo, asi kolem čtrnácti patnácti let, byla jsem totiž značně zastydlá a dobrodružnou literaturu četla i v době, kdy vyspělejší spolužačka na gymnáziu hltala Sartra a chtěla se mnou debatovat o existencialismu, k němuž jsem dorostla až mnohem později, kdy jsem se začala jazykům a literatuře věnovat na vysoké škole. Možná právě u *Prezidenta Krokodýlů* jsem si

uvědomila, jak moc podstatný je v literatuře jazyk a styl vyprávění, o nichž jsem nikdy předtím neuvažovala, spíš jsem je ani nevnímala, protože mi nijak nevadily archaismy a podobně. Někdy ve stejné době jsem objevila *Krále Krysu* od Jamese Clavella, který na mě silně zapůsobil jednak líčením krutého světa válečného tábora, ale hlavně zvláštním přátelstvím Angličana s Američanem.

A o prázdninách po prvním ročníku na gymplu došlo k dalšímu objevu, tentokrát negativnímu, který mě přivedl k úvahám o jazyku: poslední školní den mě odvezli na operaci s akutním zánětem slepého střeva a já se z okna nemocničního pokoje plného umírajících (jak mi tehdy připadalo) babiček smutně dívala na prázdninové slunce venku. A tatínek mi na rozptýlení přinesl dva romány: Flaubertovu *Paní Bovaryovou* ve francouzštině, abych se pocvičila (po jediném roce francouzštiny! Z nedostatku jiné činnosti jsem ji nakonec přečetla, ale nekonečné líčení kočárů a hostů sjíždějících se na svatbu hned tak nezapomenu), a Zolův *Germinal* ve starém překladu z konce devatenáctého století. Ten strašlivě depresivní děj, zhoršovaný miliony přechodníků a vět kopírujících francouzskou stavbu, mě definitivně utvrdil v tom, že literatura devatenáctého století nepatří k mým oblíbeným, připomněl mi, že na jazyku záleží, a napověděl mi, že nadále budu radši hledat příběhová i jazyková dobrodružství někde mimo Evropu.

Když jsem se potom učila na přijímací zkoušky na moderní filologii na Filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze a někdo mi dal seznam doporučené četby, vzala jsem do ruky knížku, která možná určila celý můj budoucí profesní život: román *Město a psi* peruánského autora Maria Vargase Llosy, dnes nositele Nobelovy ceny a posledního žijícího autora z líně slavného boomu latinskoamerického románu 60. let dvacátého století. Tak intenzivní čtenářský zážitek jsem neměla od dob *Vinnetoua*, možná spíš nikdy. Román jako hlavolam, kde se postavy rozdojují, v prostředí vojenského gymnázia vystupují pod přezdívkami, ve městě pod vlastními jmény, a čtenář si sám musí spojit, kdo je kdo; celý svět obsažený v mikrosvětě surového prostředí vojenského gymnázia; svět dospívajících na hony vzdálený idylickým představám; proplétající se promluvy, vnitřní monology, přelévání reality a snů, minulosti

a přítomnosti, vyšetřování smrti, která není nikdy vysvětlena a čtenář si musí poradit sám, úžasná energie a divokost, která na mě z textu sálala, to všechno mě naprosto okouzlo. Nevěděla jsem nic o literárních teoriích, ale věděla jsem, že takhle má vypadat literatura, kterou chci číst, takhle otevřená, bohatá, záhadná, dobrodružná, smršť úžasných obrazů, slov a novátorských postupů. O Vargasu Llosovi jsem psala a mluvila u přijímaček, jeho dílu jsem věnovala diplomovou a disertační práci, za překlad jeho *Vypravěče* jsem později dostala Magnesii Literu. A tahle knížka mě přivedla k zájmu o latinskoamerickou literaturu, která zřejmě naplňuje mé sklony k dobrodružství, protože je taková „divoká“, jak říkávala maminka, když jsem jí dávala k přečtení své oblíbené barbarské autory, proti nimž stavěla své české klasiky, a obě jsme nad vkusem té druhé nechápavě vrtěly hlavou.

Od Vargase Llosy se pak rozlil mohutný proud dalších latinskoamerických autorů. Jsou pro mě jako valící se řeka po povodni, která strhává všechno, co jí stojí v cestě (jak píše ve svých pamětech Reinaldo Arenas), mají energii, prudkost a švih, jaké často nenacházím u evropských autorů, kteří mi mnohdy připadají jaksí vyčpělí, příliš intelektuální, zahledění do vlastního pupíku. Samozřejmě nelze paušalizovat, ale mí oblíbení autoři strhují punkovou energii. A nedají se číst „beztrestně“, svou podvratnou silou skrytou ve stylu a ve slovech člověkem otřesou, zamávají, donutí ho k přemýšlení, k reakci; líbí se mi také, že většinou si čtenář musí příběh sám složit. Takhle určující pro mě byl kromě Vargase Llosy třeba Argentinec Ernesto Sabato a jeho *Knihy o hrdinech a hrobech*, další Argentinec Julio Cortázar s fantastickými povídkami a nevyčerpatelným románem *Nebe peklo ráj* nebo Kubánci Reinaldo Arenas a Cabrera Infante, ti zase pro svůj zcela neuctivý, barokní, korozivní humor; a mnozí další.

Do výčtu svých dospělých zásadních knih ale musím přece jenom zařadit i pár českých autorů: Josefa Škvoreckého a Zdena Salivarovou. Škvoreckého *Smutek poručka Borůvky* jsem znala z domova z vydání z šedesátých let (v edici Smaragd, na zeleném papíře), ale zásadní pro mě byly knihy vydané v jeho exilovém nakladatelství Sixty Eight Publishers, různě k nám pašované, které mi zpravidla někdo

půjčil na velmi krátkou dobu, protože musely kolovat, a já je hltala obalené do novinového papíru, kde se dalo. *Mirákl* jsem přečetla na lavičce ve Vojanových sadech mezi přednáškami (možná i místo přednášek), tamtéž jsem přečetla i spoustu stránek *Inženýra lidských duší*. To je pro mě nejzásadnější Škvoreckého dílo – nejen kvůli úžasné práci s jazykem (ta Blběnčina čengličitina, Nadino krkonošské nářečí, jazzové pasáže či dokonale ladící spojení spisovného s nespisovným!), ale i proto, že to je snad jediné jeho dílo, kde holky nejsou jen krásné potvory, ale i dojemné bytosti, jako právě Naďa. A v životě jsem u žádné knihy nebrečela tolik jako u *Honzlové* od Zdeny Salivarové, Škvoreckého manželky. (No, možná když ve třetím dílu zabili Vinnetoua. Ale to jsem četla jen jednou, při dalších čteních jsem knihu odkládala ve chvíli, kdy se k Vinnetouově smrti schylovalo, nechtěla jsem „to vědět“.) *Honzlovou* jsem měla půjčenou na jedinou noc, přesně si vybavuji, jak sedím/ležím na koberci na podlaze – proč na podlaze? To netuším – ve svém kutlochu, čtu a čtu a čtu, až na konci pro slzy nevidím na řádky. Ten text svou opravdovostí, nekaširovaností zahrál na nějakou mou skrytou strunu, protože normálně se tvářím jako cynik, kterého nikdy nic nedojme, natož nějaké smyšlenky.

Ještě bych mohla jmenovat řadu nezapomenutelných autorů, které jsem četla až v dospělosti a silně na mě zapůsobili, ať už kvůli situaci, kdy jsem je četla, jako třeba Styronovu *Sofiinu volbu*, kterou jsme etapově hltali na chmelu po prváku na vysoké škole s mými dodnes nejlepšími přáteli, nebo kvůli novému světu, který jsem v nich objevila. Takovým objevem pro mě byl dávno před módou fantasy Tolkienův *Pán prstenů*, kterého překládala u nás na fakultě v anglistické studovně knihovnice Stanislava Pošustová. Už dřív jsem znala *Hobita* s nádhernými Šalamounovými ilustracemi, ale ten mě zdaleka tolik neoslovil. Když na počátku devadesátých let konečně začal *Pán prstenů* vycházet v Mladé frontě, muselo se mezi jednotlivými díly vždy rok čekat, než se připraví k vydání další kus. A to čekání bylo skvělé, plné napětí (jak to dopadne s Odulou?!?), a o to větší pak byla radost, když kniha konečně vyšla.

Výčet, v němž by se dalo pokračovat ještě dlouho, tady ukončím citátem ze svého oblíbeného spisovatele Rober-

ta Bolaña, který o literatuře a jejím vlivu na život píše tak skvěle možná proto, že sám literaturou žil. Citát je z posmrtně vydané a dosud do češtiny nepřeložené knihy *Rozlání opravdového policisty* z roku 2011.

A co se naučili Amalfitanovi studenti? Naučili se nahlas recitovat. Naučili se nazpaměť dvě tři své nejoblíbenější básně, aby si je dokázali vybavit a recitovat je v příhodných chvílích: na pohřbech, na svatbách, o samotě. Pochopili, že kniha je labyrint a poušť. Že nejdůležitější věc na světě je číst a cestovat, což je možná totéž, a nikdy se nezastavit. Že když čtenář dočte knihu, vyjde autor z duše kamení, kde žijí spisovatelé po smrti, a zabydlí se v čtenářově duši jako ve vypolstrovaném vězení, ale to vězení se časem zvětšuje, někdy i puká. Že každý literární systém je zrada. Že skutečná poezie žije mezi propastmi a kalamitami, kdežto královská cesta, po níž se ubírají zbytečné činy (...), její příbytek mívá. Že hlavním ponaučením literatury je kuráž, jakási zvláštní odvaha podobná kamenné studni v jezerní krajině, odvaha podobná smršti a zrcadlu. Že není pohodlnější číst než psát. Že čtením se učíme pochybovat a vzpomínat. Že paměť je láska.

Esej napsaná pro rozhlasový cyklus Kníží pól,
který vysílá rozhlasová stanice Vltava.

Anežka Charvátová, 1965. Překladatelka
ze španělštiny, francouzštiny a italštiny.

Ripellino Angelo Maria, Magická Praha

Petr Kotyk

V Literárním archivu PNP jsou uloženy jednotlivé dopisy a rukopisy básní básníka Ivana Diviše (1924–1999) ve fondu Varia a ve fondech básníků Jaroslava Červinky, Ladislava Dvořáka, Františka Hrubína, Jana Kameníka (vl. jm. Ludmila Macešková), Zdeňka Kalisty, Vlastimila Vokolka a Viléma Závady.

Velmi vzácné písemnosti Ivana Diviše daroval v roce 2020 Literárnímu archivu básníkův syn Martin Diviš. Díky jeho daru konvolutů rukopisů a strojopisů básní s rukopisnými poznámkami (1942–1948) a 2 deníků z let 1959–1960 a 1968–1969 literární historici a editoři budou moci nově zhodnotit dílo Ivana Diviše s ohledem na texty, které po roce 1948 ani v šedesátých letech nevyšly a nebyly publikovány ani v exilu (odešel 1969), ani po listopadu 1989, ani po návratu Ivana Diviše zpět do Prahy (1997). Celou dobu byly písemnosti uloženy v Čechách, v první rodině Ivana Diviše.

Literární archiv PNP děkuje Martinu Divišovi, který vzácnou památku na svého otce Ivana Diviše památníku písemnictví daroval, nejen za to, že písemnosti v literárním archivu uložil, ale i uvolnil k badatelským a studijním účelům dnem darování.

Ripellino Angelo Maria: *Praga magica*. Rukopis
a strojopis s rukopisnými poznámkami na papíru
formátu cca 217 × 278 mm, uloženo v papírových
deskách; číslování stran 1-598.

Angelo Maria Ripellino

Praga magica :

teatro e requiem

ciapiede, continua a fognare, fino alla morte e all'ascesa in cielo, la veste blu stile impero di un tempo, il grande grammofoño a tromba del Salóň Koucký. ①

Non sarebbe difficile rinvenire un legame tra gli eroi delle ballate di Stracci di Kisch, dei suoi piccoli guizzi di Dreigroschenoper e le figurine dei polizieschi (« racconti dell'una e dell'altra tasca », 1923) di Karel Čapek o i « cherubini », ossia i marioli e i laduncoli che tengono bordoncino al gobbo maestro di furti Ferdinand Stavinoha, omino di scatta furibizia, nel romanzo Bidýlko (1927) di Emil Vachek o il franci, cameriere e ballerino superbo del proprio frac (come Hamlet), sfortunato guidone che accoppa un cliente dell'amica squaldrina, una squaldrina man sueta come Galgentoni, e si tortura poi dal rimorso, nel dramma Periférie (1925) di František Langer. Dall'ufficio oggetti smarriti al monte dei pegni, dalle aste alle lotterie e al tandlmark di Natale: non c'era favilla della vita praghese che non accendesse la chiacchiera del « reporter furioso ». E lui stesso, come un attore Stanislavskijano, si immedesimava coi tipi che stava studiando,

① Cfr. EGON ERWIN KISCH, Die Himmelfahrt der Galgentoni, in Marktplatz der Generationen, cit., pp. 239-66.

terza, aggressiva, dispotica, vuota. ^① « Sapete, - egli scrisse - questa cosa terribile, il sentimento dell'uomo di non avere mai fine. Puta in felicità. Non vuol nulla, non aspetta nulla ». ^② « Una bellezza vecchia trecento anni - ed eternamente giovane - ma coi sentimenti beccati! Beccati! Fredda come ghiaccio... ». ^{①③}

Come Helena Glory in R.U.R., anche qui è una donna, keistina, a distruggere nel fuoco la formula. Emilia Marty finirà come un Golem, cui sia tolto per sempre lo « schem ». Se in R.U.R. lo sfacelo dell'umanità trucidata dai robotuscita in Čapek un canto di lode alla vita, in Věc Makropulos l'estenuazione di un'interminabile vita gli offre invece un'apologia della morte. Ma la morale è la stessa: non bisogna turbare l'ordine dell'esistenza. Nel grande dilemma ontologico che lacerava il mondo è necessaria la morte perché la vita sia bella.

① cfr. JAROSLAV ŠEDA, Leoš Janáček, Praha 1961, pp. 322-23. Cfr. anche JAROSLAV VOGL, Leoš Janáček dramatik, Praha 1948, pp. 87-92.

② cfr. BOHUMÍR ŠTĚDRŮ, Janáček ve vzpomínkách a dopisech, Praha 1946, p. 233.

③ cfr. JAROSLAV ŠEDA, cit., p. 309.

241 bis

54
=

Quando, all'inizio dell'Ottocento, furono abbattute le mura e le porte, a segnare i confini tra il ghetto e la Città Vecchia rimasero solo matasse di filo metallico, ossia "dráty" o "šňůry". A mano a mano gli ebrei danarosi evasero dallo sporco e sovraffollato Josefov, trasferendosi in case moderne e accrescendo la propria ricchezza con speculazioni e commerci.¹ All'alba del Novecento lo spazio intorno ai giardini Vrchlický, ovvero lo Stadtpark praghese, e la zona residenziale di Bubeněč erano un plesso di superbe fabbriche e ville di ebrei milionari.² Ma anche la piccola borghesia di contabili, impiegati d'ordine, commessi viaggiatori, che amava la dignità del solino inamidato, abbandonò l'"éj-rew", il recinto del Quinto Quartiere.

Nel ghetto rimasero i poveri in canna e gli ortodossi fanatici. E in cambio nelle umide tane cominciò ad affluire la poveraglia cristiana: branchi di marranchini e frapponi, accattoni, truffieri, bagasce, bastasi, gente sospetta e perduta. La Città ebraica, detta "Za drátem" (Oltre il filo di ferro) per il filo che ancora negli anni Settanta penzolava ormai floscio in alcuni punti del suo perimetro,³ divenne ridotto di malviventi e di naufraghi, pozzanghera di cantoniere, terra promessa di ladri e di vagabondi, covacciolo della libidine.

"Come se qui avesse fine la giurisdizione del resto del mondo e il solitario viandante fosse qui abbandonato all'arbitrio di altre potenze invisibili, occulte - e maligne".⁴ Aggirandosi in quel territorio, l'inglese Adrian Morris, nel romanzo Ganymedes di Karásek, "sentiva l'umiliazione dell'antico ghetto oggi ormai demolito, l'impurità ed il lerci-

¹ cfr. HANA VOLAVKOVÁ, Zmizelá Praha: židovské pražské město, Praha 1947, p. 50; id., Židovské město pražské, Praha 1959, pp. 29, 32; KAREL KREJČÍ, Praha legend a skutečnost, Praha, 1967, p. 381.

² cfr. PAVEL EISNER, Franz Kafka a Praha, in "kritický měsíčník" 1948, 3-4.

³ cfr. IGNÁT HERRMANN, Před padesáti lety, I, Praha 1926, pp. 207-08.

⁴ IGNÁT HERRMANN, op. cit., IV, Praha 1938, pp. 120-21.

In un certo senso il romanzo di Hašek appartiene alla letteratura astruttiva. Anche se con accendine e con canocce e senza un filo di rimpianto, esso espone l'agonia di un impero, la Finis Austriacae, il tramonto della Cecania, ossia di quella - come dice Musil - «nazione incompresa e ormai scomparsa che in tante cose fu un modello non abbastanza apprezzato». ①

Ma lo Švejk è agli antipodi del Radetzky marsch di Joseph Roth: al contrario di Roth e di molti altri scrittori austriaci, Hašek non sente un briciolo di malinconia per lo sfacelo di quel mondo: anzi si avventa con satira feroce sull'

① ROBERT MUSIL, L'uomo senza qualità, Torino 1957, I, p. 36.

ottobre
mercoledì

s. Callisto I

14 ottobre 1968 - Lo Soyuz 7 è stato dato appuntamento nello spazio, si sono avvicinate ma non si sono agganciate. Frattanto l'URSS ha messo in orbita anche l'Interkosmos 1, un satellite non pilotato con strumenti di fabbricazione russa, cecoslovacca e della Germania Orientale. La Tass continua a parlare di laboratori orbitali, senza specificare quando potranno essere realizzati.

14 ottobre 1947 - L'americano Charles Yeager è il primo uomo a superare, a bordo di un X-1, la barriera del suono.

1 giovedì
2 venerdì
3 sabato
4 domenica
5 lunedì
6 martedì
7 mercoledì
8 giovedì
9 venerdì
10 sabato
11 domenica
12 lunedì
13 martedì
14 mercoledì
15 giovedì
16 venerdì
17 sabato
18 domenica
19 lunedì
20 martedì
21 mercoledì
22 giovedì
23 venerdì
24 sabato
25 domenica
26 lunedì
27 martedì
28 mercoledì
29 giovedì
30 venerdì
31 sabato

ottobre
mercoledì

Austria e sulla monarchia, ci-
duendole come un semplicissimo
a una buazza fecale, a una turba
franca.

mattina

s. Simone

Il latrinenegeneral, la cui regola
fiora: «Um halb neunem Altem,
latrinenfche: Hen, dann schlafen
gehen», «attribuiva una tale
importanza, ^{alle latrine} che da esse pareva dovesse di-
pendere la vittoria della monarchia»: «la
vittoria dell'Austria si ricava fuori dalla
latrina». ① Nella baracca, dove ai simulatoci
inondano le budella con lavativi di acqua
pomeriggio
sapunata e di glicerina, Švejk
erecta lo fegherco prepolto ad
annegare nei fecuziali: le vittorie
dei malcapitati: «Bene se qui
ginecero tuo padre o tuo fratello,
fa loro il clistere senza battere ciglio.
Sappi che tu tali clisteri li reggi
l'Austria, e che la vittoria è nostra». ②

28 ottobre 1969 - Il dott. John
O'Keefe, della NASA ha di-
chiarato che l'analisi dei cam-
pioni del suolo lunare con-
valida la teoria secondo cui una
volta la Luna faceva parte del-
la Terra, dalla quale fu sepa-
rata in seguito a un pauroso
maremoto. Secondo lo scien-
ziato questa teoria spieghereb-
be perché sulla superficie del-
la Luna e della Terra vi è ca-
renza di metalli preziosi, di
nichel e di cobalto e spiega
anche gli indizi che indicano
la presenza di un intenso ca-
lore nella formazione della
Luna.

1 giovedì

2 venerdì

3 sabato

4 domenica

5 lunedì

6 martedì

7 mercoledì

8 giovedì

9 venerdì

10 sabato

11 domenica

12 lunedì

13 martedì

14 mercoledì

15 giovedì

16 venerdì

17 sabato

18 domenica

19 lunedì

20 martedì

21 mercoledì

22 giovedì

23 venerdì

24 sabato

25 domenica

26 lunedì

27 martedì

28 mercoledì

29 giovedì

30 venerdì

31 sabato

① KAROLIV HÁSEK, op. cit., III-IV, pp. 87-88.

② ibi, I-II, p. 67

Část první

1.

Ještě dnes, každou noc o páté se vrací Franz Kafka Celetnou ulicí domů, v buřince, celý v černém. Ještě dnes, každou noc proklamuje Jaroslav Hašek v nějaké hospodě svým druhům v hyření, že radikalismus je zhoubný, neboť pouze poslušnost je cesta, jak dosáhnout zdravého pokroku. Ještě dnes žije Praha ve znamení těchto dvou spisovatelů, kteří lépe než jiní vyjádřili svou diagnózu, aniž našli lék. Demonstrovali tak své pocity rozladěnosti, svou stísněnost, slepá východiška své hloubavosti, svou přetvářku, svou vězeňskou ironii.

Ještě dnes, každou noc o páté se vrací Vítězslav Nezval z dusna barů a křem do své mansardy v Tróji a na pramici přelouvá Vltavu. ^{1/} Ještě dnes, každou noc o páté vyjíždějí ze smíchovských stájí silní koně pivovarníků. Každou noc o páté procitnou v galerii triforia Svatého Víta gotické bysty králů, architektů, arcibiskupů. Ještě dnes, zrána, vedou dva kulhající vojáci s nasazenými bajonety Josefa Švejka dolů z Hradčan, přes Karlův most směrem na Staré Město. A v opačném smyslu, ještě dnes, v noci, za světla měsíce, dva lesklí a tlustí komedianti, dvě figuríny z panoptika, dva roboti v šosatých kabátech a v cylindrech doprovázejí Josefa K. přes tyž most směrem ke strahovskému lomu, ^{na popraviště} ~~se strpením~~.

Ještě dnes se žene Oheň, jak jej zpodobnil Arcimboldo, s poletujícími jazyky plamenů dolů z Hradu a v ghettu se rozzařují hrbaté dřevěné barabizny, a Königsmarkovi Švédové táhnou

1/ Vítězslav Nezval, *Z mého života*, Praha 1959, str. 177-179.

Jiří Svoboda, *Přítel Vítězslav Nezval*, Praha 1966, str. 203.

své kanóny přes Malou Stranu; a Stalin neblaze mrká z mohutného pomníku a zemí probíhají bez ustání manévry soldatesek, jako po porážce na Bílé hoře. Praha "byla vždy městem dobrodruhů" - čteme v pojednání Miloše Martena. "Po staletí byla hnízdištěm dobrodruhů bez závazku i bez soucitu. Přicházeli ze čtyř světových stran, v davech za kořistí, za požitky, za mocí." "A každý trhal, stravoval jako kus živé podstaty ubohé země, která dávala do vyčerpání, aniž kdo dal jí, aby splatil, co vzal." 2/

Přiliš často tuto zemi zotročovali a sužovali loupežemi a násilím, přiliš často byla divadlem nadutosti zpupných cizinců, nejhorších hord lancknechtů a chvastounů, kteří ji trýznili a olupovali o veškerou její podstatu. Kolik chrochtajících selat se zapletlo do ^{soudce} ~~spotřeba~~ Prahy, když zde tábořili během staletí: třepotavé chocholy zdobených zbraní a cinkající přívesky na nabubřelých hrudích; vypasení mniši všech bratrstev a preláti brány pekelné; obergauneři, kteří přicházeli znenadáni v sajdkarách, aby zasívali zkázu, a machiavellisté a ^{vele} ~~zrádci~~ bratří, mongolské ^{ksichty} obličej, které jako by vypadly z Meyrinkových příběhů; a nějaký provinční soudce z kavkazského kolégia, který velel umlčet myšlení; a roty dogmatiků a bifidů, které opfeny o sámopal žvástají ideologické poštilosti; a celé konkláve omezených generálů, z nichž je vzpomínán pro bezpočetné řády a medaile, jež ho obalovaly, horlivce Episciov, pitomec ^{Kajon v neju} ~~depinu~~ ^{vytíci} ~~z~~ karmínu. 22, str. 87.

Josef Čapek, který zahynul v nacistickém lágru, ^{vytíci} ~~vytáhl~~

2/ Miloš Marten, Nad městem (1917), Praha 1924, str. 24.

Povídky o psaní

V zrcadle s pěkným rámem

Jednoho dne se po nás všech zapráší jako po flusu. To je neodvratný fakt, tak jako každá Wittgensteinova věta pronesená po krátkém odpoledním spánku. Věta fatálně směšná i nedělně sváteční, nahořklá jako žluč sardele.

Jenže flus je německy *fluss*, řeka. A takový flus je přes svou efemérnost nesmrtelný, vlévá se do moře, do oceánu flusů, do věčnosti...

Za pár týdnů jedu navštívit tátu, uvařím mu silný vývar, prohodíme pár slov u krbu, zasmějeme se anekdotám, podám mu hole, které tolik nesnáší, anebo mu ty hole naopak nepodám, když je tolik nesnáší. Ještě nevím.

Cítí se přiměřeně, říká mi do telefonu. I to je věta z Wittgensteina?

Mailem mi včera poslal své nové básně. I ty jsou vlastně takové flusance, flusy, co nezmizí, ať se stane cokoliv.

Básně jsou totiž ostrovy. S trvanlivostí diamantů. Když je zatopí moře, stanou se z nich podmořské ostrovy omílané slanou vodou. Podmořské ostrovy zrozené ze slov drmolovaných po staletí každým, kdo přivykne životu.

Kéž by na světě vznikla autokratická vláda, která by nám tuhle pošetilou ideologii, ideologii poezie, vtloukla 53 do hlav. Už sedmileté děti by se učily, že jediné dada-báseň má v době školní docházky smysl, na vyšším stupni by recitovaly v chemii surrealistické básně o hořlavé plynatosti bzdění, v přírodovědě by se drtily haiku o rostlinách a v matematice by slamovaly o ležaté osmičce.

Na úřadech by se smělo zpívat jediné v sonetech, na pohřbech a v parlamentu by bylo povoleno pouze rapovat a taky mlčet, neboť mlčení je vrcholem tibetské poezie.

Jen bezdomovci by mohli zpívat o domově.

Jen smutní o štěstí.

Jen žízňiví o lahodném víně.

Autokratické vlády jsou však zatím spíš čínsky pragmatické, přestože i v nich se dá najít absurdní humor, dokonce blízký dábelské anekdotě. Třeba když český fašista s migračním pozadím Okamura znevažuje romský tábor v Letech a zaštiťuje se přitom s nebetýčnou drzostí svými židovskými přáteli, kteří údajně sami spatřují rozdíl mezi Osvětímí a Lety, kde čeští četníci topili právě narozená cikánská nemluvňata.

Ale já nechci mluvit o nevolnosti, volme si každý, koho chceme, jen nezapomínejme, že řeka teče do moře.

Včera jsem seděla v čekárně polikliniky na Grünbergerstrasse. Bolelo mě břicho z žaludeční virózy, došly mi léky na žlázu a k tomu jsem měla vši. Trojlístek, který si zaslouží trpělivé posezení v čekárně u německé doktorky Dashzeveg Packy, která se narodila v Ulánbátaru a jejíž bratr, taky doktor, žije v Košicích.

Venku drobně mrholilo.

V čekárně sedělo sedm pacientů a já v čepici s malými zvířátky pod čepicí. Lidé mlčeli, jeden muž obřího vzrůstu a hokejistické tváře – patrně původem taky z Mongolska – vstával každou minutu ze židle a předkláněl se do pravého úhlu, dlaněmi si rituálně držel kolena.

Tak už to začalo? Lidé se navzájem v tiché důstojnosti klaní v čekárně polikliniky? Autokracie žité poezie funguje?

Nejspíš měl housera.

Rusky mluvící maminka asijské tváře si psala domácí úkoly z němčiny, její osmileté děvčátko si hrálo s dřevěnými kostkami. Občas se tak do obrazu sedmihlavého mlčení ozval hlasitý pád kostek. Jinak nic.

Na zdi protějščího domu byl nasprejovaný nápis: For how long is forever, Mia? (Jak dlouho je navždy, Mio?)

Ten vzkaz mě hluboce zasáhl, vyfotila jsem ho. Věta pro Miu byla nastříkána tři metry pod střechem. Písmo

patrně raněného pavoučího muže nebo ženy. Kdo jiný by mohl tak kaskadérsky sprejovat dvacet metrů nad zemí?

Jak dlouho je navždy, Mio? A kdo je Mia? Jak dlouho je navždy?

Navždy je překonání dočasnosti.

Navždy je poezie, navždy je flus.

A navždy je taky ostrovní příběh o autobusovém řidiči Janovi z Brna a jeho pasažérech.

Ten, který vám teď povím, koktavě a neúplně.

Jan je řidič brněnského autobusu. Je mu čtyřicet pět let. Má ženu, dvě autistické děti a chronickou leukémii. Dřív jezdil s nákladáky, ještě předtím chtěl být farářem, ale to pro náš příběh není důležité.

Jana jsem potkala na facebooku, požádal mě před lety o přátelství. A protože byl řidičem z mého rodného Brna, jehož obrysy se mi začaly v Berlíně ztrácet před očima, odklikla jsem ho.

Jan postuje na facebooku drobné fragmenty ze života. Jeho posty jsou veselé jako zemlbába, zádumčivé jako kouř, dojemné jako Chopinův jarní valčík.

Jan je prorokem v říši autobusáků. Vážný i chlapec-ký, soustředěný i rozjívěný. Je žitou básní autobusové linky č. 75.

Není to ovšem žádný Jarmuschův *Paterson*. I když i Jan napíše občas básničku, třeba tuhle:

*Navštívil jsem kamaráda
Plechového rezervaného
raněného.
Před vraty zavřenými
jako ty moje
před nimiž stojíš ty
a tvoje bolest.*

Janovy statusy jsem si v Berlíně čítávala osm let. Pak jsem mu loni v dubnu zavolala a setkali jsme se v Brně v pět ráno na zastávce ve Slatině. Bylo to jednoduché jako písnička.

Svívalo, autobusy ještě spaly ve vozovně, byla zima. Sedla jsem si do Janovy linky s nahrávacím přístrojem

a sluchátky na uších a nově jsem – z autobusu – poznávala své rodné město. O každé ulici Jan něco věděl, o každém 57 pasažérovi, který se s ním dal do řeči, dokázal vlídně vyprávět.

Vyprávěl mi i o svých dětech, o tom, jak se jim snaží vysvětlit, co je život, co je to cit, co je to láska, vyprávěl mi o historii staré maloměřické fabriky, kterou jsme právě měli, o tom, jak by si přál, aby i jeho kolegové používali zdravý rozum, o xenofobii viděné z kabinky, o bezdomovcích, o politice, o strachu a naději.

Jeli jsme příměstskou obcí kolem dodávky s nápisem *Přeprava krve*, jeli jsme kolem dítěte, které spadlo s odrážedlem do louže na chodníku a vrískalo, míjeli jsme nakupující skupinu lidí u Olympie, kteří se motali s taškami jako zmatené vosy v makrokosmu omylů. Jeli jsme a já jsem jízdu nahrávala.

Třeba rozhovor dvou starých žen. Ta první se chlubila, že prodává barák za miliony, a pak temně dodala, že to za rok zabalí. Ta druhá odpovídala té první s jistým podrážděním, že nemá ani na léky. Bezbranné byly stejně.

Řidiči po šichtě si v jedoucím Josefově autobusu vyprávěli temné anekdoty o havárách. Ještě jiná žena pronesla pak za zastávkou Čtvery hony čisté haiku:

„Zima je
sem si to vyšlápla
za oknem teplo a venku sychravo
Je mně hanba si ju
tu čepicu dát na hlavu.“

O Janovi jsem nakonec natočila zvukový dokument. A bylo to, jako bych prožila opravdový ruský román. Dokument se zvukově nepovedl, celý jsme ho experimentálně 58 předělávali do rozhlasové hry, ale to by byl zase jiný příběh.

Já jsem chtěla psát o ostrovu ohraničené poezie.

O flusu a o věčnosti.

O cestě z konečné na konečnou.

Jak dlouho je navždy, Mio?

A kdo je Mia?

Povídku jsme, s laskavým svolením autorky, vybrali z knihy *Ostrovy* (Druhé město, 2019).

Dora Kaprálová, 1975. Prozaička, dramatička, scenáristka. Od roku 2007 žije v Berlíně.

Studenti, absolventi, učitelé

Dílna

Fragmenty z novely Kirstin

Martina Blažeková

1.

V kómatu jsem se jmenovala Kirstin. To jméno jsem nikdy předtím neslyšela. Vzbudila jsem se a vedle mě ležel neznámý muž. Řekl: „Dobré ráno, Kirstin.“ To jméno znělo seversky, připomnělo mi obal knihy, která měla v názvu slovo dóttir.

Ten muž má kaštanové vlasy, dívá se na mě skrz brýle s kostěným rámem. Někoho mi připomíná. Říkám si, proč vedle mě leží tenhle cizí člověk. Postel svítí bíle jako zeď. Jako by ji obklopoval sníh. Ten výjev se mi líbí. Ležet v posteli, ve svetru, kolem sníh místo písku. Dívka má zářivě rudé vlasy.

Trochu se bojím, že se ten muž ke mně přiblíží nebo se pokusí o fyzický kontakt. On ale hledí před sebe, jako by něco zkoumal na protější zdi. Je asi dost vysoký, chodidla mu přechuhují z postele. Najednou mi to připadá zábavné a uklidním se. Je v tom jakási pofidérní intimita dvou naprosto cizích lidí.

V kómatu nebylo nic v oparu. Vše bylo jasné, vystřižené z bílého papíru. I muž měl ostré rysy, naprosto samozřejmé tvary. Já jsem byla Kirstin. Protože tam byl muž, který mě tak nazval.

Jsem ve vakuu. Nevím, kam mám jít. Nevím, co musím udělat. Co jsem měla udělat. Vstát – kam? Jít do práce? Ani nevím,

jestli nějako mám. Mám se nasnídat? Ten muž mi nedává žádné indicie. Jen tady leží jako v kosmické lodi. Umí říct i něco jiného než *dobré ráno, Kirstin*? Je to zvláštní, asi bych měla začít panikařit. Tohle mě napadne. Ale i panika jako by jen něco připomínala, jako dóttir, jako dívka s rudými vlasy. Abych mohla začít panikařit, musel by mi nejdřív někdo ukázat, jak se to dělá.

2.

Před kómatem jsem se jmenovala Katrin, ale všichni mi říkali Kat. Jako by moje jméno vyžadovalo příliš mnoho času, jako by jej bylo třeba popostrčit. Rin mi zůstávalo v hlavě jako ozvěna, která usekávala začátky vět. Když někdo řekl Kat, v hlavě mi zaznělo Rin. To, co následovalo po Kat, často zůstávalo v mlze. Občas mi tím sdělení zcela uniklo.

Každá věta začínající mým jménem vyžadovala úsilí, pokud jsem chtěla porozumět. Zrychlený film. Reálný svět. Bavila jsem se o tom jednou s Pablem. Taky nosí brýle, ale ne v kostěném rámu. „Prosím tě, co myslíš tím pojmem reálný svět? Co to znamená, Kat?“

„No, ten svět, co je tady. Tahle sklenice, tenhle stůl. Ty a já tady.“

„A co ten stůl v jiném světě? Co když mi v tom jiném světě zrovna říkáš *no, ten svět, co je tady*?“

„Dobrá. Jaký je to teda svět? Ten tady?“

„Aktuální svět, Kat.“

Na Pablovi je dobré, že říká mé jméno vždy na konci věty. Díky tomu mu občas rozumím.

3.

V aktuálním světě bylo vše v mlze. Jako bych každou věc musela hledat a ona na sebe nechalala sáhnout. Pokaždé, když už jsem ji skoro cítila v prstech, vyklouzla. V kómatu bylo vše uchopitelné. Zdi byly zdi. Muž vedle mě byl muž. I když jsem nevěděla, kdo to je, byl tady – brýle, kaštanové vlasy, přesné rysy.

V aktuálním světě jsem chodila do práce. Byla tam tato myšlenka jako sto myšlenek jiných. Musím do práce. A tak jsem ráno vstala. Položila nohy na zem. Umyla si zuby. Uvařila čaj. Oblékla se. V létě šaty, v zimě kabát a džíny. Na podzim krátký kabátek, šedý s velkými knoflíky. Vzala jsem tašku a notebook a vyšla ze dveří.

Na cestě do práce jsem potkávala dívku s malým psem. Byl černý a ladil jí s vlasy. Jezdily jsme stejnou tramvají. Ona nikdy neseseděla a ani se nedržela. Stála široce rozkročená, aby udržela rovnováhu. Pes byl celou dobu v tašce. Pak opatrně vystoupila. Té tramvaje se nikdy nedotkla. Jako by v ní nikdy nejela.

V práci jsem měla vlastní kancelář. Z okna bylo vidět tenisové kurty a kousek paneláku. Na stole stál starý počítač, který jsem nepoužívala, a tužky v plechovce od cocacoly. Nechal ji tam můj předchůdce. Nikdy jsme se neviděli, ale představovala jsem si ho jako postaršího šetrného člověka, kterému tu plechovku vyrobil vnuk k Vánocům. Určitě hodně kouřil, protože i po dvou letech zůstal v kanceláři jemný náznak kouře.

Měla jsem svůj vlastní systém šetření času. Můj notebook byl třikrát rychlejší než pevný počítač, součást vybavení kanceláře. Maily odcházely rychle jako zimní dny. Sotva vznikly, byly pryč. Telefon jsem hned po příchodu dala na tichý režim, přesně na tři hodiny. V půl dvanácté jsem ho zapnula a vzala ho s sebou na oběd. U stolu jsem mezi hlty neustále řešila telefonáty a nabyté informace zapisovala do notesu. Pro všechny v jídelně jsem byla workoholik, blázen, co i o obědové pauze nonstop pracuje. Po návratu do kanceláře jsem nechala upíry sát ještě půl hodiny. Pak jsem zvonění opět vypnula.

Zbytek času se odehrával v okně. Vzala jsem do ruky tužku a sepnula si s ní vlasy. Je to docela prostý postup – vlasy se v týlu omotají kolem tužky a její ostrý hrot se zapíchne do vzniklého uzlu. Pohodlně jsem se zhoupala do židle a pozorovala kurty a kus paneláku.

Na mou pracovní morálku si pochopitelně nikdo nikdy nestěžoval. Nedovolat se

na úřad je naprosto normální věc, a pokud vám po deseti marných pokusech někdo telefon konečně zvedne, pocítíte takovou úlevu, že na předchozí frustraci okamžitě zapomenete.

22.

Kolegové v práci mě neměli rádi. V podstatě jim nebylo co zazlívat, protože jsem se celou dobu snažila nebýt. Obávám se, že jsem jim často ani neodpověděla na pozdrav, ne z nedostatku vychování, ale proto, že jsem je neviděla. Je zvláštní, že si to neinterpretovali jako podivínství. Měli mě za namyšlenou mladou ženu, která baží po kariéře. To poslední jsem podporovala, čistě z ironie. Jedna kolegyně, starší žena, měla těžké kožní problémy. Tvář, ruce a jistě i ostatní části těla, které jsem nikdy neviděla, jí pokrývaly rudé šupinaté boláky. Ona to nazývala kožní chorobou, ale ve skutečnosti to bylo autoimunní onemocnění, které vzniká z přemíry stresu. Jejím stresem byla zloba. To ona nejčastěji poukazovala na moje chyby a neřečnost ke klepům interpretovala jako „nezámám o dění v kanceláři“.

Měla jsem přirozené nadání k týrání této ženy. Ubližovala jsem jí bez toho, že bych chtěla. V jakémsi filmu, jehož název si nevybavuju, jedna postava řekla: „Narodila ses, abys mě soužila.“ Tohle by mohlo být motto našeho vztahu, který neexistoval.

Ta žena si neuvědomovala, jak je ve své

zlobě zranitelná. Všechno v ní vřelo, vnitřní hnis prosakoval tenkou kůrou kůže. Nic ji nedokázalo potrápit víc než netečnost, vlastnost, která byla odjakživa tepnou její povahy. Nikdy jsem v tom neviděla nic zlého nebo popuzujícího, nejspíš i díky matce, která tuto vlastnost interpretovala jako poslušnost. Žena s boláky to ale viděla jinak, a jelikož byla v práci nejstarší, všichni s ní – alespoň na oko – souhlasili. Hlavní zbraní bylo pomlouvání a drobné podrazy, účelem kterých bylo vyvolat v člověku strach ze ztráty zaměstnání.

Nic nemohlo být vzdálenější pravdě, o svou práci jsem se v životě neobávala, podobně jako L, notorický fluktuant s nedokončenou vysokou školou, který nikdy nebyl bez zaměstnání déle než měsíc. Ta žena projektovала do lidí svůj vlastní strach a úzkosti. Byla v předdůchodovém věku. Mladé dívky se vzděláním to měly pochopitelně nejtěžší, protože v nich viděla potenciální ohrožení. Většina z nich ten psychický nátlak nevydržela, ale fluktuace je běžná součást života v úřadě, takže se po její příčině nikdy nepátralo.

Tato žena vždy stála v kuchyňce zády k oknu. To bylo poprvé, co jsem ji opravdu zaregistrovala. Byla jsem v práci asi měsíc. První co jsem si všimla, bylo zvláštní šero. Instinktivně jsem se obrátila k oknu – její záda pohlcovala světlo. V ruce držela cigaretu. Zadívala jsem se jí do tváře. Tohle civě-

ní se mě snažila odnaučit dokonce i matka, která jinak všechny mé chyby interpretovala jako přednosti. Jenom děti bezvýhradně milujících matek si můžou dovolit luxus netečnosti. Nevím, jak dlouho jsem této ženě civěla do obličeje, ale po chvíli vztekle zahasila cigaretu do šálku plného nedopalků a rychle odešla. Myslím, že jsem celou dobu myslela na to, jak někdo může stát zády k oknu. Ta žena tam pro mě vůbec nebyla, ale já tam byla pro ni.

Druhý den se mi ztratily spisy a já nemohla dokončit práci, která měla být hotová před dvěma dny. Popravdě mě vůbec nenapadlo, že mi je někdo vzal. Nejdřív jsem chtěla své nadřízené zavolat, ale pak jsem usoudila, že bude lepší vyřídit to osobně. Vešla jsem ze dveří a narazila na ženu s boláky. V očích jí zajiskřilo, ale možná taky ne. Nadřízené jsem řekla, že spisy jsou u vedení a práce na nich bude muset počkat. Bylo to ještě snazší, než jsem předpokládala – jen kývla hlavou a řekla: „Dobře.“ Vrátila jsem se do kanceláře s pocitem dobře vykonané práce, sbalila notebook a vyšla ze dveří. Spisy jsem ráno našla na stole. Záhadné zmizení se již nikdy neopakovalo.

Na práci mě vyčerpávalo něco jiného. Nebyla součástí mého těla. Kdybych v ní nebyla, nic by se nestalo. Na cestách jsem ji úplně vypustila. Občas, když se mě někdo zeptal, co dělám, tápala jsem v paměti tak dlouho, až si lidé museli myslet, že jsem

ve skutečnosti nezaměstnaná. Kdyby se mě v domě nad přístavem někdo zeptal, jak vypadá moje kancelář, nejspíš bych vůbec neuměla odpovědět.

43.

Matka zemřela v den otcových narozenin. Bylo to na podzim brzy ráno, ještě než se otevřely obchody. Otec šel do koupelny a našel ji ležet v kaluži krve na červené dlažbě. Rudé vlasy ležely kolem ní v cárech. V té záplavě červené je skoro nebylo možné rozoznat. Všude kolem byly úlomky zrcadla. Když se do něj otec podíval, nikdo tam nebyl.

Krev a cáry vlasů jsme uklidili společně. Otec mě o to požádal. Taký jsem vyklidila skříň s šaty, teta Ema si nějaké nechala a nosila je sepjaté širokým páskem. Její pes ty šaty neměl rád, cítil, že jsou po mrtvém. Koupelna se za pár dnů znovu vymalovala a otec koupil nové zrcadlo. Díval se do něj trochu bokem, jako by pohledem před ním unikal. Stejným způsobem hleděl na mě.

Na pohřbu jsem se rozhodla nebrečet. Rakev byla zavřená, matku nevystavili. „To nepřichází v úvahu,“ slyšela jsem zřízenkyni, když jsem čekala za dveřmi.

U hrobu všichni brečeli. Některé lidi jsem nikdy předtím neviděla. Otec stál nad rakví, jeho matka mu stála za zády a lehce ho držela za loket. Dívala jsem se na ustálené procesí v půjčené černé sukni a roláku

tety Emy, očima, které jako by taky byly jenom vypůjčené. Suché a klidné oči, trochu protáhlé po stranách.

44.

Otec s matkou se nikdy neměli potkat. Stalo se to v autobusu, ona seděla u okna a on nastoupil s kamarády. Otec, student strojního inženýrství s velkými deskami v podpaždí, předstíral, že je pianista, protože máma měla na kolenou rozloženou partituru. „Nikdy se mi nelíbil,“ řekla jednou tetě Emě, když jsem si hrála pod stolem, „ale bavilo mě, jak lhal.“ Matka brzy otěhotněla a museli se vzít. Otcovy rodiče na svatbu nepřišli. Na fotografiích stojí jen Ema se psem v tašce. Trčí mu z ní čenich, do budovy úřadu by ho jinak nepustili.

Matka milovala květiny. Jednou jí sousedka přinesla frézie k narozeninám. Matka uvařila kávu, pak spolu kouřily na balkóně. Seděla jsem v kuchyni a neslyšela, o čem se baví. Přes sklo vypadaly jako ryby pod vodou. Když sousedka odešla, matka vzala květiny a hodila je do koše. Když jsem se zeptala proč, podívala se na mě, jako by chvíli přemýšlela, jestli mi to říct, nebo ne. Pak se otočila ke dřezu, opláchla šálky a suše pronesla: „Měla jsem z nich svatební kytici.“

Nejlepší dny byly ty, kdy otec nebyl doma. Matka vyhodila všechny prázdné lahve a chodily jsme k jezeru. Jednou mě zachránila před utonutím, i když sama neu-

měla plavat. Stála na břehu s kamarádkou, zatímco já jsem se koupala v mělké vodě s kamarádčinou dcerou. Plavat jsem už uměla dobře, navíc jsme kdykoliv dosáhly na bahnité dno. To se ale najednou ztratilo. Šlapala jsem do tekutého prázdna. Nena-
padlo mě narovnat se do lehu a začít kopat nohama a hýbat rukama. Pořád jsem se sna-
žila postavit, i když nebylo kam. Dcera má-
miny kamarádky na mě jen nevěřičně hledě-
la. Nevypravila ze sebe ani hlásku. Pak se
matka otočila svým směrem a hned se vrhla
do vody. Neuměla plavat, nesnášela vodu,
přesto v ní působila velice ladně. Bočními
pohyby rukou a nohou se ke mně bez pro-
blémů dostala a vytáhla mě ven. „Asi tam
byla nějaká jáma,“ řekla, když jsme vylezly.

Matka byla několikrát v nemocnici, s ot-
cem jsem pak byla sama doma. Přišel pozdě
v noci, zapnul stereo a udělal bramborové
placky. Nemohla jsem spát, tak jsem mu po-
máhala strouhat brambory, vlhké a plné šk-
robu. „Už stačí?“ ptala jsem se pořád dokola.
Tak dobré placky nikdo nedělal, byly křupa-
vé celé, ne jenom na okrajích. Pak mě po-
slal spát bez vyčištěných zubů. Dlouho jsem
poslouchala, jak upíjí z lahve a týrá mat-
čin klavír. Klávesy jedna po druhé vyluzova-
ly samostatné zvuky, ani jednou se nespoji-
ly v souladu.

Občas k nám přišla hlídka, třeba když
matka otci vylila lahve s patnáctiletou pálen-
kou. „Řetízkovala,“ řekl otec policistům jako

omluvu. Spala jsem u tety Emy a v noci se pozvracela. „To nevadí,“ řekla Ema a vyměnila prostěradlo. Spala jsem pak s ní v ložnici. Už nikdy se to neopakovalo, i když jsem se hodně snažila. Strkala jsem si prsty až do krku, ale jen jsem dávala naprázdno.

Otec mi občas dával drobné dárky, když jsem se vrátila od Emy domů. Jednou to byla krabička od cigaret s podpisem oblíbeného zpěváka, kterého potkal v hospodě. Ta značka cigaret už neexistuje, ta hospoda taky ne. Nejlepší byly ale malé lyže, které vystrouhal ze dřeva pro plyšového kocoura. Opatřil je malým drátkem, aby se mu daly připevnit na packy. Kolem krku jsem mu uvázala provázek tak pevně, že mu to utrhl hlavu. Matka mu ji přišila zpátky.

Po čase matka začala mizet ven, zpočátku jednou měsíčně, pak pořád častěji. Byla krásnější než předtím. Otec pil mnohem víc, často jsem spala u sousedů nebo u Emy. Každým dnem se čas sléval do hrdla trychtýře, ten tah byl skoro cítit, ale nikdo to nevnímal. Nádoba se vyprázdnila v den otcových narozenin.

Po pohřbu ho vzali do vazby, chodila jsem tam každý týden s Emou. Pes zůstával u vazební stráže. Měli to zakázané, ale Ema je vždy uplatila historkami ze Sovětského svazu. Psi si nakonec oblíbili a dokonce mu kupovali psí kreky, to když jim vyčetla, že mu dávají salám a zkracují mu tím život.

Otec po mrtvici úplně přestal mluvit.

Nebylo to nijak zvláštní, protože toho nikdy moc nenamluvil. Hodně jsem mu četla v návštěvní místnosti se zaprášenými okny. Ema zatím kouřila venku na chodbě, což bylo taky zakázané. Nosila jsem hlavně knihy o válce a zbraních, ale i romány a cokoliv dalšího. Četla jsem na přeskáčku, máloco jsem dočetla do konce. Vytvářela jsem fikční chaos na špinavých vězeňských zdech, i když lékař tvrdil, že otec potřebuje klid.

Pak v zimě otec zemřel. Na rozdíl od matky nemá hrob, rozptýlili ho na louce v krematoriu, kam chodí svíčky zapalovat kdekdo. Chlapi z vězeňské stráže přemlouvali Emu, aby tam chodila dál, nebo jim tam nechala alespoň toho psa. Slíbila jim, že zase přijde, ale už se tam neukázala.

48.

Tu krajinu jsem si pamatovala jako ze snu, matně a podvědomě. Bílá, šedá, modrá, zamížené sekvence. Záběry bez zvuku, rozhovory dlouhé úseky. Rovné silnice, jezera. Ta místa se už nacházela v kómatu, byť k němu mělo teprve dojít. Krajina se vyprazdňovala, od velkého města, které jsem si pamatovala z jediné návštěvy u vojáka, po menší město blízko letiště, kde jsem si pronajala auto. „Kam jedete?“ zeptala se s živým zájmem žena v půjčovně. „Na sever.“ „A kam přesně?“ Pokrčila jsem rameny. „To budete potřebovat hodně benzínu,“ zasmála se a předala mi klíčky.

Její radu jsem si vzala k srdci a na první čerpací stanici natankovala do dvou kanystrů. Vzala jsem si ještě nemrznoucí směs a nějaké sušenky.

Větší okresní města brzy vystřídal vesnice. Stmívalo se. Když jsem vystoupila z auta, slyšela jsem štěkot psů a šum sněhu. Hordy tuhé krystalické hmoty jemně praskaly jako větvoří. Namodralé světlo posouvalo realitu směrem do snu. Všechno, co se dosud stalo, směřovalo sem, do modrající studené krajiny s úzkou rovnou cestou. Bílé domy obložené dřevem působily uzavřeně. Poslední člověk, kterého jsem viděla, byl prodavač na čerpací stanici. Teď jsem stála sama u silnice a ze všeho nejvíc jsem se bála, že někoho potkám, že budu muset mluvit, usmívat se a myslet. Nechtěla jsem myslet na nic, dokonce ani na dítě, které mi mávalo z okna, když jsem odcházela na letiště. Neplakalo, ani se nijak neošívalo. Po chvilce chytilo Emu za ruku, seskočilo z parapetu a odešlo. Takhle to vždy bylo, mladá Ema a cizí dítě, starší Ema a cizí dítě. Nic se nezměnilo, ani červeně, ani bílo. Nastoupila jsem zpátky do auta a vyrazila rychleji než předtím. Uvědomovala jsem si, že překračuju rychlost. Kolem nikdo nebyl. Šero přišlo tak náhle, jako když člověk upadne do narkózy. Došlo mi, že tohle lehké zatmění je tady vlastně noc. Silnice prudce stoupala. Světla na asfaltu byla jako schody, které musí člověk překlenout, aby nastala úplná tma. Muž v křes-

le, vlasy na červené podlaze. Rozpálená krajina, podkova klidné vody. Zaprášená okna v potemnělé místnosti. Svíravá a bodavá bolest v kříži. Křik dítěte. Roztříštěné obrazy lidí, roztříštěné červené moře. Hlava a kolem vlny. Obrázky dívky na zdech. Bílé duny ostrých krystalků. Jezero. Tekuté prázdno. Obrázek stromu do kaleidoskopu nepatřil. Jako by nastala chyba. Protnul ho tenký a ostrý pás světla. Zaskřípaly brzdy. Auto se s trhnutím vrátilo zpátky doprostřed silnice. Rovný asphalt. Zastavila jsem u krajnice a vypnula motor. Hlavu jsem si opřela o volant. Něco drásavého se ze mě dralo ven, ten pocit byl nepříjemný. Na chvílku ustoupil, když jsem si představila a pojmenovala celou scénu. Mikrospánek, strom, brzdy, stočení volantu, asphalt. Jako by tu situaci vyřešil někdo jiný. Přestože se mi ulevilo, bála jsem se znovu nastartovat. Už jsem si nemohla věřit.

45.

Přesně si pamatuju, kdy se v kómatu zjevil slovo dóttir. Usnula jsem na šedé pohovce, měla půlkruhovitý tvar. Stočila jsem se do ní a hleděla pod sebe. Nemyslela jsem na nic, jen jsem pozorovala spáry mezi parketami. Zdálo se mi, že jsem se do jedné z nich propadla. „Už spím,“ řekla jsem si sama pro sebe ve spánku, jako bych si potřebovala pojmenovat situaci a utřídit jevy v ní. Viděla jsem pohovku, jak se pomalu zatáčí do spirály i se mnou. Vlasy mi visely přes okraj až

na zem a zavřené oči se zdály být ještě víc protáhlé než obvykle. Tehdy se zjevilo slovo dóttir, doslova se rozvinulo jako nová postava. Kdyby mělo tvář, bylo by bílé, podobné obrysům a předmětům v negativu. Dalo by se do něj vložit cokoliv, co by alespoň vzdáleně odpovídalo jeho tvaru. Světlo vlasů, otvory očí, čáry úst. Všechny předměty k němu přiléhající. Samo o sobě představovalo krajinu i portrét. Když jsem se probudila, měla jsem bradu pokrytu slinami, známka tvrdého spánku, napadlo mě. Slovo dóttir tam ale dál bylo, vepsané v krajině pokoje, jako by už dlouho viselo na zdi v rámu a já si ho všimla až teď. Zvedla jsem se z pohovky a odešla do kuchyně. Napustila jsem si vodu z kohoutku a napila se. Chutnala po krvi. Přes okno jsem viděla dívku, klečela na zahradě, ale dívala se směrem k lesům, jako by s nimi v duchu rozmlouvala. Poprvé za celou dobu v kómatu mě napadlo odejít tajně, bez pozdravu. Dívka se v témže okamžiku otočila a podívala se mi přímo do očí. Její pohled byl skoro tvrdý. Položila jsem sklenici na stůl a vyšla ven. Postavila jsem se nad ni. Rty se mi nepohnuly. Kdo to napsal? Visí to tam na zdi, neřekla jsem. „Nebo leží na podlaze,“ řekla ona. Nadzvedla jsem lem sukně, režné plátno mě svou hrubostí málem pořezalo. Otočila jsem se a běžela pryč. Obličej dívky jsem ale měla pořád před sebou. „Leží na podlaze,“ říkaly její rty.

49.

Vystoupila jsem z auta. Venku bylo mrazivě, chlad vstupoval do těla pozvolna, ale neúprosně. Sníh bolí jako kosti, napadlo mě. Pole v dálce zářilo bíle, jako by tam už nastalo ráno. To mě povzbudilo, zamkla jsem auto a vyrazila kupředu.

50.

Zšeřelé bílo všude. Nalevo i napravo prázdnost, vše vyčištěné a přiznané. Na horizontu bílá čára. Vzduch tak studený, že se zasekává v hrudi. Sněžná krajina může člověka zmást a pobláznit, o tom jsem předtím slyšela. Racionální myšlení posunuté do bílého útlu. Sníh už nepraská, utichlo všechno, i můj dech. Neslyším nic, ale nic existuje. Jsou to kroky v bílém němém prostoru, prohloubená šed'. Vzduch je tak čistý, že cítím vůni svých vlasů. Nechci, aby ten pocit skončil, nic, jen nic. Budu takhle chodit donekonečna, napadne mě a ta myšlenka není nepřijemná. Někde na okraji se zjeví slovo dóttir. Význam existuje jen jako pojmenování, není nic, co by mohlo označovat. Před výrazem dóttir musí být něco, nějaké jméno. Ale nic takového není, jen nekonečná odvozenina, nit, která se táhne a odnikud nevyvede. Krajina kolem zapomíná na vše, na slovo i na sníh, který ji určuje. Předtím než usne, tvoří nic.

Ukázky z dosud nevydané novely.

(podněty, lehká vodítka, úkoly, drobné akce)

a

Jděte ven. Les, park, plácek se dvěma stromy, okreska se škarpami a stromy. Poslouchejte hlasy ptáků, zvuky aut, pil, vlaku. Všechny zvuky. Zapisujte si je. Ale ne slovy. Každý zvuk zapište čarou, znakem, znamením, grafickým prvkem. Vytvořte zvukovou grafickou partituru např. jedné hodiny. Pak ji uložte. Po dvou dnech se ji pokuste přepsat do slov. Výsledek (s popisem okolností) mi pošlete.

b

Pusťte si záznam hlasu sovy (puštík; soubor příkládám). Poslouchejte ho desetkrát až dvacetkrát pořád dokola. Představte si místo, krajinu, kout země: prostor, který vám vybavuje při poslechu toho hlasu. Popište mi ho (veršem, větami – to je na vás). Dbejte na to, abyste použitou strategii v textu před čtenářem zcela skryli. A zašlete.

c

Pusťte si záznam hlasu sovy (sova pálená; odkaz příkládám). Poslouchejte ho desetkrát až dvacetkrát pořád dokola. Představte si místo, krajinu, kout země: prostor, který vám

vybavuje při poslechu toho hlasu. Popište mi ho (veršem, větami – to je na vás). Zkuste použít, co nejméně metafor! A zašlete.

Poznámka: úkol c vypracujte až po úkolu b – ne naopak!

d

Při procházce jsem vyplašil zajíce, který v bláznivém úprku vyplašil bažanta, který před ním vyděšeně a s ohromným burácením vzlétl. Jděte ven a choďte tak dlouho, dokud se Vám nepodaří vyplašit nějaké divoce žijící zvíře. Jeho vzhled a jeho reakci podrobně popište a pošlete. Věty, 1800 znaků.

e

Kabát a klacek. Podívejte se na přiložené foto starého vyhozeného kabátu a klacku a setrvejte v pozorování alespoň pět minut. Pak fotografii zavřete, odložte. Napište si přirovnání a metaforu, které Vás napadají při pozorování kabátu. Pak napište prosťá přirovnání a metaforu, které Vás napadají při pohledu na klacek. Tyto dva seznamy mi pošlete.

f

Prohlédněte si znovu seznamy z úkolu e. Popište klacek přirovnáními, které jste si napísali při pohledu na kabát. A naopak. Samo-

zřejmě stále sledujte také to, že chcete být vzhledem k pozorovanému předmětu přesní, výstižní. Nejde tu jen a pouze o demonstraci literární strategie! Oba popisy mi zašlete.

g

Toto je japonská báseň (tanka) z 9. století o předjaří.

Zjistěte si informace o této formě, o překladech této formy do češtiny, o tom, jak se liší od haiku. Jen pro sebe.

Napište krátkou interpretaci. Dvacet řádek.

*Proč v jarním dni
kdy v jasném slunci
všechno znehybní
jen květy z korun třešní
neklidně víří stíny?*

h

Napište svou vlastní tanku o předjaří, v níž zhodnotíte zápisky a pozorování, které jste udělali při plnění tohoto korespondenčního kurzu. Ale pozor: v tance musíte použít dvě „povinná“ slova: „koruna“ (pouze ve smyslu „koruna stromu“) a „stín“. Tanku mi zašlete!

ch

Pozorování dvou stvolů. Dobře si prohlédněte tyto dva staré stvolý a udělejte si o pozorování záznam. Buďte, co nejpečlivější a k popisu se vracejte: sledujte tvary, struktury, odstíny atd. Až se vám bude zdát, že už není co k popisování, vyberte si někoho blízkého a požádejte ho, aby Vám stvolý popsal – jeho pozorování si zaznamenejte. Pak se znovu na fotografii podívejte a ujistěte se, zda Vám něco podstatného neuniklo. Nakonec zkuste napsat dvě střídavě (ABAB) rýmované čtyřveršové sloky o těchto dvou stvolech, jejichž téma nebude nic jiného než popis těchto dvou stvolů a v nichž využijete všechny (své i cizí) zápisky. Dbejte o to, aby rýmy byly znělé, vyrovnané v celém osmiverší a aby báseň nebyla komická. Jde o zcela vážnou poctu suchým stvolům!

i

Obrácený kámen. Obraťte plošší kámen a dvě minuty pozorujte, co je pod ním. Na nic nemyslete. A nic mi o tom nepište.

j

Prohlédněte si tuto fotografii. Je to starý opuštěný všelí úl, který už léta stojí v polním remízu. Představte si, že v něm někdo chce přespat. Představte si, že ho k tomu okolnosti nutí, vymyslete si jaké okolnosti.

Opilost – ano, to může být. Ale možná také něco jiného. Přemýšlejte o tom, co by mohlo člověka (jakého člověka?) vést k tomu, aby v takovém malém opuštěném včelím úlu přespal. Představte si to, jak se do úlu ukládá ke spánku. A pak to ukládání napište. Pošlete mi zkrátka odstavec dva o tom, jak se někdo souká do tohoto úlu, aby v něm prožil noc.

k

Vyhledejte, přepište a pošlete mi básně o jaru (ach, jak obehnané téma!) – která se Vám opravdu a stále líbí. Je vůbec možné v roce 2021 číst básně o jaru a nepřipadat si jako blázen, člověk úniku, ignorant, krásoduch, sentimentální pozér? Doprovoďte vybranou básně odpovědí na tuto otázku!

Text je ukázkou jedné terénní Dilny poezie
(letní semestr 2021).

1

Jako by plály
bledé ohýnky v řece.
Čím přiložit,
aby hořely dál?

2

Zůstaly tu po ní nehty, vlasy,
kůže se rozmočila, pěna od pusy
zkameněla – škeble říční.

3

Bolí mě hlava, když zvedám
ponožku Burlington z řeky:
prst řízne vařená ryba,
míza se drolí do vody.

4

Vybírám z řeky škeble říční,
jsou plné bledého masa,
tak plné, že přetéká – když je zvednu,
průsvitné maso se cpe dovnitř.

Pomáhám mu, ale jsem nešikovný,
přeříznu maso o ostrý okraj:
maso jako hlen odpadne,
maso – jak vltavín – ťukne o dno.

Držím v ruce těžké škeble,
odřené, zlaté, plné perleti
a masa, držím v ruce osahané peněženky
nacpané účtenkami a drobnými.

Prázdné škeble kladu na molo,
jednu vedle druhé, jak mi přijdou,
slunce je suší a prosvěcuje,
na každé je něco k povšimnutí:

čtyři druhy staré žluti,
tři druhy staré žluti,
lepení, lepení, slonovina,
želvovina, perleť a cín.

5

Miska:
co v ní plavalo naposledy?

6

Kdo jinému škebli říční kopá,
sám do ní padá.

7

Koplo v ní a ucuklo,
když jsem ji vytahovala z řeky.

8

Zavřená škeble není peněženka
plná šedých promočených bankovek.
Škeble není miska. Není lehký
popelník.
Ale provaz to jo – to by bejt mohla,
řekl.

9

Vylovím spálené dřevo
z včerejšího ohně
a popíšu škebli říční.

10

Prohmatával dno.
Vytáhl škebli říční.
V tu ránu zmizel.
Škeble osychala.

11

Škeble říční
není záhada: leží,
dýchá, je po ruce,
zvedneš ji, položíš zpátky,
plaveš dál, myslíš na své,
na ni už nemyslíš.
Jak říkám, žádná záhada.

12

Je to vlámština, je to estonština,
co se ozývá z řeky? Škeble říční
to přetlumočí – rychle ji najít!

13

Koplo v ní,
když jsem ji vytahoval z řeky.

14

Tonoucí se škeble chytá.

15

Škebli říční nelze vidět tak,
jak si pozorující usmyslí.

16

Voda u břehu
celý den stárne.
Večer je stará.

17

Roháč přistál na škebli říční.
Ne bez obtíží – s velkými
obtížemi, jak už tak roháči
přistávají. Složil svou rozmarnou
chirurgii krovek a křídel –
a uvelebil se. Škeble říční,
která si do té doby hověla
na mělčině a myslela na nic,
to vzala jako fakt.

Bajky se nedaří.

18

Slupka, skořápka, přebal,
obklad, omítka, obezdívka.

19

Škeble říční: vápno, omítka
opadala, ve skříní pohaslé
náušnice. Už tam nejzdím.

20

Škeble říční:
co v ní leželo naposledy?

21

Pootevřené
na dně. Škvíry – bělice.
Nehybné hejno.

22

Tak krásná jako škeble.
Tak mladá a tak krásná jako škeble.
Ó, tak překrásná jako škeble říční!

23

nic

24

Řeka se pohybuje.
Škeble říční jistěže leží.

25

Kabát, plášť, pláštěnka, kožich,
kůže, pokožka, pouzdro, pochva.

26

Kulatý lesk vnitřku dlaně.

27

Škeble v rybných vodách
smějí chytat jen osoby
oprávněné k rybářství
v těch vodách.
To je zákon.

28

Obložení, blána, vélum,
skořepina, lusk, lastura, ulita.

29

Škeble říční svítá,
když ji táhnu z vody.
Perleťová tůňka,
když ji pak obracím a peru!
Dobré ráno odevšad.

30

Odlišné žluté lišty.
Zaklapávací sval.
Vrchol čar a přírůstků.
Všechno v zašlé žluti.
V zelené žluti.

31

Mušle, škeble, koncha, krunýř,
kukla, pupa, kokon, zámotek.

32

Škeble, z němčiny, z nějakého
Schelbe (srov. středn. *schulpe*,
scholpe mušle).

33

Pokud ti prázdná rozevřená
škeble říční připomíná
perleťového motýla –
uteč od řeky!
Bez ohlednutí!

34

Kosočtverečně vejčitá.
Vejčité kosočtverečná.
Kosočtverec, vejce.

35

Najít něco místo jazyka.

36

Nevím, škeble.

Text je vedlejším výstupem terénní básnické dílny,
představené v tomto čísle na stranách 123–127.

1

Petr Borkovec
Jakub Řehák
Kateřina Kováčová
Petr Borkovec
Jacek Dehnel
Jakub Řehák
Petr Král
Miroslav Olšovský

Jonáš Hájek

Tomáš Gabriel
Magdaléna Platzová
Petr Zavadil
Petr Borkovec
Petr Kotyk
Luboš Svoboda
Anna Řezníčková
Martin Praslička

2

Ivana Myšková
Jan Němec
Ivana Myšková
Jan Němec
Mária Stanková
Miroslav Olšovský

Radek Malý
Petr Borkovec
Petr Fantys
Petr Borkovec
Petr Kotyk
Radek Malý
Martina Blažeková

3

Jan Němec
Petr Borkovec
Flannery O'Connorová
Kamil Bouška

Sylvie Richterová
Julia Hartwigová
Markéta Pilátová
Ivana Myšková
Vratislav Kadlec

Ivana Myšková
Petr Kotyk
Vratislav Kadlec
Tereza Thomayerová
Marek Vodňanský

2019

Scény z vyučovacích hodin psaní
Vnitřní růže
Vědomé psaní
O mé rodině a sýkoře koňadře
Zbytek je jen cvičení
Od Ambasadora k Myšlence invaze
Zákulisní autor
Kagu v houštině (1. část)
Verše o básnících a básnících
Proč jsem důvod k ovcím přeložil jako
důvod jehňat
Žážitek pirátského překladatele
Četla jsem za chůze, bourala do sloupů
Neforemná hmota, nejspíš tekutina
Úvod do veřejného čtení
Z pozůstalosti Otokara Březiny
Kdybych si mohl vybrat
Záhony
Niečo sa tam pohlo

2020

Proč je dobré vidět do dílny
Netečný poslední obránce
Materializované psaní jako nutnost
Prozaické desatero
Čo tým chce básnik povedať?
Kagu v houštině (2. část)
Básně o psaní básní
Jak přeložit bažanta
Pokoj a motýl
Moje knihy
Autobiografická povídka o autorovi
Z pozůstalosti Jaroslava Seiferta
Z Atlasu bytostí
Suchá část
Překládat Milu Haugovou

2020

Slovo na úvod
První věty románů
Psaní povídek
Tendence
Šest otázek pro básníka Erika Grocha
Listuji zápisníky
Záblesky
Edova čísla
Oudemanský fenomén
Od čarodějova klobouku k malým
botám
Zásadní knihy
Básně Ivana Diviše
Přece ji nebudeme jíst, když byla taková
Agáve
Variace

Summary

In the current, fourth issue of *Rukopis Plus* (*Manuscript Plus*), the author Eda Kriscová writes about how the characters in her fiction come to her and also about her experiences with them during the writing process. Poet and ornithologist Jan Frolík writes about poetry (not only his own) and birds. Poet and translator Yveta Shanfeldová, who has lived in the USA since 1977, returns to the beginnings of her own work in an unfamiliar space and an unfamiliar language. The texts of Emil Juliš and Elizabeth Bishop are interpreted by poets Radovan Jursa and Martin Pšenička. The section Manuscripts Have Ears allows us a glimpse into the manuscripts of the Italian bohemian Angelo Maria Ripellino, as well as what poet Ondřej Buddeus and translator Anežka Charvátová are reading at the moment, and what's on their bookshelves. In Workshop – a section dedicated to the students and teachers of the Literary Academy – we find, for example, fragments of prose by Martina Blažeková and a cycle of very short poems by student Jan Zradička.

The Tupamaros

**Snad proto báseň ze všech
obyvatel čerpací stanice
vykresluje nejplastičtěji tu,
kterou ani nejmenuje.**

Martin Pšenička O jedné básni s. 57

Rukopis plus Časopis o psaní Číslo 4 2021

Vydává vřkk Vysoká škola kreativní komunikace

Na Pankráci 54, 140 00 Praha 4, www.vřkk.cz

Redaktor Petr Borkovec

Redakční kruh prof. PhDr. Dušan Pavlů, CSc.,

Mgr. Václav Křištof, doc. Justin Quinn Ph.D.,

MgA. Martina Blažeková, Dr. Jan Šulc

Design Michal Rydval, Nusle(.org)

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

ISSN 2694-9598 Registrace MK ČR E 23950

Číslo odevzdáno do tisku 20. 10. 2021

Náklad 300 výtisků

Po delší době jsem se rozhodl napsat něco, co mě bude bavit nejenom psát, ale taky číst. Muselo to být něco, co klade minimální odpor. A logicky se nabízelo dětství. Všechno šlo jako po másle, zážitky se vynořovaly se silou fóbie, text rostl jako z vody. Ale pak se to zaseklo. Ukázalo se totiž, že dětství bylo sice výživné, ale nedobrovolně. Bylo třeba překonat celou řadu překážek.

Martin Poch

9772694959001 04

vškk Vysoká škola kreativní komunikace

Na Pankráci 54, 140 00 Praha 4

www.vskk.cz

V Š K K

VYSOKÁ ŠKOLA
KREATIVNÍ
KOMUNIKACE

Na obálce rukopis Edy Kriscové
ke knize *Čísí svět*, 2004

Fotografie autorky Petr Kotyk, 1995